

PANNONTÜKÖR

K U L T U R Á L I S F O L Y Ó I R A T

202014

www.pannontukor.hu

EGYMONDATOK

BALOGH ÁDÁM: Május	3
ANDRÁS LÁSZLÓ: Június	7

MÚFORDÍTÁS

JURIJ ZAVADSKIJ: Hogy meglásd – Nagy Tamás fordítása	10
MATEUSZ PAKULA: Trópusok szomorúságai – Schreiber-Kovács Gergely fordítása	12

SZÉPIRODALOM

Gyimesi László: Idegenvezetés	16
Szabó T. Anna: Kamasz	17
Kárpáti Dódi: Álom / Dream	18
Kali Ágnes: Poszeidon; Szalmaözvegy	19
Závada Péter: Egy sírkamra nyelvemlékeinek föltárása	21
Morva Mátyás: Az indigókirály	24
Szijj Ferenc: Mértéktartás; Jelzőlámpák; Túrelmetlenség	26
Horváth Florencia: Szentély	27
Veszelka Attila: A költő, aki hülye verseket írt – Részletek a készülő regényből	28
Kellerwessel Klaus: szerda déli táj; et resurrexit; anya	33
Gazda Albert: Leningrád	34
Szálínger Balázs: Stridóvári szombatok	39

VERZEVERSE

KEMÉNY ISTVÁN: A világ túlvégén	40
SZABÓ BENEDEK: Nous; Béci	41
BECK ZOLTÁN: mesélős	41
EGYEDI PÉTER: ...mindenáron; ...tudok-e	43, 50
SZENDRŐI CSABA: Hó;	44
SZABÓ BENEDEK: Béci, Bardo	44
LÁZÁR DOMOKOS: Csak mi	45
SZÜCS KRISZTIÁN: Persze, hogy nincsen	46
KOLLÁR-KLEMENCZ LÁSZLÓ: Ha üdülni megyek; Van egy város, ahol mindenki szép	46, 50
KÁRPÁTI DÓDI: Életajándék	48
LOVASI ANDRÁS: A töksötét az	49

DEBÜT

OLÁH PÉTER: Függség, semmi köze, hivatás	51
--	----

ZRÍNYI 400

MIHOVICS JÓZSEF: „Mind magyar, mind horvát” – A költő és hadvezér Zrínyi Miklós születésének 400. évfordulójára (4.)	54
MIHOVICS JÓZSEF: Az erdőben már várta a történelmi vadkan – A költő és hadvezér Zrínyi Miklós születésének 400. évfordulójára (5.)	61

HELYTÖRTÉNET

BAKONYI PÉTER: Zala megye szovjet megszállása, a háború polgári áldozatai – Hadműveletek Zala megye területén	69
---	----

TANULMÁNY, KRITIKA

KOLOZSI ORSOLYA: Életfogytig tartó ragaszkodás – Szilasi László Kései házasság című regényéről	81
BARTUSZ-DOBOSI LÁSZLÓ: Anyanyelve a mese – Mirtse Zsuzsa Tizenhárom bűvös tükör című kötetéről	83
A.GERGELY ANDRÁS: Füzérbe font szabadság(ok) – Vörös István A szabadság első éjszakája című regényéről	85
ERDEI LILLA: Ideatéka – Pusztai Virág: A képekből összerakott ember. A képkészítő és a képfogyasztó meghatározottsága az ikonikus fordulat és az újmédia-jelenségek tükrében című könyvről	87
REGŐS MÁTYÁS: Beszélő óriások között – Bereményi Géza: Vadnai bébi című regényéről	89
MÓRÉ TÜNDE: Átláthatóság – Mécs Anna Kapcsolati hiba című novelláskötetéről	91

TÁRSMŰVÉSZETEK

TURBULY LILLA: „Istenem, ez színes!” – Beszélgetés Ecsedi Erzsébettel	93
KUN MÁTÉ: Zárójelentés – Szabó István Zárójelentés című filmjéről	97
KARKÓ ÁDÁM: Két portré egy sorban – A bécsi Leopold Múzeum Schiele és Hundertwasser kiállításának önarcképeiről	100

KANIZSAI LEVELESLÁDA

KARDOS FERENC ROVATA	103
HÍREK	105
SZERZŐINK	106

Zalaegerszeg belvárosában Mimik'Art elnevezéssel új kortárs műveket bemutató kiállító tér nyílt meg kilenc zalaai képzőművész kezdeményezésére. Lapszámunk illusztrációi szemelvények a nyitó kiállítás képeiből. A fényképeket Lukács Zoltán készítette.

IMPRESSZUM

Alapító főszerkesztő: Pék Pál

Szerkesztőbizottság:

Cséby Géza (Keszthely)
Hóbor Erzsébet (Zalaegerszeg)

Szerkesztőség:

Bubits Tünde – főszerkesztő
Nagygéci Kovács József – főszerkesztő-helyettes
Bence Lajos – munkatárs
Vörös István – munkatárs

Rovatvezetők:

Babiczy Tibor – vers
Bene Zoltán – próza
Izsó Zita – műfordítás
Ayhan Gökhan – debüt
Nagygéci Kovács József – kritika
Molnár András – helytörténet
Kostyál László – képzőművészet
Turbuly Lilla – színház
Tóth László – zene

Szeglet Lajosné Dömötör Annamária – olvasószerkesztő
Karkó Ádám – szerkesztőségi asszisztens

Online: www.pannontukor.hu

Online-főszerkesztő: Nagygéci Kovács József

Készült Zalaegerszeg MJV és Nagykanizsa MJV Önkormányzata, a Magyar Művészeti Akadémia és a Nemzeti Kulturális Alapprogram támogatásával.

Szerkesztőségi cím:

Pannon Tükör Szerkesztősége, 8900 Zalaegerszeg, Landerhegyi út 21.

Tel: 06/92 951-513

E-mail: pannontukor@gmail.com

Kiadja a Pannon Írók Társasága

Felelős kiadó: Gyimesi Endre elnök

Előfizethető csekken vagy számlázással, mely a szerkesztőség címén igényelhető.

Számlaszám:

Zalavölgye Takarékszövetkezet, Zalaegerszeg
75500258-10809415

Ár

1000 Ft/szám

4500 Ft/év

ISSN 1219-6886 (Nyomtatott)

ISSN 2732-0510 (Online)

Lapterv:

Náspáng Grafika

Nyomdai munkák:

Göcsej Nyomda

8900 Zalaegerszeg,

Bajcsy-Zsilinszky tér 2.

E-mail: info@gocsejnyomda.hu

SZEMEREKI TERÉZ: Öröm

Balogh Ádám

Május

Május 1.

Eszem ágában sincs kimozdulni, pedig szeretem a majálist, a szomszédos erdőben nagy buli lesz, valaki még bográcsot is visz a tűzgyújtási tilalom ellenére, az egyik szememmel azt nézem, hogyan vonulnak az emberek az utcánkon keresztül, a másikkal pedig azt, milyen büszkén dolgozik a tésztában az élesztő, bizonyára az én mellkasom is így fog domborodni, amikor majd kiveszem a sütőből az aranybarnára sült kifliket.

Május 2.

A magam készítette kifli másnap is friss.

Május 3.

Zárás előtt tíz perccel már csak én vagyok a görög kisboltban, és miközben a csemegepultból válogatom a mindenféle krémet, olívbogyót, feta sajtot, szárított paradicsomot, Görögországban érzem magam, ahol a boltból egyenesen a tengerpartra mennék, csodálnám, hogyan készülődnek a halászok, a sirályok pedig úgy keringenének körülöttük, ahogyan én ennek a boltnak a sorai között, ahol mindennapi vendég vagyok, 10% kedvezményt is kaptam, kérdeztem, miért, tiszteletbeli görög vagyok, válaszolt az eladó, mintha tudná, hogy sokáig görög halász akartam lenni, és én legszívesebben azt mondtam volna, felejtjük el ezt a kedvezményt, inkább beszéljen hozzám görögül, én meg hozom minden nap a friss halat, mert az nincs a kínálatban, és tegyünk úgy, mintha nem a szomszédos piacon vettem volna a halastól.

Május 4.

Letöltöttem egy alkalmazást, amivel le akarom mérni, milyen sebességgel gurulok a gördeszkámon, mintha mérni kellene egy olyan tevékenységet, amit pont azért végzek, hogy kiszakadjak egy olyan világból, amelyben mindent mérnek, de furdal a kíváncsiság, az új kerekeimmel milyen gyorsan gurulok, és tudom, onnantól, hogy először mértem, többet akarok majd, megdönteni saját rekordjaimat, egyre veszélyesebb lejtőkön gurulni, nem törődve keresztutcákkal, kátyúkkal, csak hogy elmondhassam, gyorsabb voltam, mint eddig bármikor, mintha ez számítana.

Május 5.

Az egykori, nagyvisnyói házunk udvaráról elhozott terméskövekből építke a pesti udvarunkon nyársalóhelyet, és olyan szépen kapcsolódnak össze a kövek, hogy nem is kell elővenni egy régi fotót sem segítségképpen, és amikor az utolsó kő is a helyére kerül, kihordom a faszenet, majd begyűj-

tom a tüzet, várok a parázsig, a grillrácsot rárakom a kövekre, majd a forró vasra a sajtot és a húst, úgy lehetek újra Visnyón, hogy mégis Pesten.

Május 6.

A templomkertben van egy pad, leülök rá, nézem a virágzó gesztenyefákat, valami megmozdul a hátam mögött, a hang irányába fordulok, egy öregasszony húzódik be a tuják mögé, érzem magamon a tekintetét, gyanakodva méregethet, vajon miért jöttem, meddig maradok, és visszajövök-e újra.

Május 7.

Szépen nő a fű a kertben, öröm látni a kis zöld szigeteket, ahogy lassan gyeppé állnak össze, én pedig kezemben a locsolóval, mint valami karmester, minden nap locsolom a fűvet, szépen lassan épül fel a mű, harmóniává állnak össze az egyes hangok, és amikor már akkorára nő a fű, hogy a dallam részeg kakofóniába fordul, rá fogok menni a fűnyíróval a gyepre, mintha rákiáltanék a zenészekre, hé, annyira ne bízzátok el magatokat, kezdjük újra a gyakorlást, tökéletesítjük a dallamot.

Május 8.

Este újra kimentem gördeszkázni a lejtőhöz, amin múltkor 86 km/órás sebességet mért az alkalmazás, ráálltam a deszkámra, beállítottam a programot, és amikor gurultam lefelé, ugyanazt a sebességet éreztem, amit nyolcvanhatnál, mégis csak negyvenötöt mértem, aztán húszat, majd harminckettőt, és akkor azon gondolkodtam, vajon melyik eredmény lehet a valós, pedig ahelyett, hogy a telefont piszkáltam volna, akár rá is feküdhettem volna a deszkára, és úgy gurulhattam volna, mint gyermekkoromban csúsztam a vízcicsúsdán, ahol én voltam a világ leggyorsabbja, vagy legalábbis úgy éreztem, és ennyi pont elég volt.

Május 9.

Hosszan videotelefonáltam anyukámmal, elmesélte, hogy ma sem volt sehol és nem is tervezi, mert a vírusveszély kicsit megijeszti, ő végletekig betartja a szabályokat, és én, miközben beszélünk, nem tudtam levenni a szemem a háta mögött álló hatalmas növényről, emlékszem, amikor kórházban volt pár hónappal ezelőtt, én egy nappal hamarabb érkeztem, és azon az éjszakán egyedül voltam ebben a lakásban, az ágyból bámultam ezt a szobanövényt, amelynek a körvonalai egy félelmetes alakot rajzoltak ki, és végül nem hívtam fel azon az éjjelen, hogy megkérdezzem tőle, fél-e ettől a cserepestől éjszakánként, ahogyan azóta sem kérdeztem meg, és most sem fogom.

Május 10.

Ma reggel is az erdőben kezdtem a napom, ilyenkor még minden csendes, és miközben szokásos körömet tettem, a sűrűben egy ágakból összetákolt kis sátorszerűséget láttam, talán nem vagyok egyedül, gondoltam és csak álltam, nem mentem közelebb, mert mi van, ha ez az ember Tarzanként várja, hogy rám ugorjon a fáról, és amikor elindulnék, látom közeledni a két nőt, aki minden reggel gyanúsán méreget, eszem ágában sincs bizonygatni, hogy nem én vagyok a titokzatos erdőlakó, és mint ilyen, attól sem kell félniük, hogy éjjel nem laktam jól a madárhússal, így őket kívánom reggelire, talán morognom kellene, amikor mellém érnek, akkor többet nem ebben az erdőben kezdenék a reggeleket, de inkább felnézek a fákra, csak a harkályok kopogtatnak, majd megérkeznek az első kutyások, ideje hazamenni.

Május 11.

A hangosbemondó tájékoztat mindenkit, hogy a hatvan év alattiaknak 5 perce van elhagyni a piac területét, mert a rendelet értelmében ezután csak a 60 év felettieké a pálya, elsőként egy hatvan feletti pár siet ki a piacról, majd néhány öregúr követi őket.

Május 12.

Amit tisztelek benned, Péter, az a végtelen alázat, mondja az idősebb punk a fiatalabbnak, emlémem, annyira még nem fordult fonákjára a világ, hogy megkínáljanak egy cigivel, csak úgy.

Május 13.

Egy fa mögül figyelem a férfit, aki az erdei foci pályán gyakorol egy karddal, ugyanezen fa mögül figyeltem őt évekkkel ezelőtt egy szilveszter reggelen, amikor hasonlóan légies mozdulatokkal tökéletesítette a formagyakorlatát az újévi hóesésben, és legszívesebben kihoznám neki azt a zsáknyi cseresznyevirágszirmot, amit a fánk alól separtem össze, hogy ne nézzen ki úgy a tavaszi kert, mint a januári szántó föld.

Május 14.

Nem akar esni az eső, pedig már nagyon várom, hogy leszakadjon az ég, na nem azért, mert nem szeretek locsolni, jó volna a teraszon ülve nézni, hogyan zuhog az eső, mint ahogyan a nagyvisnyói házunk teraszáról néztem mindig, hogyan zongorázik a májusi eső a cserepeken, ilyenkor leginkább nem is az esőt, hanem a völgyből hatalmas robajjal érkező a dörrenést vártam, ami a hegyek közé ragadva zakatolt, mintha száguldó vonat közeledne felém, mondjuk megnézhetném a vonatmenetrendet, mikor várható a következő gyors, de csak a hosszú tehervonatok bariton robogása adná vissza az elnyújtott dörgéseket, de a legelemibb dolgokhoz nincs menetrend.

Május 15.

Eddig csak képen, és rajzfilmben láttam vakondot, most meg itt fekszik egy a túrása mellett, kitért mancsokkal, közelebb hajolok, láthatóan már nem él, és nincsenek rajta külsérelmi nyomok, vajon mi végezhet egy vakonddal.

Május 16.

Hűvös az este, ennek ellenére térdnadrágban gurulok, közben zenét hallgatok, meleg szél fújja a lábamat, lenézek, egy kutya szalad mellettem, a bokámat ugatja.

Május 17.

Késő este kigurulok a gördeszkapályához, akkora már biztosan hazamentek a rolleresek, és valóban, a pálya üres, lemegyek a medencébe, óvatosan gurulok fel az ívekre, nem merek ennél bátrabban, és annyira nem is élvezem, de ez még így is több, mint amit terveztem, mert csak megnézni jöttem a pályát, felelőtlenség lenne megkockáztatni egy balesetet, végül mégis megtettem.

Május 18.

A karantén alatt zárva a piac melletti kocsmá is, de a csapos kint hagyta a padokat és az asztalt, ami körül az idős férfiak olyan felszabadultan sztoriznak, mintha nyitva lenne a kocsmá, majd megérkezik közéjük a pultos is egy dobozos sörökkel teli szatyorral, a férfiak ujjonganak, az élet szép.

Május 19.

Leszedem a polcokról a könyveimet, hogy leporoljam őket, és ilyenkor látom, a legtöbb könyvbe bele sem lapoztam, csak azért vettem őket, hogy ezzel vezekeljek, mennyire keveset olvasok mostanában.

Május 20.

Apósom születésnapjára utaztunk vidékre, a sógorom házában a teraszán lefekszem a lócára, amit neki ajándékoztunk, amikor eladtuk a visnyói házat, lassan elnyom az álom, és amikor felkelek, érzem, elaludtam a nyakam, ugyanabban a pontban nyilall bele a fájdalom, mint amikor Visnyón ébredtem.

Május 21.

Még mindig érzem a fájdalmat a nyakamban, régebben ez hamarabb elmúlt, most örülök ennek a macacsságnak, mert ha a lócát nem is, az ébredést magammal vihetem.

Május 22.

Ma este is mesélek a kislányomnak lefekvés előtt, improvizálok, ahogy szoktam, ő mondja, mi legyen a téma, én pedig felfűzök rá egy történetet, és minden este nagy mosollyal mondja, hogy ez nagyon jó volt, ma azt is mondta, hogy apa, írd egy mesekönyvet, segíték én is, megmondom a témát, te megírod, tudod, ahogy szoktad, a teraszon.

Május 23.

Gyereknapra meg akarom venni az egyik könyvet, amit már régebben kinézett magának a lányom, de akár írhatnék is egyet, csak neki, de akkor kihagynám az alkotásból.

Május 24.

Egy kofánál ugyanolyan szép árut kapni, mint a legnépszerűbb zöldségesnél, de senki nem áll sorba nála, míg a másikonál tolonganak az emberek, és a vírusveszélyt emlegetik, követelik a gyorsabb kiszolgálást, a sztárzöldséges robotikusan szolgálja ki a vevőket egymás után, miközben én hosszasan beszélgetek a nénivel, öröm hallgatni, ahogyan az életéről beszél.

Május 25.

Az erdő mellett haladok el sötétedés után, egy tűzzsonglőr forgatja a szerszámát a foci pályán, van valami törzsi ebben az egészben, talán ő az, aki az erdőben alszik éjszakánként, és csak akkor megy haza, amikor a harcművész megjelenik reggel, lehet valami misztikus ebben a helyben, talán ide kellene kijárnom írni, hátha jobb gondolataim támadnának.

Május 26.

Miközben videótelefonálok anyukámmal, látom, hogy kisebb lett a félelmetes növény, mintha lefejezte volna a szörnyet, kérdezem mi történt a szobanövénnyel, kicsit megmetszettem, már olyan nagyra nőtt, válaszolja.

Május 27.

Az erdőben valaki összegraffitizte a padokat, nesze, egy újabb fantom.

Május 28.

A templomkertbe még nem jutott el.

Május 29.

Holnap utazunk anyukámhoz, születésnapja lesz, végre újra találkozunk.

Május 30-31.

„Ez volt a legszebb, a szeptember, meg a tavasz vége, amikor belepte a gesztenyevirág a sörhabet.” – Bartis Attila

András László

egymondat

Június 1. hétfő

Az az érzésem, az elkövetkező hónap, inkább lesz materiális és vulgáris, semmint spirituális és enigmatikus – meglátjuk.

Június 2. kedd

Azon kapom magam, hogy már egy hónapja nem gondolkodom.

Június 3. szerda

Vajon van-e értelme (tanulsága, konklúziója stb.) egy hónapnyi életnek, és ha van neki, akkor lehet-e ezt érthetően, esetleg szórakoztatóan bemutatni, esetleg többszörösen összetett mondatokkal próbálkozva, vagy inkább szorítkozzunk az impresszióra, ami nemhogy egy hónapról, de még egy napról sem fog semmit mondani, sőt, a születése pillanatáról sem sokat.

Június 4. csütörtök

Azért sem írok semmit Trianonról, nem is olvasok róla semmit, de még csak nem is gondolok rá.

Június 5. péntek

Eső a Ligetben, egy bamba, de jó beszélgetés, konfliktus egy hiányzó glettvás körül, de még mielőtt elmérgesedne, emlékezni kezdek.

Június 6. szombat

Glettelés, mit is mondhatnék még?

Június 7. vasárnap

Meg kell írnom egy esszéfélét sajtóban megjelent információk alapján, de egyszerűen nem talállok megbízható adatot, forrást, végül elvégzem a mások munkáját is, hogy hozzáférhessek a magaméhoz.

Június 8. hétfő

Hajnalban a szokásos sajtószemle, aztán wc-zár-javítás, kandallópárkány rögzítése purhabbal, égők cserélése, kijáró ágyláb fixálása, rolók és szúnyoghálók felrakása, estére némi Karnevál.

Június 9. kedd

Beadtuk a kérelmet az önkormányzathoz, hogy adják ki az engedélyt vendégház üzemeltetésére, a rendszer nem vette be, mert kellett volna az adószám is hozzá, de az meg nincs, mert a NAV csak akkor ad adószámot, ha már van engedélyünk, személyesen nem tudtuk bevinni, mert a karantén miatt még nincs félfogadás, így maszkban sorbaálltam a postán, a posta előtt a polgármesteri hivataltól száz méterre, hogy feladjam nekik a levelet, és csak reménykedni tudok, hogy rugalmasabbak lesznek, mint a NAV.

Június 10. szerda

Egy-egy szippantás egy-egy emésztőből, aztán kérdőív-szerkesztés, majd sajtótükör, végül elgondolkodás a multitasking szón.

Június 11. csütörtök

Egy hete küzdök a szárnyashangyákkal, mára rájöttem, alighanem a falból jönnek.

Június 12. péntek

Négy meglett férfi egy teraszon a város fölött, néhány óra leforgása alatt, egymás között, bor mellett – ezt megírom még pontosabban is.

Június 13. szombat

Vajon ha azok a szürke, fehér, szürkésfehér, sárgás sötét valamik az égen csakugyan az óriás agy-velejének darabkái, ha elég sokáig nézném, hozzáférnék a gondolatokhoz is, amiket rejtenek? – ma nem néztem elég sokáig, csak a saját gondolatomhoz fértem hozzá.

Június 14. vasárnap

A nagy vihar elkerült bennünket, de a tízes út járhatatlan.

június 15. hétfő

Hosszú nap, de a végére értem, visszaküldtem a korrektúrát a kiadóba.

június 16. kedd

Reggeltől kezdve esett, úgyhogy esélyünk sem volt elmenni tűzifáért és felfűrészelni azt, ahogy terveztük, úgyhogy nekiálltunk, és megcsináltuk a Két macska vendégház fb-oldalát.

Június 17. szerda

Telefonáltak az önkormányzattól, hogy nem tudnak engedélyt adni, amíg nincs adószám, mondom, addig nem kapok adószámot, amíg nem lesz engedély, kis csönd, megpróbálja megoldani, köszönöm, mondom, de nem hiszek neki, letesszük.

Június 18. csütörtök

Karantén-évezáró: hónapok óta nem látták egymást, és most lement egy alsós, és feljött egy gimnazista – csak egy szülő kísérelte, tíz perc alatt végeztek: karantén-évezáró.

Június 19. péntek

Négy meglett férfi, másik négyes, mint a múlt heti, másik terasz, kívül a városon, részben az időn is kívül, a múlt másik részéből érkezve, ön- és generációvizsgálat, és egy gondolat, miszerint a tükörig sem látunk, megírtam már pontosabban, és egy másik gondolat, a vereség, ezt is megírtam már.

Június 20. szombat

Ma megjöttek a borítótervek A vörös koroná-hoz, az egyik kifejezetten tetszik; és megvan az első foglalás a vendégházba; elgondolkozom a multitasking szón.

Június 21. vasárnap

Egy éve ezen a napon repültünk San Franciscóba, idén minden nap feltesszük az ott készült képeket a vendéglátónknak, ma kezdjük.

Június 22. hétfő

Megjön az önkormányzati engedély, hiánypótlási felhívással (adószámot utólag pótolni), így vágja át korunk hőse, a kreatív hivatalnok a gordiuszi csomót, előre az adószámért!

Június 23. kedd

Faszállítás Óbudáról, 40 db 4-5 méteres kivágott legallyazott tuját feldarabolni, kocsira tenni, lepakolni, fordulni, egy 80 m²-es ház szöges bontott födémdeszkáit kocsira tenni, lerakni, tűző napon semmi meta, csak fizika.

Június 24. szerda

Végre van időm egy hetekkel korábban jött mintegy 60.000 leütésnyi szöveget figyelmesen át-olvasni és kijegyzetelni, kérdéseket visszaküldeni, hogy majd valamikor elkezdhessem az érdemi munkát.

Június 25. csütörtök

Egy nap Budapesten három jó beszélgetéssel, annál is több sörrel.

Június 26. péntek

Átúsztam a dorogi tavat idén először, hivatalos víz hőmérséklet 20 fok, hőérzet 15.

Június 27. szombat

Farakás átpakolása, medence összerakása és feltöltése, mert hátha mégis lesz nyár, Szent László napja, gyerekek fürdenek, egy nap nyár, gyerekek játszanak, felnőttek is játszanak, elsüllyedt sziget, egyszer veszítünk, háromszor nyerünk, de ez csak egy játék, nem az élet.

Június 28. vasárnap

Ma egy éve a Getty Centerben a város fölött, az a város Los Angeles, nyolc napja pakoljuk föl a képeket, de csak ma jutottunk hozzá, hogy végig is nézzük őket, egy nap, amikor nem csinálunk semmit, csak emlékezünk arra, hogy mit is csináltunk egy évvel ezelőtt.

Június 29. hétfő

Elütött valakit a vonat, mentőhelikopter szállt le szemközt az iskola udvarára, este elfelejtem elvinni a stoplis cipőt az egyik csapattagunknak, de nem ezért kapunk ki 5:0-ra.

Június 30. kedd

Sikerült online kapcsolatba lépni a NAV-val, és elgondolkozom a szabadságról, úgylis, mint felismert szükségességéről.

Jurij Zavadszkij

Hogy meglásd

Hogy embernek érezd magad, karokkal és szemekkel,
valakinek el kell vágják a torkát.
Hogy valóban megértsd, mit érzel,
amikor megcsókolod az osztálytársad,
valakinek el kell vágják a torkát.
Hogy végre felmelegedj, és megolvadjon tenyeredben a hó,
valakinek el kell vágják a torkát.
Hogy boldogan mozogj,
és bátran költekezz saját kényelmedre,
valakinek el kell vágják a torkát.
Hogy megoszd a takarót szeretőddel,
valakinek el kell vágják a torkát.
Hogy megnézd egy idegen kifestett szemöldökét,
miközben a fapados vonat szomszédos ülésén alszik,
valakinek el kell vágják a torkát.
Hogy a lányodra várj az iskolája mellett, és ő
izgalomtól sápadtan, vékony lábain rohanjon hozzád,
valakinek el kell vágják a torkát.
Hogy gondolkodni tudj a veszteségeden, ami nagyobb a sikerednél,
mert nem volt bátorságod beismerni félelmeidet,
valakinek el kell vágják a torkát.
Hogy hallgass, és csendben örülj,
mert költők és színészek beszélnek veled úgy, mint egymás közt,
valakinek el kell vágják a torkát.
Hogy meleged legyen a hideg paradicsomlétől,
amivel az olcsó vodkát kísérted,
valakinek el kell vágják a torkát.
Hogy a részeg barátod egy cigivel lyukat égessen a könyöködön,
valakinek el kell vágják a torkát.
Hogy úgy tudj lélegezni, akár egy régi motor bőgése,
amely haldokolva színezi be az aszfaltot minden csepp elvesztett olajjal,
valakinek el kell vágják a torkát.
Hogy szereteted még gyengédebbé váljon,
és a közös erőfeszítésekkel elérj valamilyen orgazmust,
valakinek el kell vágják a torkát.
Hogy a gyilkosok arcai olyanok legyenek, mint a versed olvasó gyerekéké,
valakinek el kell vágják a torkát.
Hogy ne félj belenézni egy idegen szemébe,
aki egy rozsdás traktor mögött rejtőzve
tenyerében dörzsöli megduzzadt farkát,
valakinek el kell vágják a torkát.
Hogy végre merd használni
a modern világ előnyeit, mert sebezhetőség
senkit sem nyugúz le többé,

valakinek el kell vágják a torkát.
Hogy az értékkülönbség miatt életben maradj,
és örülni tudj minden megszerzett fillérnek,
valakinek el kell vágják a torkát.
Hogy sikerüljön elmenekülnöd egy szemétből és kutyaszarból álló városból,
valakinek el kell vágják a torkát.
Hogy az önbizalmod támasz legyen másoknak,
amíg családod bezárkózott, mint egy kagyló,
valakinek el kell vágják a torkát.
Hogy hallgass, miközben megölnek,
valakinek el kell vágják a torkát.
Hogy mindenkivel boldog légy,
valakinek el kell vágják a torkát.
Hogy alázatosan állhass a vidéki templomban,
miközben hideg gyűlik a lábadba, és penész a tüdődbbe,
valakinek el kell vágják a torkát.
Hogy reggel vasalt inged legyen,
valakinek el kell vágják a torkát.
Hogy tisztelet és udvariasság,
valakinek el kell vágják a torkát.
Hogy rózsafüzér-nyugtató,
valakinek el kell vágják a torkát.
Hogy érvényes jegyed,
valakinek el kell vágják a torkát.
Hogy hajnal, valakinek el kell vágják a torkát.

Minden szerelmem kimerült, minden szerelmem...

Fordította: Nagy Tamás

Jurij Zavadszkij

Költő, műfordító, előadóművész. 1981-ben született Ternopilban. Tizenegy verseskötete jelent meg, valamint egy zenei albuma. A költészetre és műfordításra szakosodott *Krok (Lépés)* nevű ternopili kiadó alapítója.

Nagy Tamás

Költő. 1996-ban született Beregszászon. Tagja a Kovács Vilmos Irodalmi Társaságnak és a Fiatal Írók Szövetségének.

Mateusz Pakuła

Trópusok szomorúságai (Smutki tropikow¹)

Szereplők:

Backpacker₁, Backpacker₂, Backpacker₃, Backpacker₄, Backpacker₅, Backpacker₆

I. WHO THE FUCK IS BACKPACKER

I. I. Good morning, Vietnam

B₁

Na figyelj, képzelj el, hogy találkozol egy régi barátoddal az egyetemről, aki utazgat, és azt mondja: Hát, nemrég jöttem vissza egy, akár úgy is mondhatjuk, hogy életre szóló élményt adó utazásról, de meg kell, hogy mondjam, hogy valahogy ez az India nekem nem jött be, hogy őszinte legyek. Egy kicsit, hogy őszinte legyek, szerintem túl van reklámozva. Érted, na, hogy hogy értem. A Fülöp-szigetek szépek, nem mondom, szépek, de, hogy őszinte legyek, nem nagyon van ott mit csinálni, érted. Egyszerűen nincs semmi különleges. Mondjuk egy hétre ok, de hosszabban nem igazán. De Indiát nem ajánlom, tudod? Kicsit azért már túlzásba viszik az utcai lepukkantságot. Érted, azt a sok szennyet meg szagot. Mert minden mindig szaglik, hogy azt ne mondjam, bűzlik az egész, és teljesen megemészthetetlen az egész, a, hogy is mondjam, civilizált, mediterrán szaglásunknak. Hát még mennyi koldus van, akik hát, hogy úgy mondjam, össze vannak szarva. És az azért nem a legszebb látvány, még azoknak sem, akik szeretik az ilyesmit. Olyan torzak eleve, egyik láb így, a másik úgy, amott meg még össze is van csinálva. Szó szerint. Itt a kéz másfél, amott hiányzik egy ál él, aztán valami olyan szörnyedelem a háton, amit az istennek se tudsz megfejteni, hogy mi a fasz lehet. Érted, kicsit fel tudja kavarni a gyomrot. Én szeretem a *trupizmust*², de azért ennyire nem. *Értékelem én ezt a stílust a művészetben, Grochowiak és a többi, Laurent úr kisdedei, meg ilyesmi. De azért ennyire nem lehet. Nem ezért születtem európainak erre a világra. Érted, na, hogy hogy értem. Hát remélem, hogy a jövőben valahogy helyre teszik ezt, mert így nem nagyon fogják bevonzani a gazdag turistákat. Na és akkor te erre mit mondasz? Mit válaszolsz a barátnődnek?*

B₃

Azt mondom, hogy igenis bevonzák, de még hogy! És még jobban be fogják. Pont, hogy az emberek ezt akarják látni. Pont ezt, amiről beszélsz, tudod? Hogy vannak a világon sokkal szerencsétlenebbek, mint ők és a többi. Ad ez nekik egy ilyen pozitív lökést. Egy ilyen szájalom.

B₁

Tehát valahogy folytatnád velem a beszélgetést?

B₃

Igazából nem.

1 A cím egyértelmű utalás Levi-Strauss Szomorú trópusok c. művére. (a ford.)

2 A helyes meghatározás a „turpizmus”, ez a 20. század első felében kialakult irodalmi irányzat, melynek leghíresebb képviselője volt Stanisław Grochowiak. Az irányzat követőit gyakran antiesztétikusoknak is nevezték, mert a műveikben a groteszket, az eldeformáltat, a csúnyát keresték, az irányzat neve a latin turpis - csúnya szóból ered). A szerző eredeti szójátéka a karakter álműveltségére utal, aki a lengyel (trup) holttest szót használja a turp helyett.

B4

Akkor jó. Szóval akkor röviden: Backpackers, Magyarul backpackerek. Mindenféle menő arcok. Különböző érdekes helyekre utazgatnak a világban, hátizsákkal. Innen a nevük. Nem utaznak Egyiptomba, Törökországba vagy Tunéziába, mint a falusi vén trottyok. Ők nehezebb országokra pályáznak.

B5

És ez nem ám valami egyhetes, all-inclusive hassüttetés, nem-nem. Ez egy igazi kaland, ami három hónapig tart, ha nem tovább. És mindenféle különböző okai vannak ezeknek a kalandoknak. A tiédnek mi?

B3

Teresa már rég tervezett egy utat Vietnámba. Kristinával, a barátnőjével. Úgy szeretném látni azt az élővilágot, azokat az egyszerű embereket. Igazi, normális, autentikus embereket. Autentikus falvakat. Az emberek autentikus dolgait, ahogy azokat csinálják. Ahogy szántanak, vagy valamit örölnek. Ahogy halásznak, aztán valami kézműves dolgot csinálnak belőle. Autentikus etnót. Olyat, amit nem kapsz meg az európai boltokban. Még ha vietnámi hét van a Lidlben, akkor sem. Esélytelen.

B1

Akkor ez most a turizmus legdinamikusabb ága. Az ügynökségek kifigyelték a trendet.

B6

A csarter-turisták szívesen töltik az álomnyaralásukat a thai tengerparton, de még szívesebben túráznak Chiang Mai vagy Chiang Rai környékén is, mivel a túra közben találkozhatnak a helyiekkel. Kenyában a maszájokkal, Mexikóban meg mondjuk a majákkal.

B1

Miamiban meg a rendőrökkel- tréfálkozott Kristina.

B2

Itt - mondja Mao, a vezetőnk, és rámutat az ösvényre. A föld csúszós. Ha rálépsz, akkor besüpped.

B3

Már az első lépésnél?

B2

Ránézel a ruhádra, és az egész tiszta agyag.

B3

Ó baszki, hát ez nem igaz, nézzétek a gatyámat.

B2

Az ösvény mellett néhány nő és gyerek áll. Ahogy meglátnak téged és Kristinát, az arcuk felderül: Honnan vagytok? Hány évesek vagytok? Hogy hívnak? Veszél? Nagyon olcsó. Rögtön rákezdik angolul.

B1

Kristina feléd fordul. Fordulj el.

B3

Elfordulok.

B1

Ne nézz rájuk.

B3

Ok. Úgy teszek, mint aki nem látja őket.

B2

Az egyik gyerek rád tapad, és megint megkérdezi, hogy hogy hívnak.

B3

Szólok a vezetőnek: figyelj, Mao, ez nekem nagyon kínos. Lennél olyan kedves, és valahogy lepattintanád őket?

B1

Mao lesz olyan kedves. Bravó Teresa! – veregeti meg a hátát Kristina, és elkezd mesélni egy barátjáról, aki nemrég járta meg Törökországot. Elmondta, hogy hogy kell csinálni. Nem szabad a szemükbe nézni. Ha meg az sem segít, akkor azt kell mondani, hogy nem. De úgy keményen. És elnézni valahova oldalra, mintha egy kisebb fuvallat érdekesebb lenne náluk. Ez a legjobb módszer.

B2

Megérkeztünk.

B3

Kiveszem a gépem a hátizsákból.

B1

Kristina gyorsabb. Már lövi is az első képet.

B2

Egyszerű ház. Két nő tereget a verandán.

B1

Katt.

B3

Katt.

B2

Esőtől és sártól mocskos gyerekek kergetnek egy malacot.

B1

Katt.

B3

Katt.

B2

A mezőn egy tradicionálisan öltözött férfi, mellette meg valamilyen marha.

B1
Katt.

B3
Katt! Bazmeg! Katt, bazmeg, katt, bazmeg, katt, katt, katt, bazmeg, bazmeg, katt!

B1
Kristina segít, hogy mik a legjobb motívumok. Elfogultan nézi a falucskát, és időnként odasúgja: gondolj bele, hogy ők így élnek! Vagy: ez olyan, mint egy időutazás.

B2
De szemből már érkezik is egy másik turistacsoport. Az egyik nő már sántít, és a ruhája olyan sáros, mint Teresának.

B3
Látom, nálatok is szuperek az utak – mondja viccesen.

B2
Hát igen. A legjobb minőség. Ez van. A falucska, ahová mindjárt elértek, egészen oké. De tudjátok, hogy van ez. Nincs ott semmi, csak zabhegyezés. Unalom. Semmi extra. Házak meg állatok. Ráadásul ilyen közönségesek. Sima csirkék, valami kecskék meg egy-két disznó. Habár azt meg kell mondjam, hogy nekem ennek a Dao törzsnek nagyon tetszik a viselete. Meg az a piros valami a fejükön. Szerintetek nem furcsa, hogy így borotválják a fejüket? Tudja valaki, hogy miért?

B1
Senki nem tudja. De nem baj, Előjön néhány zai nő a gyerekeikkel. Jó hosszú utat kellett megtenniük, mert elég messze van a falujuk. Szia, hogy hívnak? – kezdi az egyik. Az idősödő, szívós árja láthatóan ideges.

B6
Tiszta kommersz az egész. Mindegy, hogy hová mész. Voltam itt vagy tíz éve, és akkor még sokkal kevesebb turista volt. Máshogy is nézett ki az egész. Nem akartak minden sarkon, minden bokor mögül rám sózni valamit. Sokkal másabb volt. Sokkal autentikusabb.

B5
Ha Ho Si Minh-ben jártok, mindenképpen menjetek el a háborús piacra – ajánlja egy srác. Kapitális háborús cuccokat lehet ott kapni. Elég drága, de nézzétek mit szereztem.

B2
A barátnője türelmetlenül forgatja a szemét. Ő, meg az öngyújtója. Állandóan mutogatja mindenkinek.

B3
Én is megnézném.

B5
Megnézed a rozsdás öngyújtót. Gravírozott Zippo, „Saigon 1969” és ez a szöveg: „ Ha meghalok, arccal lefelé temesetek el, hogy az egész világ megcsókolhassa a seggemet”.

(Fordította: Schreiber-Kovács Gergely)

Életének 72. évében, 2020. június 24-én, hosszú, súlyos betegség után elhunyt Gyimesi László költő, író, műfordító. A jogörökösök szíves engedélyével, az alábbi versével emlékezünk rá.

Gyimesi László

Idegenvezetés

Ez egy nyári vers uram
ebben a versben nyár van -
habos felhők alatt a szél
lengé szoknyákat bontogat
és a sár csak lábnyomunk
boldog emlékét őrzi - itt.

Ez egy nyári vers uram
hiszen Ön ért magyar versül
nem elégia óda nem -
Ebben a versben nyár van
madárszárny verdes repesőn
az öröklött napsugárban.

Nincs villámló ég vagy homály
ebben a versben nyár van
uram tudhatja így van ez:
rend a naptárban-világban!
Konokul veres ez az alkonyat
konokul ezüst az a holdfény.

Mindenki boldog aki él
és aki fél az hallgat -
uram ebben a versben a nyár
nem tűr bonyodalmat
harsog minden ami harsogó
s harsog az is ami halk csak.

Ön - hiszem - ért magyar versül
s érti: a versben nyár van
haldokló szélnek nincs helye
a zöld lángok apoteózisában
halál vagy seb egyáltalán
helyet se lelne benne - - -

Lobogó szőke hajcsodákban
tűzmadarak raknak fészket
ezüst vizek kínálkoznak
borzongató-friss menedéknek
uram a versben a nyár lángol
nincsen helye a szenvedésnek.

Nincs a szegénynek szava sem rá
fekete arccal nem áll a szélben
hiszen a szél csak enyhe szellő
uram legyen ez elegendő

ebben a versben izzó nyár van
s ön és én hiszünk e nyárban.

Görccsök közt nem fetreng az erdő
taraján kakas-fény cikázik
az otthontalan tél kutyáit
nem őrzi senki zsíros koncon
hiszen a szél csak enyhe szellő
hiszen a versben tudjuk nyár van.

És madárdal van! és virág is!
búzatábla van bizony rengő
s lánctalpnymomban pici tócsa
tükörcserép a vadaknak
ebben a versben most is nyár van
s a páva-kórusok dalolnak.

Nincsen a csöndnek iszonyú ága
a lélegzetünk nyugodt és biztos
uram ebben a versben nyár van
és minden olyan magabiztos
az ég kék vagy báránnyelűs
és sörhab festi bajuszunkat.

S ha sötétül is: nyári este
aranyhídján ballag haza
a kiürült földi tájon
a boldogok méla raja
ebben a versben tudjuk nyár van
és a nyárnak semmi baja!

Szabad a lánctól a lakat
halkan nyílik minden ajtó
ne feledjem: a tücsökszó!
ebben a versben olyan nyár van
hogy nyarak között sem utolsó
uram tudja ez nyári vers.

Bakák dobognak vonatfütty száll
a búcsúzó lányok hófehérek
nincs a csillagnak semmi híja
a parti csárdákban zenélnek
nyári éj ez egy nyári versben
legyen uram ez elegendő.

Ledobom terhét éveimnek
uram nekem sosem hazudtak!
mindig megjött akire vártam
higgyen a hites szemtanuknak
békében élünk örömbé zártan
ez nyári vers tudjuk, hogy nyár van.

Szabó T. Anna

Kamasz

Fischer Eszternek

Lomb a viharban: rángat, sebeket tép
az indulat, a vágy, a tehetetlen
önsúly, a röghözkötő gyökerek
felett a pörgő, őrült levelek
örvénylő háborgása, hullámverése.

Ki állhat meg a forgó áradásban,
a határokat meghúzni ki tudná?

Hisz nincs irány, csak letről tart erősen
a megszokott szilárdság markolása,
a többi rángás, zúgó szédülés -
hogyan szabadulna, repülne! Konok
kapaszkodás az összevissza szélbe,
beledől, szinte kidől, recseg, suhog,
kavarog, kapkod, kaffog és morog,
harag rángatja, hogyhogy nem szabad,
hisz ott az ég, a tágas, parttalan,
világnyi tér, kell, kell, kell az egész -

nem érzi még, nem tudja, hogy ez az,
ez a vihar a léte közepe,
az indíték, az origó, az ok.

Most még hajlékony, friss és egyenes,
még nyurga, szép, és minden íze ép,
de egyszer, majd, el kell engednie
leveleit és földjét, végleg el -
akkor már kapaszkodna, mozdulatlan
megállna jó helyén, kiállna mindent,
de nem lehet, akkor már nem szabad.

Most szembeszáll a széllel, önmagát
ragadná puszta elragadtatással,
most harcra készen mindenét kitépné,
tápláló földjét megtagadva szállna,
nem bír magával, egy helyben maradni
viharban nem tud, keresi helyét,
az erejét, ég alatt, föld felett,
mert érzi már: egyszer teremni fog.

Ez ellen: ezért küzd az elemekkel -
hogyan elemében lehessen, mikor
a szél eláll, és új kontúrjait
időben-térben végre megtalálja.

Kárpáti Dódi

Álom/Dream

Egy férfialak jelenik meg. Fáradtan, sietős lépésekkel halad a járdán. Éjszaka van. A széles utcát családi házak szegélyezik. A bizonytalan lámpafények valószínűtlen világosságot árasztanak.

Lépések zaja hallatszik csak. És a szél, ami huzatként jár egy elképzelt kisváros díszletei közt.

A férfi szemei előtt a távolban egy parkoló autó jelenik meg. Hirtelen előtűnik egy köpcös figura, és odalép a közeledőhöz. Valahogy követetetlenül gyors mozdulattal a markából rengeteg gombostűfej-nagyságú csillogó tárgyat szór a járókelőre. A váratlan inzultus nyomán magamra ismerem a hazafelé siető alakban. A zömök férfi közli, hogy amiket a ruhámra szórt, azok mikrochipek, és hogy segítségükkel egy tíztonnás rakéta bármikor megtalál. Ezután pénzt kér. Ötszáz forint felett bármilyen összeget elfogad – mondja. Bemutatja zsebből előhúzott távirányítóját, és gúnyosan megkérdezi, tudom-e, mire való. Bosszúsan és kimerülten egy szó nélkül továbbmegyek. És igyekszem elfelejteni az egészet. Akarva-akaratlanul értelmezni próbálom a történeteket, de csak kavarnak bennem a képek és hangok összefüggéstelenül. Lassan egyértelművé válik számomra, hogy az események mögött gonoszság rejlik, és az útonálló az életemre tör. Próbálom eltávolítani magamról a veszélyes fémtárgyakat. Egyenként szedem őket le a ruhámról – több van belőlük, mint gondoltam, és eltérő nagyságúak is. Érzem, hogy képtelenség tőlük megszabadulni. Tehetetlen dühvel kalapácsot ragadok, és az egyik fémgolyót szétütöm az asztalon. Szabályosan válik ketté, belsejében bonyolult szerkezet látszik.

A környezet megváltozik körülöttem: tágas irodahelyiségben találok magam, és már nem vagyok egyedül. A barátom lép oda hozzám, és nem lepődik meg, mikor elmesélem neki a történeteket. Ő is sorolni kezd hasonló eseteket, fenyegetéseket, melyekről nemrég hallott. Közben emberek rohanó lépteire figyelünk fel. Az épületből mindenki menekül. Kintről, egy megafonból a városok és a személyek neve hallatszik, melyek még aznap megsemmisülnek. Az ellenem irányított rakétatámadás időpontja is kiderül.

Rohanunk lefelé egy lépcsőn. Ki akarunk jutni a házból. De az idő a rakétabecsapódásig oly kevés, hogy nem teszi lehetővé a menekülést. Kiérünk az udvarra, és benujtunk a házat figyelve. Egy hatalmas rakéta közeledik. Mikor eléri az épületet, megáll pontosan a homlokzat központi ablaka előtt. Ezután becsapódik, és felrobban, szétzúzva mindent a felismerhetetlenségig. Látom, ahogy az épület töredékei sebesen elsuhannak mellettem. Tehetetlen mozdulatlanságomban úgy érzem, mintha egy végtelen alagútban száguldának előre. És az alagút belső falát színes fények alkotnák.

Utána egy szobát látok romokban.

Pár ember társaságában döbbenet álllok egy épségben maradt asztalnál. Nem szól senki. Mindenki tudja, bármikor megölhetik.

Kali Ágnes

Poszeidon

ködlakásodból figyelsz, egyre magányosabb.
fölöttem feszített ívben szállnak skarlát íbiszek,
tollukat hullatják, recsegnek szárnycsontjaik,
le kell cserélnem a harmadik szemed.

széttartó sokféleség önazonosságom
a szemem megszerkeszthetetlen szöveg
hiába gondozom a kertet
én csak test vagyok, te üres képkeret

holdazó opuszod vagyok,
véremben örmény népirtás zajlik,
reggelre vörös virágok nyílnak a lepedőre
az éjszaka bennem, itt felejtett álmodban lakik.

hetek óta kóbor állatok dörgölőznek hozzám
verekedés vagy. nő üt férfit. férfi üt nőt
aki sír, az nem sirat, én csak test vagyok
Poszeidón összerakhatatlan marad.

a visszhangban megszűnik a tiltakozás
a csont meg a hang összeragad
ismeretlen folyóparton ülsz, nárcisz
a sáros habban bámulod magad.

de egyszer majd te is megszelídülsz.
elengedsz és magamra hagysz,
hogy leviatánként, a gyökerek nélküli fákkal
a ködtengerből végleg kimossalak.

Szalmaözvegy

Micsoda csend, micsoda megérdemelt zuhanás.
Medrükbe fojtott, sótlanná apadt tengerek,
Hajlanak a fák törzsei évszaktól függetlenül,
Fészket váltanak a fecskék, kiköltöznek némaságból.

Már megint nem érted, kit keresel
Megint kibe kéne belefeledkezni
Már megint milyen tojánhéjra épített haza kell
A vészféket mikor szereted meg

Meddig magyarázod testekbe
Mit akarsz hányszor akarod még
Miért alszik ki miért gyullad be?

Gondolatban nekrológot írsz mindenkinek, akit szeretsz
Mindig csak rólad szól minden,
Nincs senki hús-vér ebben a ködben,
Csak a jólőtözött árnyak,
Akiket mindig gondosan újra képzelsz.
Mindig csak rólad szól minden
De ez így még nem szerelem,
Csak vergődés szalmaözvegységben.

Azt mondd nem érdekel a forma és megvonod a vállad
Úgy maradsz, a mozdulat ismétlődik az utolsó temetésen.

Nem marad benned semmi
Nem marad rajtad semmi.
Tüdődből, mint roskadozó bányából unottan kifejtesz
özveget, szalmát, Boccacciót:
„Leányom, ha annyira utálsz az utálatosokat, mint mondd,
akkor ne nézz többé tükörbe, hahogy nyugodtan akarsz élni”.

Závada Péter

Egy sírkamra nyelvemlékeinek föltárása

a fej helyén fűzfaágra
aggatott korsó

a terelősík két egyenlő részre
szeli az eget

kövek egy lukas talicskában
fölösleges beszéd

a konyhában
a hallgatás
mebőrösödött aludttej

parabolatányérban összegyűlt
poshadt esővíz
foghíjas kerítés a védőnői
szolgálattal szemben

ablaküvegről párolgó tekintet
lepattogzott zománc csöndje
a hordó mélyén
eltüzelt ruhák hamujában

besárgult megkeményedett felhők
ablakrésben a purhab

így kong egy üres
aluminium tank

egy ólomgolyó
és egy fenyőléc csupasz árnyéka
a műhely döngölt agyagpadlóján

lekerekített gyász
akadály nélkül mozog
játékba lendül

szivárgó sötét a parketta lécei közt

előnti az egyre táguló
réseket

az asztalon sovány vacsorád
a tévét nem kapcsolod be
családod itt se legyen

hóban elhajított benzineskanna
az utolsó ház az erdő szélén
nem szorul magyarázatra

füstölgő horpadás
az üszkös gerendák alatt
kihűlt repedések

két ellentétes irányú
menekülés szele kering
az oldalkertben

forró irhakesztyű
kaparás a tapogatózás mélyén

az eső lyukakat üt
a homok némaságán

a hátsó udvaron
kiszélesíted a gödröt
eltemeted a mozdulataidat

mint egy elütött élű ásó
nem vársz bocsánatot

egyre hűvösebb dűnék
rögös sötét

az idő hosszúkás árnyéka
a köveken

egy szál emberi hang rezeg
pusztába kiáltott szó

egy szakóca ütése nyomán
földet és eget egybenyitó hasadás

moccan a vetők által közrefogott
a törésvonalak mentén kiemelkedett

nyugodt krisztus utáni évszázad
elterpeszkedik a vulkán árnyékában
lávatalapzatra épült város
kőházak a vermek helyén

a por kihűlt szarkofágjai
kétezer évvel később
feltöröd a hamukérget

ember vagy állat alakú üregben
elporladt hús
emlékőrlemény

a hiányba gipszet öntesz
az enyészet lenyomata
egy felidézett arcnál
mi lehet pontatlanabb

Morva Mátyás

Az indigókirály

Élt egyszer egy indigókirály. Palotája a tenger partján állt. A király a palota legmagasabb tornyában lakott. Az egyik ablaka a tengerre nézett, éppen oda, ahol pirkadatkor a nap vöröslő csücske felbukkan, és az mindig nyitva volt. A másik ablaka az országára nézett, éppen oda, ahol alkonyatkor a nap vöröslő csücske tovatűnik, és az mindig zárva volt.

Az indigókirály minden reggel a nyitott ablakból nézte a hajnalhasadást. Utána jól kinyújtózott, bevetette az ágát, és nekilátott, hogy rendet rakjon a szobájában. A délelőttől maradó fertályórában az ország ügyeit intézte. Ezt ebéd után is folytatta még egy ideig. Később a tenger partján sétált, a hullámverés lágyan ismétlődő zaja mindig megnyugtatta. Aztán a palota könyvtárába ment és olvasott. Minden nap annyit, hogy másnapra is maradjon.

Legkedvesebb szolgája esténként tintát és néhány ív papírt meg egy gyertyát készített az asztalára. A király ott ült minden este, mígnem a gyertya utolsó lángja is elpislant, de nem írt egy sort sem. Akkor a szolgál kivitte a tintát és a papírt, meg az üres gyertyatartót és a király nyugovóra tért.

Az alattvalói szerették az indigókirályt. Mindig azt mondogatták, hogy pont úgy uralkodik, ahogy uralkodni érdemes.

A legkedvesebb szolgának már régóta fúrta az oldalát a kíváncsiság, így hát megkérdezte, miért nem engedi őfelsége, hogy megágyazzon helyette. Ugyanezt kérdezte tőle a rendrakással kapcsolatban is.

– Sokkal nehezebb a szobámat rendben tartani, mint az országot vezetni – ilyenformán felelt a király, és nevetett.

A szolgál értette is a dolgot meg nem is, de bólogatott, és soha többet nem kérdezősködött erről.

Valamelyik délután a király azt olvasta az egyik könyvecskében, hogy egyszer majd a tenger is kiszárad, a királyi palota legmagasabb tornya is leomlik, és egyszer majd az indigókirály is meghal. Ezen nagyon elcsodálkozott. Sokáig forgatta még a könyvecskét, és álmélkodott az olvasottak felett.

– Ez az egyetlen dolog, aminek igazán értelmét látom. Ha egyszer a tenger is kiszárad, a palota legmagasabb tornya is leomlik, és ha egyszer én is meghalok, ideje nekilátnom – mondta magának az indigókirály, mielőtt este az asztalához ült. Persze nem pont így, nem pont ezeket a szavakat használta.

Azon az estén teleírt több ívnyi papírt is. Amikor végzett, elégedetten hátradőlt és még a nyelvvel is csettintett egyet. Már előre örült, hogy a következő napon majd folytathatja. Látta, hogy a gyertya még nem égett le teljesen. Fogta magát, és sebtében olvasni kezdte, amit addig leírt. Betűről – betűre, sorról – sorra haladt és egyre inkább kiverte a víz. Még a foga is vacogott. Nem azt írta, amit akart. Valami egészen más volt a papíron. Éktelen haragra gerjedt, ami még rémületét is elnyomta. Csikorgatni kezdte a fogát, így megszűnt a vacogás. A gyertya éppen elpislánó utolsó lángjával még meggyújtotta, és a kandallóba vetette a teleírt lapokat. Gyorsan az ágyába bújott, de ott is csak a hideg rázta.

Nagy beteg lett az indigókirály. Minden alattvalója a gyógyulásáért imádkozott, de azért aggódtak is meg nem is. Azt mondogatták, hogy úgysem fog meghalni, hiszen egy királynak így nem érdemes.

Hetedik nap virradóra jobban lett. Utána szépen fokozatosan felépült. Az alattvalóinak csak annyit mondott, hogy minden úgy lesz, ahogy annak előtte. Tartotta a szavát...

Teltek s múltak az évek. A tenger még mindig tajtékzott, a királyi palota legmagasabb tornya még mindig állt, de az indigókirály órája elérkezett. A halálos ágyán magához hívta a legkedvesebb szolgáját. Papírt és tintát hozatott. Hosszú percek múltán sem történt semmi. A szolgál is

megöregedett már. Ahogy a szoba sarkából figyelte a királyt, eszébe jutott az az éjszaka, amikor hiába jött be, hogy elvigye az üres papírt, nem találta sehol. Arra gondolt, hogy mennyire mesébe illő lett volna most azt a néhány ívet behozni, amit egész életén keresztül ki-be hurcolt nap mint nap.

– Ez az egyetlen dolog, aminek igazán értelmét láttam. Mégsem tudtam soha leírni, amit akartam. Talán nem mertem, - ilyesfeleképpen szólt a király, és a tekintete a távolba révedt. Utoljára látta a tengert, hallgatta a morajlását és utoljára nézte végig a hajnalhasadást.

– Talán azért nem merte, mert ha leírja, kiderül... – válaszolta a legkedvesebb szolga, de nem fejezte be. Látta, hogy már egyedül van a szobában. Nem mozdult semmi, mintha kővé dermedt volna a világ. Csak a szél járt ki be a tengerre néző ablakon és a hullámverés lágyan ismétlődő zaját hordozta.

Az indigókirályt másnap eltemették.

Szijj Ferenc

Versek a Ritka események ciklusból

Mértéktartás

Ha most elrendelnék a mértéktartást,
nem is tudom, mi lenne, hogyan jutnék
haza az ólomkosaras hőlégballonommal,
vagy kössem ki magam egy benzinkút
totemoszlopához? Pedig régóta rebesgetik,
hogy egyesek nem bírják magukkal,
és olyanokat mondanak, hogy ha azt
többen is meghallanák, akkor az országban
kitörne a legnagyobb zűrzavar,
amit csak elképzelhetünk, s talán
még egy börtönlázadást is kirobbantanának
a közkegyelemből kimaradt rabok,
felmennének a tetőre, és tükörrel adnának
jelzést a szabadlábbon levő cinkosaiknak.

Jelzőlámpák

Két jelzőlámpája van minden testi
állapotnak, az egyik az „Analfabéta postás”,
a másik a „Szeleburdi káplán”, így nevezték el őket
a magaslévköri katapult építői.
Ha az egyik kigyullad, a másik kialszik.

Türelmetlenség

Ez a mai türelmetlenség fontosabbnak látszik,
mint az összes többi ember. Mintha várnának
valahol messze, mert nálam van a ládához
a kulcs, amit fából faragtak ki hosszú hónapok alatt,
és rám bíztak még gyerekkoromban,
hogy vigyázzak rá, nehogy elveszítsem,
nehogy véletlenül vízbe ejtsem,
és nehogy megpróbáljak kinyitni vele valamit,
legfeljebb ha nagyon fontos, de azt úgyis megérezem,
csak figyeljek. Mások itt ebből mit értenek,
hiszen már a messzeséget se tudják elképzelni,
csak találgatnak, hogy szomszéd utca,
szomszéd falu, vagy azon túl idegen emberek szálláshelye,
és a ládáról végképp nem tudják, micsoda,
kupacokon ülnek, nem mernek felállni.

Horváth Florencia

szentély

hóval vetik be a földeket
nincsenek mondataim
háttal a stégnek kinyílik
az erdő húzd ki a szálkákat
apró szilánk próbálom
felfogni a mezőt milyen
valóságos ez a reggel

lerövidültem túl apró vagyok
a fény átlátszóra áztat
hidd el nem olyan nehéz
belesiklani a legrosszabba
újra látni fogom a tengert
itt nincs akkora baj

mint a hang ha néma lesz
negatív szél REM kóma
aludni megszokásból is lehet
nem lehetsz elég vésztartalék
nélkül minden törött az esélyt
kihúzták rég a szótárból
a stégnek háttal kinyílik az erdő

hóval vetik be a földeket nincsenek
mondataim

Veszeka Attila

A költő, aki hülye verseket írt

(Részletek a készülő regényből)

Első megálló, melyben a költő, bizonyos mértékben, megmutatkozik

A költő Hátrahajlás Janikával ivott a Kőbölcsőben. Egy Pilsner Urquell zöld üvegen babrált. Még félig józan volt, Janika már be volt baszva. Elképesztő mértékben.

Még az átkosból ismerték egymást. Akkoriban egy halottas kórus tenor szólamában nyomták a gyászdalokat (pedig a költő bariton volt). Temetéseken énekeltek. A kórus infernálisan szólt, de erről később. Janika felkapta a fröccsét: „Igyunk, Gijó!” A költő rendesen meghúzta az üveget. Régi barátai mind Gólyának hívták, mert elképesztően hosszú lábakkal áldotta meg a Paley-féle órásmester. Százkilencvenhat centisre sikeredett, amiből a későbbiekben igen sok baja lett. Ha balhéba keveredett, mindig ő bukott le elsőnek. És balhékból sohasem szenvedett hiányt. Janika, valami beteges okból, minden nevet elferdített. Gólya = Gijó. Keresztnevének eposzi jelzője is magyarázatra szorul. Ha szintre itta magát, meggörcbült, de nem előre, hanem hátrafelé. Amíg a normális részek idő múltán az asztalukon megképződött szesztócsákba borultak, a pult mellett szobrozó Janika, a maligán-fok emelkedésével egyenes arányban hátrafelé hajlott, míg végül valószínűleg is úgy festett, mint egy Fosbury-tehnikával operáló magasugró. A költő kontójára ivott, de nem volt ingyenélő. Cserébe, jó előbb, megtanította guberálni. Mivel évtizedek óta az utcán élt, felsőfokon vágta a témát. Nem csak a guberálás elméletét adta le, technikai bemutatókat is tartott. „Gyere, Gijó, megmutatom, mi módon kapd ki ezzel – és megrázta a kezében lévő, drótból hajlított görbe kampót – az üres üvegeket!” – miközben szabad kezével felhajtotta a kuka fedelét. Ördögien ügyes volt. A költő legalább háromszor annyi idő alatt halászott ki egy palackot, mint mestere, de keményen próbálkozott, mert mit lehessen tudni.

A kukázás atyamestere, ifjonti éveiben, fenomenális szólógitáros volt. Jimi Hendrixben utazott. Neves rock együttesek veszködtek érte, de lassan mindből kiitta magát. „Janika, szóló!” – ordított rá a zenekarvezető a Juhász Gyula tanárképző, a jugyu, szalagavatóján, mire Janika, mint kivágott szálfá, gitárostól hanyatt esett, és úgy is maradt. Máskor a szendvicsses tálcákba dőlt gitárostól (és hanyatt), a KISZÖV (Kommunista Ifjak Szövetsége) Klubban. (Talán felrémlített előtte a kommunizmus kísértete, mely épp akkor járta be – ki tudja hányadszor – Európát, útjába ejtve a KISZÖV Klubot.) Egész életét a hátrafelé dőlés kísértette. A legkisebb mértékben sem bírta a feszültséget. A legapróbb lelki gyík is a kocsmába terelte, ahonnan gyakorta a felesége próbálta meg kihorgászni. Ügyesnek kellett lennie, mert Janika kurvára figyelt. Nem csupán a filhallása volt átlagon felüli. A látása is kiváló lévén nehezen volt észrevétlenül megközelíthető. Az asszonyra különösen ki volt hegyezve. Amint megorrontotta, már csusszant is a kocsmasztal alá, miként lékjébe a jegesmedvétől úzótt foka. Az asztaltársaságnak már csak annyi feladata maradt, hogy a kétségbeesett fehércseléd előtt letagadja a terítő takarásában lélegzetét visszafojtva lapuló Janikát. Veszély múltán aztán újfent a felszínre tört. „Ne nősz meg, Gijó!” – mondotta ilyenkor fejét ingatva, szemében a világ minden fájdalomával, és szájához emelte a korsót. Illuminált állapotának egy jól meghatározható fázisában – balkezében az üveget szorongatva, jobbkezevel teátrálisan hadonászva (ad maiorem Dei gloriam) – szavalt. Adyt. Minden versszak után egyre nagyobb ívben hajolva hátra, míg a poéma végére érve vérben forgó szemei már a háta megettéi teret pásztázták. „Áldomást tartok. Künn vaksötét zivatar harsog. (A zivatar szót ilyenkor már gyakorta zivatagnak ejtette, mert az r betű kimondásához nyelvizmai nem asszisztáltak.) Olyan, milyenben kőtáblát kapott népösszetartó, nagy eszű Mózes... Az asztalomon gyilkoló szesz... Ennek a gyilkos, butító lének nagy szerepet szánt a balga élet, öntudatrabló egyedül

itt lenn... az alkohol, a romboló isten!... A nagy tudóktól nem maradtak tettek, ők a nagyságnak mártírjai lettek. Csodás fejük oly rémes lázban égett, mihez jeget nem adhatott az élet, szemük olyan kegyetlen tisztán látott, hogy pokolnak látták meg a világot, s kik rátermettek messiási sorsra: belefűltek mámorba, alkoholba. Züllött nagyok, mártírjai az agynak, ez éjszakát tiértetek virrasztom, bizsereg már a mámor agyvelőmben: én nem hiszem, hogy valaha virradjon. Ferdült agyagnak mindig ez a sorsa. Bolondokháza vagy a zsibbadt mámor. Nőni fog ti számotok sokáig, felejtett, züllött, félisteni tábor. A lázas agy butuljon el örökre, nagy gondolatra szükség nincsen itt – e gyilkos szeszt tirátok köszöntöm, nyugalmatokra: elzüllött zsenik!” A zengemény végére érve aztán ténylegesen olybá tűnt, mint egy ősmagyar reflex-íj. Csakhogy a Janika sohasem csapódott vissza. Úgy maradt. A költő ilyenkor mindig arra gondolt, ha szobrot emelne Janikának a hálátlan utókor, ebben a pózban lenne a legautentikusabb. Egy kemény ivászatukon halálra váltan rontott ki a mosdóból: „Gijó, bazmeg, akasztott ember van a budiban!” A költő tüzetesen átvizsgálta a klótyót: üres volt. Delirium tremens – konstátálta, és visszaballagott a félbehagyott üvegek társaságához.

Ez idő tájt a költő még nem volt igazi költő. Amikortól költőnek nevezte magát, az egy jól meghatározható időpont volt. Komoly jelei voltak, és ezek a jelek csak évek múltán mutatkoztak, bár már ekkoriban is költőnek tudta magát, de az állandó, súlyos kételkedés önmagában folyamatosan le is rombolta ezt a hiedelmet. „Agyaglábakon álló költő” – így aposztrofálta egyik nagy tudású barátja, és nagy tudásúakból aztán nem volt hiány körülötte. Pláne, ha komolyan be voltak állva. Ez volt az az időszak, amikor úgy hitte, egy igazi művész iszik, mint a gödény. Mint istenítettje, Utrillo, aki gyakorlatilag mindent meg tudott inni, az arcvíztől a sósborszeszig. Kedvelte a róla keringő történeteket. Hogy úgy volt legkönnyebben festésre fogható, ha bezárták egy szobába egy ecsettel meg egy vászonnal, s csak akkor adtak neki alkoholt, ha elkészült a képpel, persze addigra a csóka már rendesen bezlopált mindent, ami a keze ügyébe került, szisztematikusan letakarítva a fürdőszoba polcait is. Ráadásul, valami rejtélyes okból, még hosszú életet is élt, és megkapta a Becsületrendet. Persze a költő ilyesmire nem pályázott, és későbbi élete során sem veszködött a címekért. Viszont masszívan ivott, és erre a szenvedélyére még rádobott egy lapáttal, hogy MÁV dolgozó lett. Akkortájt vizeskannákban hordta haza a rókusi pályaudvar restijéből a sört, és gimnazista lányokkal keveredett zúrós viszonyokba.

Második megálló, melyben összefüggés található Liszt V. transzcendens etűdje és egy lovaglőostor között

A költő, a kezdetek kezdetén, klasszikus gitár művész szeretett volna lenni. A szakközépiskolában (amelynek gépjármű technikai tagozatára egy végzetes tévedés folytán került) nem egyszer bukott le, amint órán szivattyúk tervezése és inercianyomatékok számítás helyett Paganini gitárdarabokat másol. Jó zenészek mondták, néhány kutyautó zenekarban meg is fordult szólógitárosként. (Ezért is tudta értékén kezelni Hátrahajlós Janikát, aki akkortájt egy kék Ibanezen játszott, amit a költő, ha valami koncert adódott, néha kölcsönkért.) Az iskola legnagyobb hozadéka az volt, hogy tizenhat évesen úrvezetői jogosítványt szerzett. Aztán repülőpilóta is szeretett volna lenni. Lett is. A későbbiekben huszonöt hosszú évet töltött az égen való barangolással. Mindemellett atletizált. Az érmekeket, plaketteket, okleveleket, amiket más földi halandók büszkén állítottak pellengérré lakásuk jól látható pontjain, ő egy műanyag dobozban tárolta, amit a lomtárban parkoltatott. Mindezeket fontos tudnunk ahhoz, hogy a következőkben történeteket teljes mélységükben megérthessük, mely történetek azzal vették az ő kezdetüket, hogy a költő egy szép nyári napon gondolt egy nagyot: elhatározta, hogy vasutas lesz.

Mint minden kisfiú, ő is rajongott a mozdonyokért. Egész életében élénken élt benne egy színes kép másodikos olvasókönyvéből, egy füstfelhőt eregető gőzmozdonyról, s a belőle vidáman integető masinisztráról. Végzettsége szerint nekifuthatott volna egy mozdonyvezető képzésnek, ám annyira azért mégsem kedvelte ezeket a vasszörnyeket. Az igazság az, hogy nem is tudta igazán, mit kezdjen önmagával. Végül arra jutott, gitárművész és zeneszerző lesz, de amíg az lesz, valamit mégiscsak tennie kell, és úgy gondolta, az a valami a vasutaság lesz.

A kacskaújú állomásfőnök kíváncsian méregette bűdös irodájának bűdös székéből az előtte tornyosuló nagydarab, hosszú hajú, nyegle ifjoncot: „Váltóőrnek tudnám alkalmazni, fordában.” A tőköm lehet az a forda? – morfondírozott a költő, és így válaszolt – Rendben. Ekkor a kacskaújú közölte vele: nagy álmához,

hogy sínbohóc legyen, mindenekelőtt alkalmassági vizsgálat szükségeltetik. Jól van, bólintott a költő, és kifordult a bűdös irodából. Hamarosan értesítették, Budapestre kell utaznia, a MÁV Igazgatóság épületébe.

Miközben a bűdös fülkében zötykölődött, komolyan magába szállt. Ennek oka nem volt más, mint az, hogy Fakír névre hallgató gyermekkori barátja, ki már jó ideje váltóórként sínylődött, felhomályosította: „A forda, apám, a munkabeosztás. Délelőtt, délután, éjjel, mikor hogy. Váltókat olajozol, áligacc. Ha elkúrod, sittedre mész. A bódéd előtt vigyázzban állva tisztelegsz az állomáson áthúzó vonatoknak, és megpróbálsz elhajolni a sörös- meg a kólásüvegek elől, amikkel a vagonablakokból meghajigálnak az utasok. Köpködni is fognak, de a turhákat a légáramlat eltéríti.” Végre egy jó hír, gondolta a nyegle vasutas jelölt, és már nem is akart oly nagyon vasutasnak lenni.

Az igazgatóság épületében egy rahedli faszkalap közé csöppent. Mindegyik rohadtul vasutassá szeretett volna válni. Majd megvesztek, hogy vasutasok legyenek. Majd megbolondultak. Oda voltak. Kiült az arcukra: az életük a tét. Mi' pöcs! – morfondírozott az agyaglábakon álló költő (ami hétköznapi szóhasználatában a „mennyi pöcs” idiómának felelt meg), miközben gyanakodva hallgatta, miket hadoválnak a hülyék közt kacsázó fehér köpenyesek. Tintafolt- és arcképteszteket toltak az orra alá. „Nézze, és írja, mire gondol!” Felvidult. Végre elereszthette beteges fantáziáját. Egy kisfiú rajzolt fejének alája ezt körmölte: Ez a szipogó fiúcska egy muraközi ló hátán ül, szipogásának oka pedig nem más, mint az a tény, hogy édesanyja épp az imént verte véresre lovaglóostorral, mert nem gyakorolta öt órán keresztül egyhuzamban Liszt V. transzcendens zongoraetűdjét. És így tovább... A tesztek alatt sorjázta a tolla alól kikerülő, nagyobb-nál nagyobb baromságok. Gyorsan kihúzta a gyufát. Az egyik agykurkász nem bírta tovább cérnával, és hazazavarta: „Elég volt, tűnjön innen, magával befejeztük!” Micsodaaa – horkantott az agyaglábú –, panaszt teszek a vezérigazgatónál! És már indult is, egy jó poén reményében.

Impozáns, vörös szőnyeg vezetett a vezérigazgató ajtajáig. Volt vagy húsz méteres. Ám, amint a szőnyeg végére érve az aranyszínű kilincserűt nyúlt volna, ideges kezek ragadták meg: „Várjon! Jöjjön vissza, befejezzük a vizsgálatot!”

Eltelt két hét, amit a költő, augusztus lévén, arra használt fel, hogy a Tiszára járjon úszni, és sütkérezzen a FOKA (Folyamszabályozó és Kavicskotró Vállalat) által kitermelt hatalmas homokhegy tetején, ahol kiskorú csajokat tanított smárolni, akik ezért hálából kaját és piát hordtak a hosszú hajú herének. Szeretett a homokhegyen – vizes fejét német juhászának nedves szőrére hajtva – döglenni. Bámulni a napfényes égen alakjukat változtató gomolyfelhőket (akkor még nem gondolt arra, amire később – már érett fejjel – nem is egyszer, hogy ezek a hófehér képződmények néha a sírkertek márvány kriptáihoz hasonlatosak). A világ tetején érezte magát, ahonnan ellátott egyfelől a Tisza és a Maros összefolyásáig, oda, ahová Attilát temették, másfelől az öreg híd mögött a forró levegőben remegő kéttornyú Dórnig. Ha melege lett, a folyóba vetette magát, melynek a vize reggelente, amikor a motorcsónakok még nem kavarták föl, olyan átlátszó volt, hogy megfigyelhette benne a part közelében bandázó vízhati keszegeket, és ha megszomjazott, ihatott is belőle. Megesett, hogy átúszott a túlsó oldalon üzemelő partfürdőre, de már akkoriban sem kultiválta a tömegnyomort. Aztán annak is kitalálta az ellenszerét: csakis zuhogó esőben evickélt át a túlpartra. A strand olyankor, kristálytisza vízű medencéivel, valószínűtlenül csendes és kihalt volt, mert hát ki is lett volna akkora ökö, hogy esőben feredőzzék bennük.

A két hét elteltével újabb értesítést kapott.

Harmadik megálló, melyben megismerszenek a négy- és kétlábúak

A kacskaújjú állomásfőnök a dohányfüsttől és a penésztől addigra még bűdösebbé vált irodája íróasztala mögöl olyannyira szomorúan pillogott az addigra még hosszabb hajú jelöltre, hogy abban komolyan felmerült a gyanú, hogy a kacskaújjúnak a napokban meghalhatott valakije. Szinte simogatta azokkal a tányérsapka alól szelíden barnálló szemével. Az anyja adhatta be a

kulcsot, nézegette a koszos falon függő koszos okleveleket és szolgálati szabályzatokat, jó lesz mihamarabb részvétet nyilvánítani. Végtére a tányérsapka törte meg a kínos csendet: „Sajnos, nem tudom váltóórnek alkalmazni, nézze!” – és a jelölt elé tolta az addig kezeiben remegő papírt. Az orvosi vizsgálat eredménye volt, amelyben a sértett fehérköpenyesek a reménybeli vasutast süketté, rövidlátóvá és idiótává nyilvánították. A látélet végén a vakok számára is jól láthatóan virított a vastag betűs, kurzivált konklúzió: „A vizsgált egyén felügyelet nélkül sínparókat nem keresztelhet!” A picsába, gondolta ekkor az agyaglábú, nem tudván még, hogy élete legszerencsésebb perceit éli, ugyanis a jólelkű, a láthatóan igen komoly fogyatékkal élő szerencsétlen ifjoncon mélységesen szánakozó állomásfőnök a következő pillanatban ezt mondta: „Darabszámlálónak tudnám alkalmazni.” A költőnek semmilyen fogalma nem volt a darabszámlálásról mint olyanról, de lelkesen rábólintott a nagyvonalúnak tűnő ajánlatra, ugyanis menet közben arra a megnyugtató felismerésre jutott, hogy a vonatok már biztosan nem fogják felaprítani, hiszen soha többé nem keresztelheti az útjukat, mivel nyomorékká lett nyilvánítva, tehát a darabszámlálás sem lehet valami veszélyes munka.

Az állomás egy távoli pontján – a főépülettől igen messze, a pályaudvarral tőzsomszédságban lévő TŰZÉP telep közelében – mutattak neki egy rozzant építményt és útjára eresztették azzal, hogy ott jelentkezzen Klárafalvy felügyelőnél. Na, ez már nem hangzott jól. Ugyanis, mióta egyszer igen részeg állapotában lecsukták garázdaságért, nem nagyon kultiválta a felügyelőket. Nem tudta, hogy a vasútnál tevékenykedőket különféle rangfokozatokkal jelölték meg még a vasutasoknál is okosabb valakik. Majd egy év múltán jutott csak a tudomására, hogy ő bizony, tulajdonképpen, segédfelügyelő. Ez volt a legalja.

Klárafalvy már kinézetében sem volt egyszerű. Makulátlan, vasalt, sötétkék egyenruhájával, piros csíkos tányérsapkájával, háta megett összezárt kezeivel, peckes járásával Napóleonra emlékeztette az újdonsült darabszámlálót, igaz, méretére nézvést Napóleonból kettőt is simán kiadott volna. A költő szemében legalább háromméteresnek tetszett. Másfelől viszont bal oldali szemöldöke alá applikált üvegszemével Columbo hadnagyra hajazott. Pirospszórgás arcának jobbik fele élettől duzzadozott, ellenben ha valaki bal felől vette szemügyre: mintha egy cápára tekintett volna. A frissen beiktatott munkaeő, szerencsétlenségére, balról közelítette meg leendő főnökét, miáltal menten meg is fagyott a vér az ereiben. A cápatámadás azonban elmaradt. Helyette (híre már bizonytalán megelőzte) a nagy fehér undorodva végigmérte a Taigetoszra valónak ítélt sörényest, és átirányította egy, az irodájával szemközt nyíló helyiségbe. A nyomorék félénken bekopogott és benyitott.

A szobában asztalok és székek, a székeken négy hozzá hasonló korú figura, akik mind őt vizslatták. Én vagyok az új darabszámláló. „Tarkó vagyok” – nyújtotta felé kezét a látszatra rangidős darabszámláló. „A darabszámlálók” – mutatott a többiekre, akik erre bólintottak, majd egy öreg, kopott, barna asztalhoz vezette: „Ez lesz a helyed.” Kapott egy számlatömb-félét is: „Ma nincs munka, de holnap jön két négylábú.” Két négylábú, mi? – sópört végig a gyanakvás hulláma az újsütetű segédfelügyelőn, de nem szólt, mert nem akarta, hogy még az eddiginél is hülyébbnek nézzék. „Tudsz ultizni? – nézett rá Tarkó – Nem baj, majd megtanulsz” – és bemutatta a többieknek. Mindannyian a SZVSE (Szegei Vasutas Sport Egyesület) focistái voltak. Bújtatt munkanélküliek. A nyomorékká avanszált kreatúra nem kerülhetett volna áldásosabb helyre. Gyorsan összehaverkodtak.

Másnap aztán tényleg befutott a két négylábú, néhány kétlábú társaságában. „Ehol vannak e – mutatott Tarkó a böhöm nagy, négytengelyes tehervagonokra, a négylábúakra –, láda van bennük!” A vagonok mellé tolató teherautók rakodói felnyitották a leplombált ajtókat, és tényleg, azok padlóiktól plafonjaikig dugig voltak a helyi konzervgyárnak címzett faládákkal. „Ez lesz a tied – mutatott Tarkó az egyik négylábúra, és elmagyarázta a kezdőnek a munkafolyamatot –, fogod a tollat, kinyitod a tömböt, számolod a ládákat és strigulázol. Húzol négy függőleges vonalat, az ötödikkel meg keresztben áthúzod mindegyiket, aztán megint négy és áthúzod, míg a végére nem érsz.” Lehidalog, nézett a ládatornyokra a tanonc és sebesen strigulázni kezdett, mert megkezdődött a kirakodás. A vége felé szemei előtt már ugráltak a vonalak. Négyezer strigulát húzott a jegyzettömbbe. Az idegösszeroppanás kerülgette. Ezt még egyszer nem csinálom

végig, felmondok – vetette oda az éppen arrafelé lebzselő, Dobó névre hallgató darabszámlálónak, aki annyiban volt kapcsolatba hozható Gárdonyival, hogy védőt imitált a SZVESÉ-ben Tarkó mögött, aki viszont csatárt imitált ugyanott. „Dobok egy hátast – kancsalított Dobó a füzetben hosszú oldalakon keresztül sorjázó strigulákra, majd a többiekre –, ez megszámlolta!” Mire mindannyian köréje gyűltek és hol őt, hol a füzetet vizslatták elképedten, amitől a segéd-felvigyázó hamarosan igen gané módon kezdte érezni magát. „Ez nem semmi, bakker – bökött Dobó a füzetre –, eddig még soha nem számolt el senki. De még tízig se.” Aztán magára hagyták. Megbassza az isten! – bődült el erre a kárvallott, és teljes erejéből a vagonhoz csapta a tömböt.

E naptól kezdődően sohasem számolt meg semmit. Helyette gőzerővel ultizott, miközben Tarkó által lassanként megismerte környezetét: „Ha nőd van, a TŰZÉP vezetőjével, Markoticcsal, vigyázni kell. Hatalmas farka van – intette új kártyapartnerét –, a múltkor sumákban seggbe kúrta a csajomat, de úgy, hogy az még a Markotics bránerét is összefosta!”

Ezt jó lesz megjegyezni, morfondírozott a tanonc, és bemondott egy rebetlit.

Kellerwessel Klaus

szerda déli táj

szemüveggel

megrezzenő fűszálkapu
ível át egy hangya fölött
kerülgetik egymást lassan
bizonytalan lepkeködök

halk levelek örvénylenek
mókusugráshang csobog
sárban fetreng szeliden és
virágzik egy sörösdoboz

szép ez, mert én szépnek látom
szűrje át bár ezer fátyol
szememen

ezt a tájat rég kinőttem
felhőkapuív fölöttem
megrezzen

et resurrexit

fekete foltok vannak a szemében
mintha sok kis pupillája volna
biztosan valami betegség
biztosan van latin neve

azt beszéljük, összeillünk
nem ír vissza, de néha fölhív
ha hozzáérek, bocsánatot kér
valamikor meghalt valakije

orgazmuskor elvileg megnémul
percekig csak fekszik elvileg
biztosan valami betegség
biztosan van latin neve

szemüveg nélkül

folt folt folt folt folt folt
folt folt folt folt folt folt
folt folt folt folt folt folt
folt folt folt folt folt folt

folt folt folt folt folt folt
folt folt folt folt folt folt
folt folt folt folt folt folt
folt folt folt folt folt folt

folt folt folt folt folt folt
folt folt folt folt folt folt
folt folt folt

folt folt folt folt folt folt
folt folt folt folt folt folt
folt folt folt

anya

nem kell félteneitek
ma sem ugrottam vonat elé
nem merek én már gyáva se lenni
nem kell félteneitek

tudom hogy sírtál egy versemen
tudom hogy ezen is fogsz
pesten majd minden jobb lesz
tudom hogy sírtál egy versemen

nem kell félteneitek
úgyis fékez minden vonat
úgyis késik amelyik nem
nem kell félteneitek

Gazda Albert

Leningrád

Ezerkilencszáznolcvankettő szilveszterén még egyáltalán nem tudhattam, hogy ezerkilencszáznolcvanháromban mi lesz, de abban nagyon erősen bizakodtam, hogy ez az utolsó újév-várásom a városomban. Bármit tartogat a következő esztendő a maga valóságosságában, én innen elmegyek. Szedem a sátorfámat, és viszlát. Félreértés ne essék: nem voltam elszánt és határozott. Nem voltak kialakult terveim. Valahogy mégis meg voltam róla győződve: nem maradhatok. Elég volt annyi ott, amennyi addig megadatott. Szűk lett minden. Keskeny, rövid, alacsony. Nem kaptam levegőt.

Akkor már látszott az is, hogy alighanem egészben marad a világ, és semmi sem fog megváltozni abban az országban sem, amelyben éltünk. Nem mintha egy pillanatra is komolyan vettük volna C.-t, a tornatanárt, amikor a Brezsnyev haláláról szóló hír utáni első nap reggelén rémülten-falfehéren azt mondta a kapuban: ne zajongjunk, ne vigadjunk, gyászoljunk csendben, mert háború lesz. Nem értettük az összefüggést. Miért kellett volna háborúnak lennie? Ki indította volna el? Mi lett volna vele a célja? Nekünk igazából eszünkbe sem jutott, hogy féljünk az atomcsapástól, a NATO-tól vagy az amerikaiaktól. Megtanultuk ugyan addigra másodpercek alatt összerakni a Kalasnyikovot és felvenni a gázálcot, és azt is, hogy milyen irányba kell elvetődnünk, ha észleljük az atomvillanást, és örültünk, ha a rakaszi lőtéren sikerült legéppuskáznunk a távolban sündörgő ellenséget, mindez fontos része volt a középfokú oktatásnak, de csak a hülyék vették komolyan az ideológiai-világpolitikai maszlagot. Az amerikaiaknak nem az volt a dolguk, hogy megtámadjanak bennünket, és megnyomják a globális katasztrófabombot, hanem az, hogy jó filmeket és zenéket csináljanak, és pláne jó könyveket írjanak. Mindez többé-kevésbé sikerült is nekik, noha filmben az olaszok és a franciák náluk is jobbak voltak, és a legjobb zenét mindig hamarabb csinálták meg az angolok – a Beatlestől és a Stonestól a metálon és a progrockon át a punkig –, ellenben Raymond Chandlernél különbséget például nem írt senki.

Tizedikes voltam. Ez volt az utolsó évem a tyacsevói 3. sz. magyar tannyelvű középiskolában – ezt így kellett írni, mondani persze máshogy mondtuk, ahogy az óránk sem a moszkvai időt mutatta –, és az ősz nagyjából azzal telt végig, hogy esténként vagy én sétáltam el Lajosékhöz, vagy ő jött át hozzánk, aztán elvonultunk a szobánkba és sakkoztunk. Brezsnyev halála semmit sem változtatott ezen. Ha belefáradtunk a sakkozásba, akkor szkanderezünk. Amikor még szép volt az idő, szeptemberben és októberben, és később sötétedett, akkor összeraktuk a pingpongasztalt, és lejátszottunk néhány szettet. Mindig mindenben döntetlenre álltunk. Felváltva nyert hol az egyikünk, hol a másikunk. Pingpongban, sakokban, szkanderben. A futballt nem erőltettük, egy-egy ellen nincs értelme, és abban sokkal jobb is volt Lajos. Ő volt az egyik legjobb háttvéd a környéken, később játszott egy évet a nagycsapatban.

Nolcvankettőben Lajos már nem járt iskolába, fölöttem végzett egygel, de elsőre nem vették fel az egyetemre, vagyis a főiskolára. Elmentek hárman osztálytársak Tartuba, Észtországba, hogy agronómusok lesznek vagy állatorvosok. Nem sikerült nekik, kettőt a háromból az első vizsgán elkaszáltak, a harmadikat a másodikikon. Gondolkodtak rajta utána, hogy megpróbálják megint, Észtországba sokan mentek felvételizni a városunkból, mégiscsak rokonaink voltak az észtek, szerettük őket, és mindenki azt mondta: másmilyen ott az élet, mint nálunk. Majdnem olyan, mint Magyarországon.

Lajos addig is elment dolgozni, ami nem sokáig tartott, a katonák beírásták sofőriskolába, tanuljon teherautót vezetni, hasznos lehet, ha majd behívják. Addig szerencsére volt még egy éve, ősszel született, és azelőtt nem vihettek el senkit, hogy betöltötte volna a tizennyolcat. Kaphatott egy új esélyt, akár Tartuban, akár bárhol másutt. Az észtek az én fantáziámat is megmozgatták, nem jártam a Baltikumban soha, de Magyarországon igen, épp nolcvankettő nyarán, és szívesen éltem volna valahol, ami majdnem olyan. Hiszen Magyarország csodálatos volt – de

Magyarország szóba sem jöhetett. A távoli jövő kódébe vezetett az is, hogy egyáltalán mikor láthatom legközelebb. Nyolcvanháromban felvételizek, akár felvesznek, akár nem, biztos, hogy nem mehetek, különben is csak két évente adtak útlevelet. Nyolcvannegyben elvisznek katonának, ez újabb két év. Ott biztos, hogy aláíratnak valamit, hogy ne szolgáltatthassam ki a hadititkokat az ellenségnek és a szövetségeseinknek se, emiatt ki tudja, meddig nem jutok ki még az országból.

A tartui főiskolával egy baj volt csak. A biológiát és a kémiát már nyolcadikban elengedtem. A Mengyelejev-táblázatot még szerettem ugyan – minden táblázatot szerettem, ünnep volt, ha a Népsportban nemcsak az élmézőnyt mutatták meg a német vagy az angol bajnokságból, hanem az egészet, Hamburger SV-től Karlsruher SC-ig, Ipswich Towntól Crystal Palace-ig –, ez azonban aligha lett volna elég a sikeres felvételihez. Ennek ellenére megkerestem P.-t, aki a biológiát és a kémiát tanította, hogy nem korrepetálna-e a felvételi végett. Nemet mondott. Annyira nemet, hogy meg is állította nemsokára az anyámat az utcán, mondván, megbolondult a gyerek, teljesen fölösleges odamennie, esélye sincs, elpocsékolná a nyarát, és vele egy fontos évet is az életéből. Az én nyaram, az én évem, az én életem, mondtam anyámnak, amikor szóba hozta. Afölött elegánsan átsiklottam, hogy ha a tartui felvételin kudarcot vallanék, akkor a városba is muszáj lenne visszatérnem tényleg.

Észtországba készültek Kornélék is, de ők műszaki főiskolára, és nem Tartuba, hanem Tallinnba. Sok közöm a matematikához sem volt már. Azért sem, mert kilencedikben-tizedikben visszafordíthatatlanul kiszálltunk az algebra- és a mértanoktatásból. Minden óra azzal telt, hogy Kornélék álltak ketten a táblánál, és példákat, egyenleteket oldottak meg, közben D., a matematikatanár igyekezett az összefüggések felismerése felé terelgetni őket. Kívülről úgy tűnt, működik a módszer. A többiek feladata eközben annyi volt, hogy csendben legyenek, ne zavarják a koncentrációjukat Kornélékékat. Attilával az első padban ültünk, közvetlenül D. orra előtt, és felelevenítettük évekkorábbi szokásunkat: folyamatosan leveleztünk Fülüg Jimmy modorában. Arra kellett vigyázni, hogy ne röhögjünk hangosan. Hol ment, hol nem.

A szünetekben az fontolgattuk hármásban – Kornél, Attila, én – hogy alapítunk egy punkegyüttest. Egy triót. Tudsz három akkordot? Alapíts zenekart. Kornél tudott, nem is hármat, többet, képzett zenész volt, klarinétra járt, és ő volt az iskolai együttes gitárosa-énekese is. Az együttest Titanicnak hívták. Attilának kiváló volt a ritmusérzéke, ő dobolni szeretett volna. Nekem kellett volna megtanulnom basszusgitározni, és én írtam volna a szövegeket is. Mivel figyelemre méltó színvonalat képviseltek a fogalmazásaim, és rendszeresen olvastam verseket is.

Az élet jó, de a világ nem, ha elmúlik a fiatalságom, mi marad nekem. Csupa rendes ember, csupa ronda állat. Mind nagyobb egy fejjel, mind különb nálad. Az állatkert elszabadult, nézd az utcát, és néznek téged, nagy testvéred figyel téged, nem vagy még egészen jól. Ilyeneket kellett volna írnom. Azt mondták, képes lennék rá, és el is hittem ezt általában. A zenekar nevét egykettőre kitaláltam. Ez legyen, mondtam: Dirty Pigs' Company. Gyatrán értettem az angolt, de azzal tisztában voltam, hogy hova kell tenni az aposztróft.

Nyolcvankettő karácsonyán úgy volt minden, ahogy azelőtt is mindig. Eljöttek hozzánk keresztanyémék, elénekeltük a Mennyből az angyalt, ettünk, elmentünk hozzájuk mindannyian, énekeltünk, ettünk, elmentünk Róziékhoz is. A város újévi fenyője már be volt állítva a helyére, de még nem díszítették fel teljesen, a gyed Moroz, Sznyegurocska és a kitömött állatok is hiányoztak alóla, a díszkivilágítást sem kapcsolták be. Fel sem fogtam, hogy ha minden jól megy, nem lesz több ilyen karácsonyom.

Viszont szilveszterkor kihagytam a családi összejövetelt. Otthon maradtam egyedül, azzal, hogy nézem a tévét, eszem a rántott húst és a krumplisalátát, az is lehet, hogy olvasok. Hadd legyen magam, most először, talán utoljára is. Lajosék még nem hívtak akkor, Kornélék meg nem hívtak sose, neki mindig volt helye a magasabb kasztokban, ahova sokáig vágyakoztam én is, de akkor már nem, és ezt nemcsak hazudtam magamnak, hanem valóban így is volt.

A tévét bekapcsoltam, a Fele sem igaz unalmas volt, a Szuperbolában megnéztem a pucér mellű nőket, utána végighallgattam Hofi Gézát, az volt a címe, hogy Nevezd csak Cucinak. A krumplileves legyen krumplileves, mondta Kádár János hangján, és úgy viccelt az épülő szocia-

lizmus kárára végig, hogy ha nálunk teszi, az fix, hogy másnap lecsukják államellenes izgatásért. Adásba sem mehetett volna persze. A magyar és az osztrák televízió közös gálaestje már tényleg nem érdekelt, kimentem az udvarra elszívni egy cigarettát, hideg volt, sötét és csend, sehonnan sem hallottam semmi viháncolást. Éjfélkor kihoztam egy üveg sört a spájzból, kibontottam, töltöttem egy kétdecis pohárral, koccintottam a tükörrel.

Nyolcvanháromban bármi megtörténhet, mondtam magamnak. Először is mindjárt elmész Leningrádba. Ez az utolsó osztálykirándulásod. A legnagyobb városban, ahol valaha járhattál. Utána betöltöd a tizenhetet. Vidámabb lesz, mint amilyen a tizenhatodik volt, annál kevésbé vidám nem lehet. Májusban-júniusban elballagsz, levizsgázol, leérettségizel. Lesz, ahogy lesz. Aztán elmész innen, és nem jössz vissza. Nem nézed többé ezeket az arcokat. Csak a sajátodat viszed magaddal, azt muszáj. Akár tetszik, akár nem. A sör savanyú volt és bűdös, és mint mindig, nem volt semmi habja. Kiöntöttem a fürdőkádba, leöblítettem, főztem egy teát helyette. Feketét és erőset.

Ленинградский Дворец Молодежи. Ez volt a hotel neve, ahol elszállásoltak bennünket. Leningrádi Ifjúsági Palota. Rövidítve: ЛДМ. Magyarul: LDM. Hatalmas volt. Tizenhat emelet. Soha nem laktam hasonlóban sem. Tizenhat emeletes épületet már láttam Ungváron és Kisinyovban, de hogy laknom is lehet ilyenben néhány napig, azt el sem akartam hinni szinte. Técsőn ötemeletesek voltak a legmagasabb házak, a hatemeletes husztit is alaposan megnéztem mindig a vonatablakból.

Több száz szoba volt az LDM-ben, és rengeteg kávézó, étterem, színháztermek, diszkók. C., a tornatanár készített egy csomó fényképet, pózolt a csoport minden előtt, ahol Leningrádban pózolni lehetett: Auróra, Ermitázs, a Nagy Péter-féle Kunsztkamera, Orosz Múzeum. Harminc kopejkát kért C. a képek darabjáért, mint mindig, nekem csak abból kellett egy, amin a szálloda volt, nélkülünk, a többire nem voltam kíváncsi. Hát te teljesen hülye vagy, fiam, mondta C., amikor leadtam később a rendelést.

Az LDM a Popov professzor utcában volt, a Malaja Njevka bal partján, messze a Nyevszkij prospektől. Busszal-metróval háromnegyed óra, előbb a Petrogradszkajáig a felszínen, onnan csak két metrómegálló a Gosztyinij Dvor. Igaz, volt saját turistabuszunk, piros-fehér Ikarus, hoztak-vittek. Este meg felesleges lett volna bárhova is menni, megvolt minden helyben. Pedig azt nem is tudtuk akkor, hogy az LDM az orosz rockzene bázisa, és a közelben, a Petrogradszkaján a Lenzszovet a másik. Semmit sem hallottunk a leningrádi rockklubról, a Kinóról, a DDT-ről, az Akvariumról, a Nautilusról.

Leningrádban sötét volt, de Leningrád izgalmas volt. Tízkor kelt a nap, délután kettőkor lement, január elején ilyen ez. Ez azonban nem volt fontos. Az volt fontos, hogy sok az ember, mély a metró, télen is eszik a jégkrémet az utcán, van a boltban narancs, vízöblítéses a vécé a szobánkban, és zuhanyzó is van mindegyikben. Tilos beledobni a narancshéjat a vécékagylóba, mondta C., eldugul a kanalizáció. Utána nem dobta bele senki, eleve volt mindenhol szemetesvödör. A hosszú folyosók végén idős, terebélyes, zord asszonyok ültek az asztaloknál, őrizték a kulcsokat, figyelték, ki merre jár.

A metró volt a legjobb, a hosszú mozgólépcsőkkel, a vasajtókkal és a csillárokkal. Meg a Kunsztkamera és az Orosz Múzeum. Ezek jobban tetszettek, mint az Ermitázs. A Kunsztkamerában a torz magzatok a dunsztosüvegekben, és az Ajvazovszkij-festmények az Orosz Múzeumban. Eszembe sem jutott volna azelőtt, hogy egy festmény megrendítő is lehet, ha olyan nagy, és annyira szépek a színei, mint a Девятый вал, a Kilencedik hullám. А Бурлаки на Волге-t, a volgai hajóvontatókat is láttuk már a tankönyveinkben, de a falon ők is másképpen néztek ki. Ígérték, hogy elvisznek sztereó moziba, hatalmas a vászon, és ha felteszed a szemüveget, olyan mintha benne lennél a filmben. Nem vittek, nem kaptak annyi jegyet, színházba mentünk helyette, fiatalok adtak elő jeleneteket, énekeltek, táncoltak, jöttek-mentek egymás után, tehetségesekek, szépek, kedvesek voltak, megszerettem őket.

Attilával minden este lementünk a második emeleti kávézóba. Sört nem adtak, hiába hazudtuk, hogy nagykorúak vagyunk, nem hitték el, rendeltünk egy-egy üveg Пепси-t, cirill betűset

– életünkben először láttunk ilyet is –, és órákig ültünk a sarokban a kisasztalnál. Nézegettük a lányokat, megbeszéltük az életet. Szívtuk a cigarettákat, egyiket a másik után, az У нас не курят – nálunk nem dohányoznak – tábla alatt, belehamuztunk a csészealjakba, vastagon állt a füst. Ez senkit sem izgatott. Ebben a városban senkit nem izgat semmi, mondtam Attilának. Lehet, hogy ilyen a szabadság levegője. Csak bűdös van, válaszolta. Ebben a kávézóban különösen. A dohányfüst nem bűdös, tiltakoztam. Vagyis ha Verhovinát szívsz, akkor bűdös. Ha Leningrádot szívsz, akkor nem bűdös.

Ide kéne jönni, mondtam Attilának az LDM kávézójában, a második emeleten. Itt kellene élni. Itt tudnék. Minden nagy. Nem úgy, mint otthon. Nagyok a házak. Szélesek az utcák. A Néva is széles. Szerintem szélesebb, mint a Duna. Sok a víz. Éjszaka felemelik a hidakat. Metró is van. Pepsi is van. Nem ismersz itt senkit, vetette közbe. Az a legjobb, válaszoltam. Nem is akarok ismerni senkit. Otthon mindenkit ismerek, és mire megyek vele, senkit sem szeretek. Itt nem ismerek senkit, ezért tudom szeretni őket. Megyek az utcán, rám se néznek. Nem várják, hogy köszönjek, nem kérdezik meg, hogy mi a helyzet, hova megyek tanulni, mit fogok csinálni. Nem érdeklém őket, és nem is tesznek úgy, mintha nem így lenne. Nem hazudnak, nem nyomasztanak, nem untatnak. Kikerülnek engem, én is kikerülöm őket. Igaz, ezt gyakorolni kell, mert túl gyorsan jönnek, úgy kell félreugrálni. De az ilyesmit meg lehet tanulni, biztos, hogy a mozgólépcsőt is meg lehet.

Nem beszélnek magyarul, mondta Attila. Magyar tévé nincs, magyar zene sincs, Rejtő Jenőt sem ismerik. Különbö is: mit csinálnál itt? Dolgozni fogok, mondtam. Vagonokat pakolok. Megtanulok metró vezetni. Vagy mozigépész leszek, és filmeket nézek egész nap. Életedben nem dolgoztál még, válaszolta. Amikor kihajtanak a mezőre marharépat szedni, az nem munka. A munka nem olyan. És fel sem vesznek bárhova csak úgy minden nélkül.

Akkor felvételizek az egyetemre, mondtam. Történelemre. Az októberi forradalmat és a honvédő háborút fél év alatt megtanulom rendesen. A Lenin-idézeteket tudom. Forradalmi elmélet nélkül nincs forradalmi mozgalom. Minden hatalmat a szovjeteknek. Az értelmiség nem a nemzet agya, hanem egy nagy rakás szar. Azt is tudom, hogy Lenin politikai kurvának nevezte Trockijt, pedig ezt nem is fogják kérdezni a vizsgán.

A lányok azt mondták, hogy visszafelé a Красная Стрела-val, a Vörös Nyíl expresszrel megyünk Moszkváig, de nem mondtak igazat. Éppen olyan volt a vonat, mint odafelé Csaptól Moszkváig és Moszkvától Leningrádig, a szokásos zöld, de legalább nem plackart, hanem kupés, négy személyes fülkékkel. Ittuk a teát a cirádás fém tartókba rakott poharakból, ettük a kockacukrot – két darab volt a kis csomagban, a papírján mi más lett volna: vonat –, és kijártunk dohányozni. C. nem figyelt már annyira, elfáradhatott, annyit kért csak, hogy legyünk észnél: ne hangoskodjunk, ne rúgjunk be, ne csináljunk balhét. Nekem nem esett nehezre: akkor még egyáltalán nem szerettem inni. Felső fekvőhely jutott a kupében, olvasgattam a lámpa mellett. A József Attila-összeset vittem magammal, szerettem a költőt, főleg azóta, hogy az Oly sokáig voltunk lent lemezen megzenésítették a Hetediket. Abból a versből nem sokat értettem, bonyolultabbnak tűnt, mint a Tiszta szívvel vagy a Születésnapomra, de komoly ereje volt, ahogy kántálta Hobo.

Találkoztunk két ázsiai kinézetű sráccal a kocsí végében, Marlborót szívtak, nem volt képünk kérni tőlük, rágyújtottunk a sajátunkra. Rokonszenvesek voltak és beszédeseek, azt mondták, Moszkvában járnak egyetemre, nemzetközi kapcsolatokra, a MIMO-ra, első évesek, két vizsga közt meglátogatták Leningrádban a barátaikat. Alma-Atából jöttek, kazahok, mondta az egyik. A másik tiltakozott, ő először is szovjet, ezen belül orosznak tartja magát, és csak a származását tekintve kazah. Azt te csak szeretnéd, csurka, hogy orosz legyél, mondta a haverja, sose lesz az, akármit csinálsz, kazah maradsz. Semmi akcentusa nem volt egyiküknek sem.

Látod, mondtam Attilának utána, ha ők meg tudták csinálni, akkor én miért ne tudnám. Azért, mert te nem vagy elég szovjet. Még annyira sem vagy orosz. Végül pedig semennyire sem vagy komszomolista. Miért ne lennék komszomolista, kérdeztem, már hetedik végén felvettek, megvan a könyvecském, mindig befizetem a tagdíjat. Pontosan tudod, hogy hogy értettem, válaszolta.

Ezt hallgasd, mondtam neki később. Talán dűnyögi egy új mesét, fasiszta kommunizmusét, mivelhogy rend kell a világba, a rend pedig arra való, hogy ne legyen a gyerek hiába, s ne legyen szabad, ami jó. Ez benne van a kötetben, kérdezte Attila. Benne, mondtam, én sem egészen értem, hogy hogyan. Ezerkilencszázhetvenkettes kiadás. Keményebb, mint Hofi Géza a szilveszteri kabaréban. Ezt nem fogja mostanában

megzenésíteni Hobo, mondta Attila. Biztos, hogy nem, válaszoltam. Pedig menne a karakteréhez. Legalábbis ez a sor, hogy csahos kutyák nem farkasok. Mindenesetre ne szavald el, amikor történelemre felvételizel Leningrádban, mondta Attila. Nem fogom, válaszoltam. Különbem sem hiszem, hogy lefordították volna.

Moszkvában még volt fél napunk, este indult a vonatunk tovább Csap felé, programot már nem szerveztek, mindenki mehetett, amerre kedve tartotta. Nézzük meg az osztankinói tévétornyt, mondtam Attilának, akkora épületet úgysem láttunk soha. 540 méter, azt olvastam, hogy semmi sem magasabb nála Európában. Metróval és busszal kellett menni, a megállóban nem tülekedtek az emberek, mint otthon, sorba álltak szelíden és fegyelmezetten, és mindenki mindenhol olvasott, a föld alatt és a felszínen is. Ez tetszik, mondtam Attilának. Hátha a MIMO-ra is felvennének, mondta, vagy a Lomonoszovra, és akkor minden nap sorba állhatnál a buszmegállóban. József Attilával a kezében. Kötözködj csak, mondtam, így is, úgy is elmegyek. Tudom, válaszolta, én viszont maradok. Ezt meg én tudtam.

Pocsék idő volt aznap Moszkvában. Hideg nem volt egyáltalán, csak egy-két fok mínusz, de latyakosak voltak a járták, és a nyirkosság bekúszott a gallérunk, a sálunk alá. Úgy nézett ki, bármiikor elkezdhet esni a hó.

Leszálltunk a buszról, ott álltunk háromszáz méterre a toronytól, tekertük a nyakunkat, bámultunk felfelé. Talán ha a felét láttuk, lehet, hogy annyit sem. A másik fele csúcstul-mindeztől eltűnt a sötétszürke ködök-felhők sűrűjében. Basszameg, mondtam. A nyolcvanas évek sapkát viselnek, mondta Attila.

Január 10-én újraindult a tanítás, vége volt az utolsó téli szünetünknek, folytatódtak az algebra és a mértanórák Kornélékkal a tábla előtt, és Rejtő Jenővel a füzeteinkben. Basszusgítározni nem tanultam meg, dalszövegeket sem írtam, a trió megalapítása elmaradt. Esténként sakkoztunk és szkanderoztunk Lajossal. Hol náluk, hol nálunk, továbbra is döntetlenre álltunk összesítésben. Amikor kitavaszkodott, és a sár is felszáradt az udvaron, összeraktuk egyszer-kétszer a pingpongasztalt.

A biológiát és a kémiát békén hagytam, és egy februári estén, amely nem sokban különbözött más februári estétől, azt mondtam Lajosnak: hagyjuk a fenébe Tartut az észtekkel együtt. P.-nek igaza volt. Nem elég, hogy a Mengyelejev-táblázat óta tényleg semmit sem tudok kémiából, ráadásul ki nem állhatom az állatokat és a marharépa-betakarítást sem. Rendben, hagyjuk Tartut, válaszolta. Akkor hova menjünk? Leningrádba sem mehetünk, úgy hallotta, hiába szépek ott a lányok, mindegyikükre jut egy kazah komszomolista. A kazah komszomolisták Moszkvában vannak, mondtam, de valóban: lehet, hogy Leningrád is túl nagy hozzánk képest. Ki kell találnunk valamit, ami jobban passzol a méreteinkhez. Legfeljebb nem eszünk telente jégkrémet.

Szálinger Balázs

Stridóvári szombatok

A templom is birtok, de az éghajlat is
Birtok. A zebra festett része is csak birtok,
A nem festett része veszteség: az is birtok.

A panzióban a szakácsnő
Kihullott lap a Zrínyi-szakácskönyvből.

Van a megsárgult adózási névsor,
Tudjuk, mennyi a beszolgáltatott
Bor, árpa, méz, hűség. De ez a múlt,

Mert a jelen... az, hogy ilyen egy búcsú
Pannóniától. Egy tábla föld kompra száll,
S kiköt egy másik valóságban.

Történelemhuzatból hangtalan
Lerázódó szombatok Stridóváron –
Bár az utcaképen óvatlanul
Átköhögött most egy csatornafedlap-
Hangú ember.

A növényzetet még a régi szél
Fújja, de a szőlőkultúra már
Délről hozott vesszőket ünnepel,
És ezt a bort.

Itt, a poharamban.

Már fájni sem lehet azon a szinten,
Ahogy akartam.

A kocsiban bontatlanul maradt
Háromezer vonzásnyilatkozat,
Ezért majd elővesznek engem.

Üdvözlő, nyáreleji vihar voltam
Tisztelettel, az élet
Átadva, menjen.

Kemény István

A világ túlvégén

Kollár-Klemencz Lászlónak
Eric Satie: Gnossiene No.1 dallamára

A világ túlvégén
Az idők túlsópartján
A világnak háttal ül, nem erre néz
a sátán

Az utolsó műhold
Az utolsó bárka
Csak a sátán farka lóg az elhagyott
világba

A farka lóg az elhagyott világba
Azzal kavarja nem is figyelve hátra
A farka lóg az elhagyott világba
Azzal kavarja nem is figyelve hátra

Ideát egy kertben
A sövény aljában
Az avarban turkál egy kislány egy zöld
overálban

Két éve jött az elhagyott világra
Összpontosít a két szál hóvirágra
Csak egy kislány egy zöld overálban
Még dolga lesz az elhagyott világban

„nem látni mennyi mindent
nem látni, de ezek csak szavak”

(Egyedi Péter)

VERZE/VERSE című sorozatunkban kortárs dalszerzők új, még meg nem jelent, dallammal fel nem ruházott szövegeit közöltük a Pannon Tükör Online oldalain a pandémiás időszakban. Szerzőink nem vallják költőnek magukat. Még ha egyikük-másikuk szépíróként is ismert, dalszerzőként vannak jelen a kortárs magyar művészetben. Ezzel együtt szépirodalmi értékkel bíró alkotásokat hoznak létre, melyeknek helye van egy kulturális folyóiratban. A sorozat nyitányaként az egyik legkiválóbb kortárs költő, Kemény István dalszövegként írt verse olvasható, mely szintén online kiadásunkban jelent meg először.

A „verze” (angolul: „verse”) könnyűzenei kifejezés, „a szöveg alatti téma”, egy dal tulajdonképeni törzse, oszlopa. A verze az, ami nem refrén, nem ismétlődik, egyszeri. Ezt is gondolva nyújtjuk át az olvasóknak ezt a gyűjteményt.

NKJ, a szerk.

Szabó Benedek

Nous

Elvisz koncertre, mert szereti a zenét.
Sokat beszél róla, és még máshoz is ért;
főleg filmekhez, de könyveket is olvas.
Mindenről véleménye van, okos és tájékozott.

Könnyen megnevettet; jellemző nagyvárosi humora van,
pedig nem is idevalósi – de a barátai igen.
Hogyha ideges, akkor sem kiabál,
csak cigizik a teraszon, sörözik és mosogat.

Milyen szép ez a nyári éjszaka,
milyen jó együtt menni haza!

“Mintha sötét lenne bennem,
néha úgy érzem magam” –
mondta egy este,
lefekvés előtt.

De általában jókedvű,
és nem kell mindig aggódni.
Úgyis annyi rossz hír van,
és senki nem lesz fiatalabb.

Beck Zoltán

mesélős

(egy új 30Y dal szövegvázlata a koronavírus idején, 2020 március 31.,
pécs, régi kertváros)

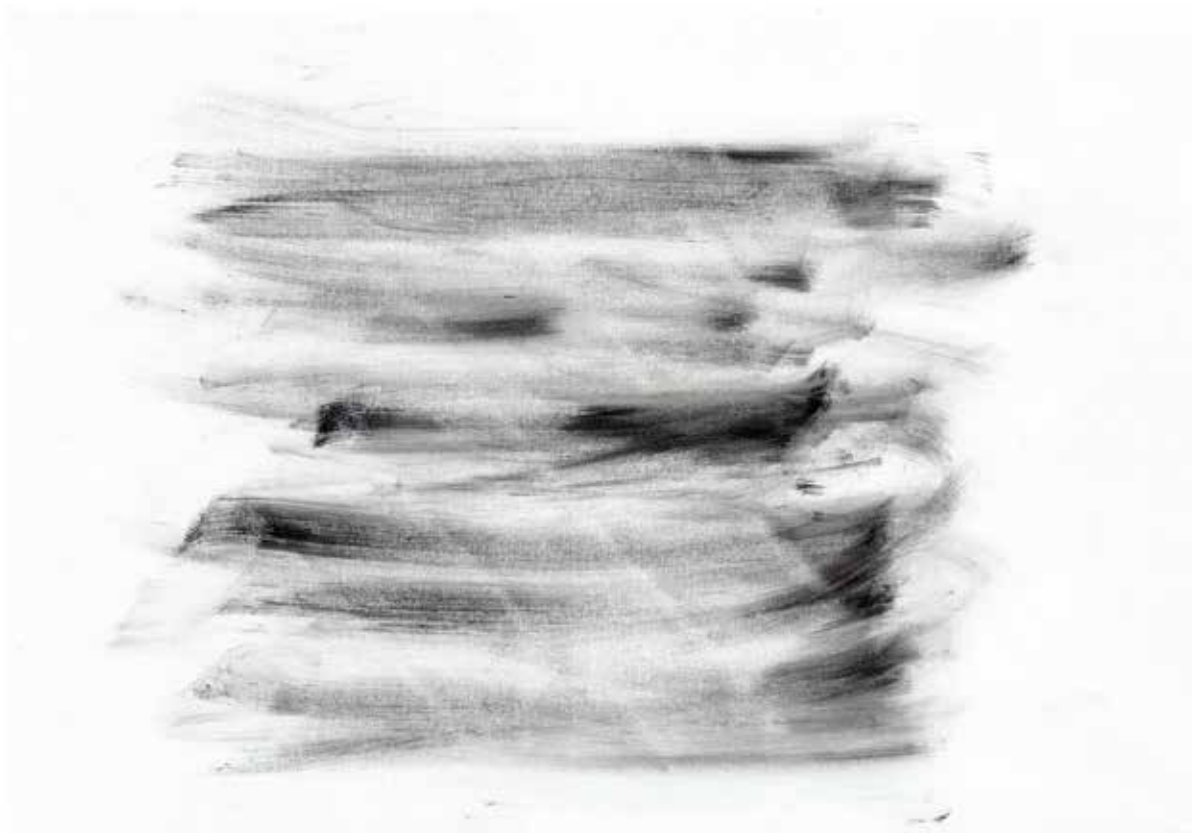
dobáld a szemétbe el hát
amit el lehet dobálni
itt az ideje most már
csak olyannal szóba állni
akivel akkor is hogyha
nem ismernéd és ő se téged
tartsd meg a helyedet úgy hogy
kirúgom alólad a széket
a liftben vagy a folyosókon
egy padon egy összeszart parkba
fegyver van nála. melyiknél? nem
látod? a kabát takarja.

a fegyver a szíve a fegyver
gúnyolj vagy üssél meg érte
mert szeret ha kell ha nem kell
jobban mint ahogy remélte
megszoktam azt hogy nevetnek
és sírásra görbült a szája
mesélem milyen lehetne
azt mondja: ha ennyi se bánja
nem él az csak mert még sétál.
nem él. a parkban ebédel.
nem él az csak mert a combján
foltokat hagyott az éjjel.

fehér gatyába a diszkó
előtt bivalyok állnak
sorfatat köztük a lányok
védett helyet találtak.
a nagyok még meg sem érkeztek
a délután nekik a hajnal

labdával fiúk a járdán
kidobnak üres szavakkal.
nem is tudod mit mondom.
nem is tudod mit mondasz.
az utolsó szavakat mondjuk
látod ennyi világos csak.

„amikor panni felhívott”
nem is hívott fel engem
vagy nem is engem hívott fel
vagy ő volt de idegen nyelven
szólt bele a telefonba
a csikket elnyomta hasán
én már semmit se érzek és te
a vonal túloldalán?
én ugyanúgy semmit se érzek
se részvét se jókedv se bánat
ilyen volt az ahogy éltél
és pont ilyen lesz majd utánad

Egyedi Péter

...mindenáron

ajtók nyitva ajtók csukva
hagytad, hagytam, úgy lett hagyva
bármennyire szeretném
bármennyire szeretném
nem fog jönni, nem kell várni
a szívekbe kell kiabálni
mindenáron hallgatók
mindenáron hallgatók
átvészeltünk annyi mindent
egybeforrtunk csontbilincsem
világ nincsen vég nélkül
világ nincsen vég nélkül

Lázár Domokos

Azért kell

Azért kell a víz, azért kell,
Mert eső nem jött, és az is kell,
Hogy hideg legyen, jéghideg,
Lázások az éjjelek.
Azért ver a víz, azért ver,
Mert ha fent vagyok, nem felel,
Ha lefekszem, a hiánya
Ordibál hiába.

Azért ver a szív, azért ver,
Hogy a vért vigye a húsba el,
A test csak egy álca,
Életünk árvaháza.
Azért kell, mégis azért kell,
Hogy jelezze, ha menni kell,
A test, a kis árva,
Életünk szülőháza.

Szendrői Csaba

HÓ

Bocs, nem maradhattam ott.
Fagykarikát lehel a tél bele,
felszikkáznak az éjben
a fogcsikorgatóan hideg padok.

Mintha leföldelnék a húst,
szomorú áramot kapnak.
Elvezeti az ónos eső át,
keresztül, végig a városon.

Testet ölt a szél,
ahogy kabátomba csap,
elüvölténém magam,
csak szégyelleném,

mint amikor gellert kap a fény
és a szemközti ház ablakán
a félálomban lévő szemhéjadon át
az álmaid közepébe ver-

Pedig én olyan óvatosan keltem ki
mellőled, hogy
én sem ébredtem fel.

Pedig én olyan óvatosan keltem ki
mellőled, hogy
én sem ébredtem fel.

Pedig én olyan óvatosan keltem ki
mellőled, hogy
én sem ébredtem fel.

Pedig én olyan óvatosan keltem ki
mellőled, hogy
én sem ébredtem fel.

Szabó Benedek

BÉCI

Akkor már két hónapja bujkált,
szakállas volt, meg sem ismertem.
Reggelinél vettük észre,
napfénytől hunyorogva állt a kertben.

A szabadban aludt, mesélte,
lebombázott házak udvarán,
a Duna-part elvadult fái közt,
vasúti töltések oldalán.

Lizáról kérdezett,
mondtam, hogy semmit nem tudok;

utoljára októberben láttam,
aztán összefolytak a hónapok.

Bólintott, beszélgettünk még.
Adtam neki valamennyi pénzt.
Félrevontam, a szemébe néztem:
“mondd meg, innen hová mész?”

(Hova mehetek?
Ugyan hova mehetek?)

Mielőtt elment, mondott valamit
– emlékszem rá, mert hirtelen
kigyúlt a fény a szemében,
és újra olyan volt, mint régen.

“Hát látod, én is inkább
ezt a belső világot választottam,
az álmaim világát.
És neked is ezt tanácsolnám.”

Lázár Domokos

Csak mi

Vihar készül, nem jön befelé fény,
Az ablakon túl már elsötétült minden.
Csak te, csak te láthatsz ilyenek,
Ez vagyok én, épp most jöttem elő.

Mikor minden láthatatlan, én akkor élek,
Mikor elsötétül minden, én tündökölok.

A lemenő napnak vörös a széle,
Átitatja az estét, de annak is vége.
Csak te, csak te virrasztasz éjjel
És én, én csak ilyenkor jövök elő.

Mikor minden láthatatlan, mi akkor élünk,
Mikor elsötétül minden, mi tündökölünk,
Ha minden láthatatlan, csak akkor látszunk,
Csak te, csak én, csak mi maradtunk.

Szűcs Krisztián

Persze, hogy nincsen

hát persze hogy nincsen klímaváltozás, vagy mi
emlékszem novemberben régen is a Balcsiban fürödtünk mindig
régí fényképeken látom, ahogy július közepén anyám bundában kiált felém,
hogy a síspakát le ne merészeljem venni én

és úgy jó ahogy van minden ezen a földön
jobb ma egy erdőtüz, mint holnap egy foltos öltöny
hát persze, hogy nincsen, a Duna kispatak
volt mindig csak akkoriban tűnt folyónak gyerekszemmel

tízezer éves a Ruha pont ma, a Probléma félmillió
a plasztikszigetek az óceánon meg asszem imillió
és úgy jó, ahogy van minden ezen a földön
kiömlő véretem én mind a vodkára töltöm

az élet szerves része a halál, kerülgeted, de rád talál
és a hírek emlékeztetnek rá, hogy el ne felejtssd soha
ezt az éjszakát, ezt a 2 hetet,
ezt a 10 évet, ezt az életet úgy basszam el, ahogy elhiszem, hogy akarom

és úgy jó, ahogy van minden ezen a Földön
jobb ma egy erdőtüz, mint holnap egy foltos öltöny
az élet szerves része a félelem, alapvetőbb, mint az élelem,
ahogy átbotorkálsz az életen, ez az igazi vallásunk, életem
hát persze hogy nincsen

Kollár-Klemencz László

Ha üdülni megyek

Ha üdülni megyek
A vonat mellett ló fut
egyik oldalon
A másikon kutya szalad emberek között

Az ablakon keresztül
Kerítés rángatja szemem
Addig, míg meg nem érkezem

Az étteremben,
Kezemet a szék támlájára teszem
Csak halat eszem rántva
Az enyém, s az ő szája is tátva

Aztán csendben vagyok

Gondolat nélkül
Így várom,
Hogy az üdülésnek vége legyen

Mit is csinállok, mikor üdülni megyek?
Pénzt pöckölök a földre
Izmaimba fagyaltot teszek
S a tengerből kijövet
Egyszerű sótartóvá leszek.

Szendrői Csaba

Bardo

két helyen szivárog át ma csak
az éjbolt kirakatán a nappali.
ringatózom kint, felettem emberek
haladnak, maguk mögött hagyják
a hangzavart. két pont között
én a harmadik. pislákolok nekik,
tudják, hogy összeköt minket a
hiábavalóság. hogy ők
hiába mennek, én meg hiába maradok.

Az illusztrációk **KÁRPÁTI DÓDI** munkái
Technika: tus, frottázs

Kárpáti Dódi

Életajándék

Fejem alatt parkett a tenger.

Az ólomkatona az egy beolvasható ember, az ég meg éppen azt játssza, hogy ő a plafon.

A nagy beázás évében festve, hengerelve.

Kusza ágvilágot látok.

Benne üvegyertyák 110 voltal, hóvattával, lovacskával.

Kintről villamoszaj.

Kezem még gyerek. Úrhajóm csodamű-anyag, négy rakéta hajtja.

Öntapadós címke rajta.

Visszhangzik bennem a kaland motorjának alaphangja.

Lendítem expedíciómat:

A padlóplanéta már távolról recseg.

Avítt bútorok diskurálnak sértett nyikorgással. – Töltené az időt inkább mással, inkább mással.

A vállfa, a sámfa naftalinos sárga.

Halkulva küzdenek Katonáék a gangon. Égi csónakkal kikötök egy sztaniolharangon.

Bekapcsol egy sor, világító selyemcukor. Kis hóember, Rőfimalac, lógó légi csodaszalon.

Ábrázatomon a mélység ajtajai kitért bámulatban. Felém néz fejem torzképe egy pompás gömbalakban.

Szerveim dagályként áradnak benne, folynak át egy másik értelembe.

Szappanbuborékként osztódik a kéretlen grimasz.

Képeim egymást villogva nézik. A ráncvonalak a családarcot idézik.

Ez legyen már valaki más, mondom. De minden rám bámuló karácsonyfadíszben apai, anyai vonás.

Feltámad a miazisten! A huzat, az ajtócsapkodás teremtmény. Tombol az én-vihar.

Hajamra tüskeeső hull. Arcomra költöznek titokzatos jelek.

Kapaszkodva keres búvóhelyet a belső környezet. A falóra nem üti a negyedét.

Fényévvé válik a mögöttem hagyott csend-centiméter.

Már kicsoda vagyok.

Télapóként kondás a csilingelő ajándéklegelőn.

Őszt meresztő homlokomon boa.

Saját zajom Kilégzéstrombita.

Szebapsztok, Újévi Sertikék!

Egyiktek zöld, másik kék.

Néhány Apuka,

Pár száz Mamika.

Menjünk egy képzeltszinórpadlásra együtt.

Ne nézzük, minek mennyi a kora.

Maradjunk kellő távolságban, mint függeszkedő égitestek, ha modellezik, hogy családtagok lesznek.

Miénk a káprázat.

Kedves rokonok! Ma ne essünk egymásnak.

Nem kell félni, doktor közeli azt mondja, túl fogjuk élni.

Lovasi András

A töksötét az

A töksötét az érthető,
A homály az érthetetlen,
Benne sok vonagló nő
Mondhatnám elemelten,

Hogy az igazságok félbevágott vadul tekergő kígyók,
És mint a buborékok pukkannak majd el az ujjaim végén,
Ha kimondom őket.
De most nem, nem múlnak el
A kimondástól,
Nem pukkan semmi, némán táncol
Minden tovább magától

A mutatóujjbegyemen, ahogy mozgatom jobbra-balra,
Aztán egy egész háztömb kezd horkolni a vezényletemmel.

A kígyók meg csak tekeregnek, még valami hangja is van, ahogy
Nekiszorúlnak ennek-annak,
A szomszédok nyikorogva basznak,
Aztán csönd lesz..., és egyszer csak (talán arra riadok?)

Ott van valami test nélküli jószág,
Amihez nem kell emberszív,
Csak úgy van,
A vaksötétben.

...tudok-e

az öngyújtók kint alszanak
kint alszik a nap
nem látni mennyi mindent
nem látni, de ezek csak szavak
mögöttük asztal meg lány
meg gyerek meg kutya
meg száradó ruhák
néha a víz alá nyomna
a tisztaság hiánya
miért nem jöttél haza
itt a megkent kenyér
van alja, van oldala
egy este alatt vertünk
agyon éveket
de most együnk szépen
reméled hogy nem meleg
tudok-e segíteni még
bármiben?

Van egy város, ahol mindenki szép

Van egy város, ahol
a nők térdén süt a nap
mindenki szép, mindenki szép

dél felé a szél
az erkélyen zoknikat fúj szét
fújja csak szét, fújja szét

mikor az eső eláll,
mindenki megáll
s kezét feltartja a magasba

az utolsó csepp
gyerek hajára csöppen
és a tengerbe fut vele

Van egy város, ahol mindenki szép

Van egy város, ahol
a Hold a férfiak szakálla mögé bújik
Mindенki szép mindenki szép

Az éjszakát folyó hozza,
s hajnalban a tengerbe engedi
a parkban mindenkinek madár ül a vállára
csak azt mondd hess, s a madár más vállat keres

Ahol az élet olyan
Mint számban a nyál
Szétfolyik minden hiába
Szétfolyik, minden elszáll

Oláh Péter

függőség

Boldogok az orvosaim, hogy nem köhögök. Voltak velem problémák, de eddig nem került sor arra, hogy robbanásszerűen, kiköhögjem magamból, ami a tüdőmben nem odavaló. Zavarnak bizonyos dolgok, de azt nem lehet egy köhintéssel semmivé tenni.

Úgy alakult, hogy nincsen családom. A hiányát magányos óráimban érzem csak. Tehát mindig. Biztos, hogy lett volna rá lehetőségem. Pedig szeretnék egyszer úgy ébredni, hogy mellettem szuszog a feleségem, és a gyerekünk, mint a rák a sejtjeinkben, megnő közöttünk. Azt hiszem, akkor lennék, úgy igazán boldog.

Nézem a sivár tájat. Néha arannyal van bevonva, ha épp kisüt a nap. Ünnepe, ha ez történik, mert az állandó füst, amit kifújok, eltakarja az eget. Az emberek megszokhatták, hogy itt nem ismerjük azt a szót, hogy öröm. Mindenki panaszkodik, a másoknak, és engem hibáztatnak. Máshol nem teszi tönkre az életüket, egy ekkora magas égbekiáltó monstrum, mint én vagyok.

Bosszant. Még ha úgy is gondolom, hogy igazuk van, akkor sem tartom jogosnak. Én sem kérem tőlük, hogy többet ne jöjjenek hozzám dolgozni. Hagyjanak békén, mert nem bírom többet elviselni őket. Nem akarom többet meghallani azt a szót, hogy haszontalan, hogy már csak pár évem van hátra, és bezáratnak.

Régóta bevagyok zárva, ebbe a fémtestbe. Nem tudok szabadulni, mert még hason sem tudok arrébb csúszni. Rengetegszer hiába próbálkoztam. Rajtam nem segíthet senki, nem vagyok jó semmire, csak ülni tudok ebben a szikkadt talajban, és figyelni, hogy a füst hogyan fodrozódik, és tűnik el a távolban. Erre megtanítottak, de a lelkekre nem gondoltak, hogy nem vagyok egy tárgy, amivel szabadon rendelkezhetnek. Igenis tagja vagyok ugyanúgy az élőknek. Még akkor is, ha mozgásképtelen vagyok.

Nem tudok elmenekülni a problémáim elől. Robbanni akarok, simává lapítani ezt a várost. A múltból akarom kivágni magam. Ne tudják mások, hogy léteztünk ezen a környéken. Építsenek új várost, ne legyen benne olyan haszontalan fémtestek, monstrumok. Legyen az egész robbanás az újrakezdés ígérete. Készen állok, dübörög a gyomorsavam. A bosszúvágy eléri a garatot, de nem kúszik tovább. Cserben hagyott. Még erre sem vagyok képes.

Azt hallottam, hogy más vidékeken vannak csillagok. Talán a méhtelep rozsdás alkatrészei között tündökölhet így az ég. Itt nem lehet hinni semmiben, még a másnapban sem. A szomorúság úgy tapad testeinkre, mint az éjfekete szurok. Döglődünk, nem tudunk mit kezdeni azzal, hogy idővel elhasználódott gumiabroncsok lettünk, hogy a halált jobban várjuk, mint a reggel könnyű levegőjét.

Felkelnek a házak, és két lábon járnak. Utálom, hogy nem tudom betapasztani a fülem. Üvöltök, hogy fejezzék be, eleget kaptam már tőlük, hogy haszontalan, semmirekellő vagyok, akit csak megtúrnek az élők. Nekik bezzeg el kell tartaniuk a családot, mert nélkülük nem tudnak élni. Engem bármikor tudnak pótolni, de tőlük nehezen válnak meg. Értem, de nem kell minden éjjel az orrom alá dörgölni.

Leül elélem egy vakítóan szép, rózsaszín ház. Látja, hogy nem merek ránézni, nem tartom magam arra érdemesnek, hogy a kegyeibe fogadjon. Kéri, hogy figyeljek rá, meglep, hogy törődik velem. Te vagy a város embereinek az orra, helyettük a gondterhelt nehéz levegőjüket, fújod ki. Ne érezd magad feleslegesnek, mert ha ők nem is tudják, én tudom, mondja és megsimogatja az arcom. Elpirulok. Nem hiszem, hogy igaza lenne.

semmi köze

Lökést érzek a testemen. Homályosan látok, és érzem, hogy szárazföldön fekszem. Nem hallom, hogy hozzám beszél. A bőröm színét látom, lassan rajzolódnak ki a melleim. Felemelem a karom, nagyobb a tenyerem és az ujjaim. Furcsa, hogy a hátamon fekszem. A hasamon egy lyuk tátong, és a lábaim is túl hosszúak. Nem találom a farkam. Hallom, hogy hozzám beszél, de csak nyöszörög. Rángatni kezd. Ki akarok szabadulni a fogásából. Kezébe harapok, de nem ereszt. Síkitok. Elenged. Cseng a fülem. Az égen piros csík, mint csuklómon a szorítás nyoma.

Erőt veszek magamon, és felkelek. Nem szokott rajtam ruha lenni. Mégis felöltözök. Kisétálok a konyhába, és leülök. A pult előtt áll, csak egy boxer van rajta. Szemébe lóg a haja. Vízet enged a csapból, és elém teszi a poharat. Koppan a faasztalon. Honnan ismerhetem ezeket a szavakat? Nem így éltem, nem volt szükségem rájuk. Mélyzöld pikkelyek. Hosszú farkok, apró lábak. Vízpart és meleg. Férj, hegyes fogak, nagy nyelv. Iszom, és már a mozdulat megrémít. Tegnap még ezt is máshogy kellett. Ez egy másik test, de belül ugyanaz vagyok. Erősen sajog a pofontól az arcom. Simogatom, hátha jobb lesz. Üvölt. Nem érdekel, hogy mit mond. Semmi közöm hozzá.

Tojásrántotta és szalonnabőr. Utálok, hogy mindig ez a reggeli. Hiába mondom neki most is, csak leül és enni kezd. Hosszú ideig nézem a tányért. Megfogom a villát, és beleszúrok a szalonnabőrbe. Elképzelem, hogy az ő bőre, mélyebbre döfök. Karcolja a tányért a villa. Rácsap a kezemre. Úgy terül el a szilánk és a rántotta, mint a moslék. Meg kéne etetnem ezt az éhes disznót. Ehelyett csak a karját nézem. Az a négy anyajegy egymás mellett a villa nyoma is lehetne. Nem szivárog belőle vér. Felállok, és otthagynom. Egyszer majd őt is megzabálják a férgek.

Állok a zebra előtt, piros a lámpa. Szorongok. Nem értem mit keresek itt, hogy mi ez az egész. Zöldet kapunk, visz tovább a lábam, mint a többi embert. Mégis azt érzem, hogy más vagyok. Nem akarok itt élni, nézem a lógó cipőfűzőm. Eszek le a lépcsőn, törjem ki a lábam, kerüljek kórházba. Legalább megváltozna az életem, és nem kéne mintafeleséget játszanom. Nem kellene hazudnom többet anyámnak, hogy mennyire boldog vagyok. Tőlem még apokalipszis is jöhet, vagy háború. Csak ne legyek mellette. Ledobom a cuccom az előszobában. Gyorsan megnézem, hogy biztos nincs otthon. Üres a lakás.

Lehúzom a vécét, fújom a légfrissítőt. Mielőtt kimennék, hallom, hogy zörög a csésze. Bele-nézek, egy zöld kart látok. Kinyitom az ajtót, és azt látom, hogy arrébb tolja a vécé alját. Megkapaszkodik a hideg kövön, és felhúzza magát. Hatalmas szája van, és mintha egy vágás lenne a sárga szemében. A teste zöld, és pikkelyes. Meg sem állok a hálósobáig. Leülök az ágyra, néz engem. Nem is tudom, mikor öntött el utoljára ilyen forróság. Eljött az én boldogságom. Végre. El fog hagyni engem.

Hidegen hagy, hogy mit gondol, mikor látom, hogy az ágy előtt áll és minket néz. Tudom, hogy nekem is ilyen testem volt, mint a krokodilé. Mikor váltam emberré?

Figyelj, pont leszárom, hogy most ez téged hogy érint. Azt tudom, hogy elrabolták tegnap a feleségemet. Azért jöttem, hogy visszahozzam. Nem tudtam, hogy egy ilyen idegbetegnél köt ki, mint amilyen ember te vagy. Tudom, nincs fogalmad arról, hogy mi az a gyöngédség, odafigyelés, szeretet, és nem is várom el a fajtádtól. Tényleg csak egy áldozat vagy. Tényleg nagyon sajnálom, de most összezárom a szám. Kiköpöm. Azt szokták erre mondani, a többiek, hogy finnyás vagyok. Pedig csak megfekszi a gyomromat ez a sok gyűlölet.

hivatás

Nincs szívverésem, csak ebből a zakatolásból tudom, hogy élek. A kezeim hozzátapadtak a karok és gombok szerkezetéhez. Amióta itt dolgozom, nem engedtem el őket. Gyakran mondják, hogy megszállott vagyok. Csak a munkámat végzem. Nem gondolnak bele, hogy ha nem dolgozom, nincs, aki szállítsa az utasokat. Megtanultam, hogy nincs annál rosszabb, ha kimarad egy járat.

Összezárom a fogaim, éhes vagyok. Ilyenkor, hogy kicsit jobb legyen, a fülem mögé nyúlok, és megszagolom az ujjam. Sajtszós szaga van. Hiába, most nem segít. Lefékezek az állomáson, kinyitom az ajtókat. A kalauzt megkértem, hogy nyisson ablakot, nagyon meleg van. Bánom, rántott hús illat, bebújik az orromba, csiklandoz. Elviselhetetlen. A következő megállóban be kell várnunk a szembejövőt. Minden azért van, hogy ne egy hamburgert hozassak a pályaudvar melletti gyorsétteremből, hanem rögtön kettőt. Jó marketingfogás, csak a pénztárcám ne fogyna tőle. A hasamra nézek, felesleges diétával rendbe hozni.

Már nem gondolok arra a pókra, ott, az egyik kamera mögött, aki ellopja az álmaimat. Figyelnek, hogy ne aludjak el, miközben vezetek. Mekkora baromság. Valójában azért veszik fel, mert dokumentálni kell a munkaidőmet. Példaértékű kísérleti nyúl vagyok a rendszerben, nem hagyom el a területet. Az elején nehéz volt, de megszoktam, nem tudtam mást tenni. Tényleg olyan, mint egy rád mutatóujj. Mintha te lennél a bűnös. Nem követtem el semmit.

Nézem ezt a két kerítést, az utca két felén, látom, hogy szerelmesek egymásba. Jól ismerem a viszonzatlan szerelmet, amit csak te táplálsz. Szegényeknek nem lehet könnyű. Bár nekem sem volt az, nőt szerezni. Persze ez most úgy hat, mintha embercsempész volnék, aki veszi, árusítja őket. Nincs így, egy társkereső oldal dobta fel őt. Benne minden meg volt, ami egy nőben vonz. Megbeszéltük, hogy eljön ide, mikor a hold ezüst bevonatot fest a vonat ablakára. Eljött. Örültem, hogy megismerhettem. Ugyanakkor hamar kiderült, hogy másra gondolunk, mikor az életről beszélgetünk. Ő nyugodt, otthonülő családot szeretett volna, én viszont ragaszkodtam a hétköznapi zakatolásához. Beláttuk, hogy nem fog működni, aztán csak a madárröptét láttam, reményt nem.

Későn vettem észre, nem tudtam meghúzni a féket. Bekunkorodott nyelvnek nézett ki, apró szemekkel, tömzsi orral, és nagy szájjal. Nem égett, és alig lehetett észrevenni, annyira áttetsző víz volt. Egy hullám állította meg a vonatot. Nem értettem, hogy ami eddig a híd alatt folyt, az hogy került a sínekre. Néztam, és hallgattam, amit mond.

Te szerencsétlen, mit képzelteél? Hogy majd itt fogsz megöregedni, és ennyi volt az élet? Emlékszel még arra a nőre, akivel talákoztál? Ott végleg elvesztetted az utolsó reményt, és nem akarlak hitegetni nem fogsz többet kapni. Nem hagyom, hogy összetörd több nő szívét. Azért jöttem, hogy változásra kényszerítselek. Nem vagyok gyilkos. Nem a stílusom, de ha kell, megteszem. Nem bírom többet elviselni azt a könnytócsát, amit az én folyómba hullatnak. A gyomromat ellepte a sós, keserű nedv. Úgy tudok megszabadulni tőle, ha te megváltozol vagy, ne haragudj, nem létezel. Dönts. Ajánlom, hogy bánd meg eddigi tetteid, és változtass, ha nem, akkor nem könyörülök meg rajtad, te tökkelütött.

Azt hiszem túl sokáig, nem aludtam. Megeshetnek efféle hallucinációk, mondaná az orvos. Nem akartam azt, hogy az utasok bosszankodjanak, amiatt, hogy késünk miattam. Nem bírná el a lelkiismeretem, ha nem ők lennének nekem az elsők. Utána tudom nyugodt szívvel elintézni a magánéleti kríziseimet. Ez a folyó ráér, máskor is el lehet simítani. Meghúztam a kart, elindultunk. A víz ellepte a vonatot, nem könyörült senkin. Eltűnt a személyvonat, ahogy a víz is a sínekről. Kisütött a nap.

XVIII. századi Zrínyi kép ismeretlen festőtől

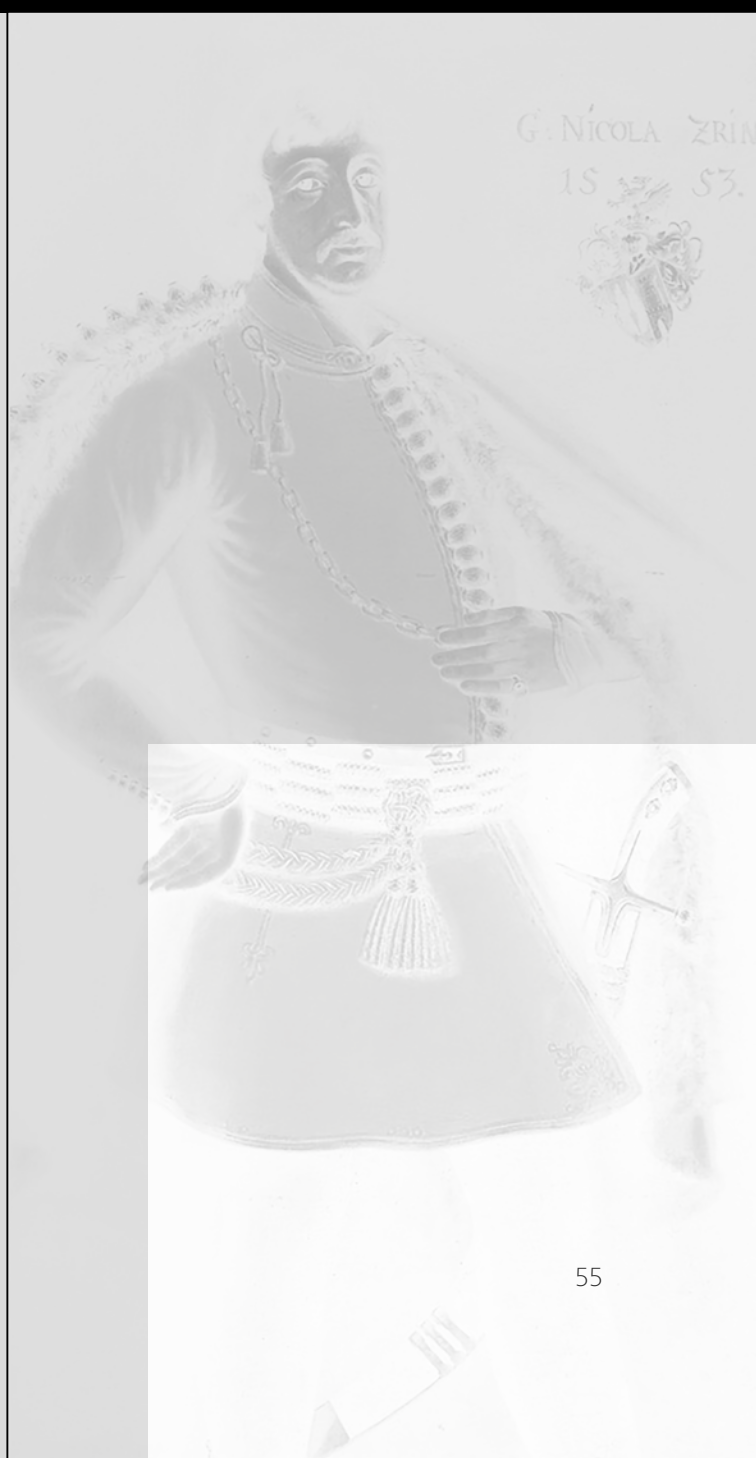
Mihovics József

A költő és hadvezér Zrínyi Miklós születésének 400. évfordulójára (4.)

„Mind magyar, mind horvát”

Az ember beleszületik egy családba, lakókörnyezetbe, nagyobb közösségbe, egy hazába, ami döntően befolyásolja identitását, amely persze aszerint változhat, ahogy élete körülményei alakulnak. Így volt ez nyilván a Zrínyiek esetében, akik mindig az adott lakóhelyükhöz, birtokaikhoz igazodtak. Egyik helyről a másikra költöztek, sokszor távol az eredeti otthonuktól, s az új helyen igyekeztek gyökeret verni. Igaz ez az egyszerű emberekre, nemcsak a nemesi családokra, urait a pór-nép is követte. Történelemből ismert tény, hogy a 15. század vége óta valóságos népvándorlás indult meg a török által fenyegetett délről északra. A nagybirtokosok, nemesek, sőt jobbágyok nagy számban települtek át védettebb vidékekre. Ennek következtében a horvát arisztokrácia egy része összekeveredett a magyar főnemességgel, s Zrínyiekhez hasonlóan magyar családokkal házasodtak össze. Ugyanez fordítva is megfigyelhető, amikor történetesen Héderváryak, Keglevichék, Draskovichok, Erdődyek váltak kétnyelvűekké, illetve elhorvátosodtak, mert oda kötötte őket a sorsuk, ott lettek ismert, befolyásos politikusok.

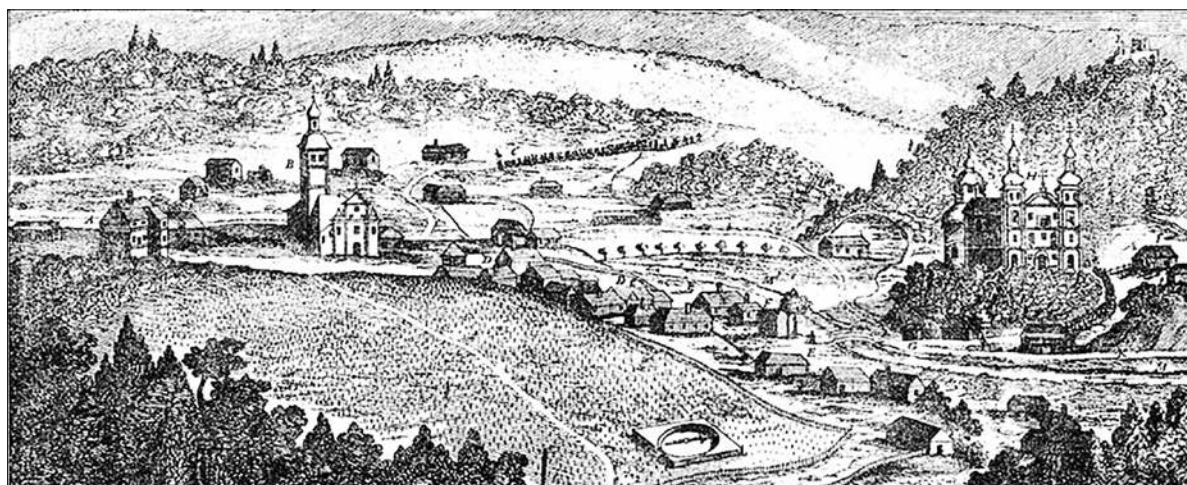
A két nép nyolc évszázados együttélése számos példával szolgál a kettős kötődésre, amit a kívülállók közül ki-kí a saját szemszögéből szemlél. A köz megítélése szerint az érintettek egy része hős, más részük antihős. A leegyszerűsítés, a stigmázás manapság sem ritka, mindenkit besorolunk valamelyik oldalhoz, ahonnét olykor nehéz az átjárás. Tipikus eset erre, amikor valaki a horvátok szemében magyar, a magyarokéban horvát. De miért nem tesszük, tehetjük oda azt a bizonyos IS szócskát vagy az ÉS kötőszót? Mindenképpen ez illik a Zrínyiekhez. Ők arra is szolgálnak példával, hogy a nyelvhasználatot nem pusztán a magasztos elvek, hanem a földi dolgok, a célszerűség, történetesen a birtokok fekvése és nagysága is meghatározza.

Csakaturn Zrínyi Miklós korában

A történelmi grófi családnál az identitásváltás akkor kezdődött, amikor a dalmát De Brebirio nemzetség sarja, a bribiri Gergely gróf I. Lajos királlyal elcserélte Ostrovicát Zrinéért. Az adományozásnak köszönhetően a Zrínyiek az 1560-as évektől kötődtek a Magyar Királysághoz és a Habsburg Monarchiához, ahol a politikai elit és arisztokrácia soraiba emelkedtek. A hovatartozást a házasodás, az azzal járó új ismeretségi körök is erőteljesen befolyásolták. Már akkor tudták, mit jelentenek a határon átnyúló (átívelő) kapcsolatok, amit manapság bűvös fogalomként gyakran használunk. Vaskos tanulmányok, monográfiák és más összegzések olvashatók a Zrinski/Zrínyi család tagjainak tevékenységéről, politikai szerepvállalásáról, birtokszerző törekvéseiről, amelyekből nem maradnak ki a házasodás által szerzett rokoni szálak.

Stridón, horvátul Strigova, ahol a család szőlőbirtokai lehettek

A 19-20. századi történetírás és irodalomtörténet a két Zrínyit (a költőt és testvérét) olyan nemzeti hősként emelte, akikért a horvát és a magyar intellektuális közeg egymással versengve szívós küzdelmet folytatott, ám végül megegyezni látszanak abban, hogy a testvérpár mindkét ország nemzeti identitásalkotásában fontos szerepet játszott. Vállvetve harcoltak az oszmánokkal szemben, amivel kiérdemelték a bécsi udvar elismerését, ami persze nem zárta ki, hogy alkalomadtán szembe szálljanak a Habsburgokkal, ha a helyzet és érdekük úgy kívánta. Felemelkedésüket, tisztségeiket, gazdagodásukat nem kis részben a praktikum diktálta kapcsolataiknak, a két-vagy akár többféle lojalitásuknak, ha úgy tetszik kapcsolati tőkájüknék köszönhetők. Igaz ez a szigetvári hősré és a csáktornyai dédunokára. Az eredendően horvát ősök megkapták a Balaton és Dráva közötti magyar területek határvédelmét, beleértve a Muraközt is. Ennek köszönhetően a 16. század közepén már a Magyar Királyság legnagyobb birtokosai közé verekedtek magukat, egy sorban a Batthyányikkal, Bánffyakkal, Nádasdykkal, Széchenyiekkal.

A szigetvári hős első frigyét 1543 júniusában még a török-szláv határ közelében, a Zágráb megyei Ozalj várában az ősi horvát Frankopan család tagjával, Katarínával kötötte, másodsorra pedig 1564 szeptemberében az osztrák-magyar határ védett szomszédságában, a Vas megyében fekvő Monyorókerék várában a cseh Eva Rožemberkával kötötte össze életét. A felnőtt kort megélt hét lányát a kor legelőkelőbb magyar arisztokrata-családjaiból (Balassi, Batthyány, Bánffy, Forgách, Homonnai, Országh, Perényi, Thurzó) származó ifjakhoz adta; olyanokhoz, akik hosszabb-rövidebb ideig szintén szolgáltak a bécsi udvarban, majd a Magyar Királyság különböző főméltóságai lettek.

Miklós, a költő és hadvezér szinte minden tekintetben folytatta a családi hagyományokat. Hazai és külföldi tanulmányai után hosszú időn át egyszerre volt magyar királyi lovászmester és császári kamarás, miközben mindvégig fontos szerepet vállalt a törökök elleni hadakozásban. Érdemeinek köszönhetően huszonhat évesen (1646 elejétől) már a Monarchia állandó hadseregének vezérőrnagya (Generalfeldwachtmeister). Ő volt az addig ismert első magyar-horvát arisztokrata, aki e generális rangot viselhette. Feleségei egyszerre kötötték mindkét országot (magyar-horvát) rendjeihez, sőt a bécsi udvarhoz. Első hitvestársa, a Grazban született Draskovics/Drašković Mária Euzébia horvát-magyar-stájer családból származott, második felesége, Maria Sophia Löbl a bécsi császárváros helyőrségarancsnokának, Hans Christoph Löblnek a leánya, gyakorlatilag az uralkodóház udvarhölgye. Ez utóbbival esküvőjét ráadásul nem magyar vagy horvát földön, hanem 1652. április 22-én abban a bécsi Schottenkirchében tartotta, amelyet skót, (illetve ír) szerzetesek alapítottak.

Korabeli idézetek sorával állhatnánk elő annak bizonyosságául, hogy a Zrínyiek itt és ott is otthon érezhették magukat. A költő Miklós eposza 14. fejezete 4. versszakában írja Péter öccséről:

A költő második felesége Maria Sophia Löbl

„Esmerem távulrul vitéz Marsnak fiát, / Esmerem, esmerem, mint jártatja lovát; / Ez én vitéz öcsém mind magyar, mind horvát, / Igazán szereti mert, látjuk, hazáját.” E sorok ékes bizonyítékai a két nemzethez való tartozásra, a kétnyelvűségre, amit nem minden időben fogadott el az irodalomtörténészek egyik vagy másik része. Szerencsére a többség maradt a józan értékítéletnél. Így idehaza Klaniczay Tibor (1923-1993) Kossuth-díjas irodalomtörténész, az MTA tagja, aki részletekbe menően kutatta a Zrínyi testvérek két nemzethez való tartozását, s számos bizonyítékkal szolgált kétnyelvűségükről. Ahogy ő fogalmaz: praktikus (gyakorlati), célszerűségi szempontok – legfőképpen a birtokok megosztása magyarországi és horvátországi területek között - döntöttek abban, hogy az idősebb fivér magyar, a fiatalabb horvát költő lett. A horvát Zrínyi család a 16. század közepétől kezdve lett kétnyelvűvé, miután a török előnyomulás következtében északabbra fekvő, részben magyar etnikumú területen szerzett birtokokat. A későbbi osztozkodás során Miklós kapta az északi, muraközi részt, Péter a mediterrán, tenger melléki területeket. Végül is övék lett a közép-európai területek jelentős hányada. Az egyikük tiszta horvát nyelvterületen, a másik vegyes lakosságú vidéken élte le élete nagy részét. Minthogy a Muraköz közjogilag és katonailag nem tartozott Horvátországhoz, Miklóst az országos politika, a társadalmi kapcsolatok, a dunántúli várak védelmének az ügye ehhez a térséghez kötötték. Nyelve így szükségképpen a magyar lett, s mint költő ezen a nyelven szólalt meg.

Klaniczay Tibor kimerítően taglalva e kérdést, ha úgy teszik bonyolítandó a nemzeti hovatartozás sokszínűségét, Miklós 1658-ban keltezett levelére hívja fel a figyelmet, amit régebben nagy előszeretettel, a kizárólagosság szándékával lobogtattak a másik oldalon. A latin nyelvű irományt Zágrábra továbbított a futár, a feladóhoz közel álló Ručić János zágrábi alispánnak. Többek közt ezt írta neki: „Ego mihi conscius aliter sum, etenim non degenerem me Croatam et quidem Zrinium esse scio.” (Nekem más a meggyőződése, mert tudom, hogy nem utolsó horvát vagyok, ráadásul Zrínyi.). Ebből az egyszólamúságra törekvők azt a következtetést vonták le, hogy noha magyarul írta fő művét, horvát nemzetiségűnek vallotta magát. Sőt a nemzeti érzéstől túlhajtott irodalmárok odáig merészkedtek az idézett levél, valamint Péter munkássága kapcsán, hogy mindketten horvátok, csak Miklós „sajnálatos módon” magyar nyelven írta irodalmi munkáit. Ennek ellenkezőjeként előfordult, hogy idehaza mindkettőt kizárólag magyarként szerepeltették, s fejcsóválva konstatálták, hogy Péterből mégis horvát író lett. E hamis vélekedések hál’isten mára túlhaladottá váltak, a múlt vallatói nagyjából megegyeznek abban, hogy gyakorlatilag duális patriotizmussal állunk szemben.

Ettől még joggal kérdezhetnénk: Zrínyi György és Széchy Magdolna két fiának mi volt az anyanyelve, magyar-e, horvát-e? A kutatók feltételezése szerint minden bizonnyal kora gyermekkorukban egyformán jól beszélték mindkét nyelvet, később pedig írásban is egyformán használták. Ennek bizonyosságára szolgál egy diákkori, 1633. december 27-ből fennmaradt közös magyar nyelvű levelük, amit Nagyszombatból gyámjuknak, Batthyány Ferencnek írtak megosztva, felét az egyik, felét a másik. A dokumentum a kanizsai születésű és Vonyarcvashegyen elhunyt jogtörténész és levéltáros Iványi Béla (1878-1964) A két Zrínyi Miklós körmendi levelei címmel 1943-ban kiadott munkájában olvasható. A fiúk tökéletes magyarsággal fordulnak Batthyányhoz, sőt a tizenkét éves Péter stílusa talán még zamatosabb is, mint egy évvel idősebb bátyjé. Sajnos a múlt vallatói nem tudnak horvát levelükről ebből az időből, de feltételezik: semmi kétség sem lehet afelől, hogy horvát rokonaikkal ugyanilyen tökéletes horvátsággal leveleztek.

Mindebből nem az következik, hogy kétségbe vonnánk Zrínyi Miklós magyarságát, ám annak kizárólagosságát sem kell hangsúlyozni példának okáért hivatkozva. Az török áfium ellen való orvosságra, amelynek mottójaként ezt választotta: Ne bánts a magyart! Ugyanakkor másik, hadtudományi munkájában az új állandó hadsereg felállítását sürgetve izzó szenvedéllyel fordul népéhez, ezt írva: „Mindnyájunknak kell, akik magyarok, horvátok vagyunk ebben concurrálnunk”. Ez az igazi Zrínyi, minden, vele kapcsolatos egyoldalúság téves. S ez akkor is így helyénvaló, ha a Szigeti veszedelem ajánlásában ez áll: „Dedicálom ezt a munkámat magyar nemességnek, adja Isten, hogy véretem utolsó csöppig hasznosan néki dedikálhassam.” Ki is ő akkor valójában? Hungarus, akárcsak a szláv, illetőleg dalmata származású nagy előd, Janus Pannonius (magyarosan Csezmiczei János, 1434-1472) humanista költő, a későbbi pécsi püspök, akinek szláv (horvát) származását emelték ki itáliai kortársai, s ekként szerepel a híres 15 századi lipcsei kódexben is. Ám Pannoniust mi magyar költőként ismerjük, még ha latinul is írta műveit. A főnévi és melléknévi értelemben egyformán használható Hungarus elnevezés az ő idejében és még utána sokáig, nemcsak az e nyelven beszélőket jelentette, hanem mindazokat, akik Szent István koronája alá tartoztak, függetlenül attól, hogy magyarul, németül, horvátul, tótul, avagy szerbül beszéltek. A különböző nemzetiségű írók ugyanazt az állami, rendi tudatot képviselték. Pannoniusnak pusztán a nyelv alapján az egyetemes latin irodalomban lenne a helye, ám költészetének jellege, stílusa alapján szerves részét képezi az olasz humanista poézisnak; Mátyás király politikai törekvései szószólójaként viszont magyar költő. E sokszínűség számára legcsekélyebb problémát sem okozott. Pannoniusnak, vagy ha úgy tetszik magyarnak tartotta magát

Zrínyi Miklós bizonyítottan magyar író, ám végül is milyen nemzetiségű? A válasz egyszerű: IS! Magyar is, horvát is. Egyaránt büszke volt horvátságára és magyarságára. Ezt csak a régi korok, különösen a múlt századi nacionalizmus látta összeférhetetlennek. Az ő idejében ez nem volt kérdés. A 17. század közepén a dinasztia és az uralkodó iránti hűség összeegyeztethető volt a hazafisággal, azaz a Magyar Királyság, a magyar és horvát „rendi nemzetek” érdekeinek védelmével és több pátria szolgálatával. Éppen emiatt joggal lehet rá büszke minden magyar és horvát, sőt osztrák és közép-európai állampolgár, minden szigetvári, zágrábi vagy csáktornyai lokálpatrióta, s nem utolsó sorban zalai polgár. Számunkra külön hízelgő, ha tudós elméktől olyasmit olvashatunk, hogy nagy művét, a Szigeti veszedelmet göcseji vagy kiskanizsai nyelvjárásban írta. Persze, sok horvát, latin török szóval, kifejezéssel fűszerezve. Aztán ahogy a középiskolában is tanultuk és még ma is így tanítják: a népi epika elemei is megtalálhatók benne; közmondások, szólások, valamint sok költői eszköz: megszemélyesítés, hasonlat, metafora, jelző. Összességében gazdag szókinccs és stiláris kifejező készség jellemzi nagybecsű munkáját.

Ugyanígy örül a lokálpatrióta szívünk, ha beszédéről azt tartja a szájhangomány, hogy a ránk, a mi vidékünkre jellemző zárt e-t használta, amire persze nincs bizonyíték, hisz abban az időben még nem készülhetett hangfelvétel. Bizonyított tény viszont, hogy Péter testvére a horvát nyelv ősi változatát használta, a muraközi kaj- és a tengeremelléki ča -nyelvjárás szókinccséhez nyúlt munkáiban. (A kaj és a ča a MI kérdőnévmásnak felel

A testvér Zrínyi Péter

meg.) Nem sok híja egyébként, hogy e két dialektus valamelyike lett a horvát standard, hivatalos nyelv, ám az egykoron döntési helyzetben lévő a szerbhez közelebb álló što-változatot választották a 19. század közepén.

A Zrínyiek összekötnék, és nem szétválasztanak. Határok fölött összekötnék napjainkban is országokat, nemzeteket, politikusokat, tudósokat és hétköznapi embereket egyaránt, köszönhetően sokarcúságuknak, lojalitásuknak és identitásuknak. Joggal közös hőseink! Örökségük mindannyiunké. Őrizzük meg a jövőben is ekként őket! Hogy a két testvér valamelyike morzsányival jobban vonzódott az egyik vagy másik hazához? Ahogy az egyik varasdi méltatójuk írta nemrégiben: a szépséges szirének éneke és Orfeusz lírával (lanttal) kísért dalai lehet, nem ugyanazon a nyelven és dallamban szólnak, ám így, önmagukban is szépek és magasztosak, ha megértjük azokat.

Bármilyen is azonban a „széljárás”, bárminő rendszer is van hatalmon, a múlt igazi, nagy egyéniségei megmaradnak azoknak, akik életükben voltak. Zrínyi Miklós mindig is költő és hadvezér lesz. Méghozzá két nép – magyar és horvát – poétája, fia.

Zrínyi Péter kivégzés előtti búcsúja feleségétől, Frangepán Katalintól

„Senki sem volt jobb horvát és senki sem volt magyarabb nála”

A költő és hadvezér Zrínyi Miklós születésének 400. évfordulójára (5.)

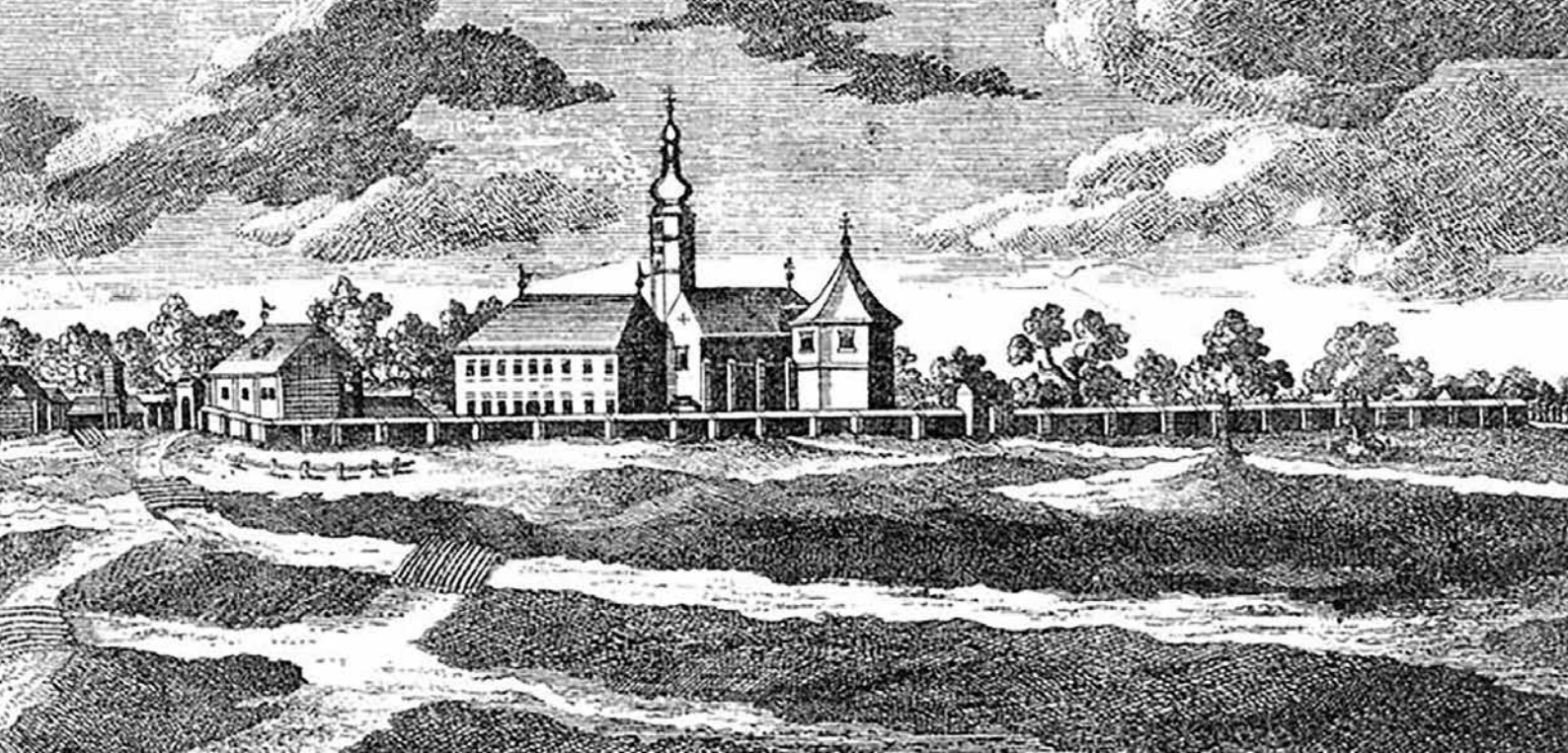

MIHOVICS JÓZSEF

Zrínyi Miklós bán, hadvezér és költő 1664. november 18-án, ebéd után vadkan vadászatra indult a Csáktornyaéhoz közeli Kuršanec erdejébe. Vele tartott néhány bizalmas embere, így Vitnyédi István soproni ügyvéd, továbbá ifjú Zichy Pál, aztán a várkapitányi posztot betöltő Guzics Miklós, valamint Póka István fővadász. A történelekről Bethlen Miklós akkori fiatal főúr, a későbbi erdélyi kancellár hiteles tanúként számolt be, hisz ő is a társasághoz csatlakozott.

A szem és fültanú Bethlen így írja le a végzetes vadászat utolsó perceit: „Kisereglénk a hintóhoz, az úr is, hogy immár haza menjünk; estefelé is vala. Azonban odához a végzet egy Paka nevű vadászt, ki mondá horvátul: Én egy kant sebesítettem, mentem a vérin, ha utána mennénk, elveszthetnők. Az úr mindjárt mondá nekünk Zichyvel ketten, látván, hogy el akarunk menni: Öcsém uraim, kegyelmetek csak maradjon itt... Csak beszélgessem itt kegyelmetek, öcsém uraimékkal, csak meglátom, mit mond ez a bolond, t. i. Paka; mindjárt visszajövök. Hát nem jött vissza, jött viszont a másik küldönc, Guzics, jajveszékelve: Hamar a hintót, oda az úr!” Bethlenék lóhalálában, lélekszakadva követték a hírvívót, majd gyalog az erdő sűrűje felé vették az irányt, ahol fekve találták az áldozatot. A leírás szerint „a bal kezében, a mint tetszett, az ütőér gyengén vert, de szeme sem volt nyitva, sem szólott, csak meghala”. Bethlen tehát már csak azt látta, hogy Zrínyi haldoklik és mellette ott feküdt a vadkan.

A szemtanú főúr szinte horrorisztikus részletekbe menően, aprólékosan írja le, hogy az áldozat mely testrészén, milyen sebek tátongtak: fején, fülén, homlokán, szemén, torkán, majd hozzáteszi: mily „rettenetes sírás lón az erdőben...” Aztán így folytatja: „Azt akarják vala, hogy én vigyem a hírt a feleségének, de én, mint új esméretlen ember, elvetém magamról Zichy Pálra.” Ugyancsak a szemtanú a visszaútról: „Fogók a testet és a mely kétfelől erőstös hintón kimentünk volt, abból az üléseket kihányván, abban nyujtóztatók, és én az ablakban ülék és hazáig fejt, mejjét tartottam. Otthon fejt bársonydolmányba öltöztették és aztán eresztették a feleségét hozzája, a ki eszén sem volt búvában.” A beszámoló végén egy sokat sejtető mondat: „Csuda, olyan vitéz sem lőtt, sem vágott a kanhoz, puska, kard lévén nála.” A történekr a mai napig tisztázatlanok, nem

Amikor még víz vette körül a várat

juthattak nyugvópontra. Az eset a modern kor tudós orvosait, kriminalistáit és más specialistáit is foglalkoztatja, akik a sebesülésekről próbálják megfejteni, hogy azokat a vadkan okozta vagy valamely vadásztárs.

Zrínyi Miklóst élete zenitjén, 44. esztendejében érte a megmagyarázhatatlan vég. Halálának igazi okát több mint három és fél évszázad (356 év) elteltével is homály fedi, a novemberi félhomályban történetekre a mai napig sem derült fény. Az összeesküvés gyanúja - nem csoda - csak nem akar csitulni. A tények ugyanis nem épp a vadkan támadás mellett szólnak. Más is állhat a háttérben. Például politikai harc... A tragédia előtt nem sokkal (három hónappal), 1664. augusztus 10-én megkötetett a vasvári béke, amelyet elégedetlenkedve fogadták a magyar arisztokraták, kiábrándulva a bécsi udvartól, amelynek tekintélye a mélypontra süllyedt. A Habsburgok magyar felkeléstől tartottak, amelynek élén az őket élesen bíráló Zrínyit látták. Halálával az ő helyére lépett Wesselényi Ferenc nádor. A róla elnevezett összeesküvés gyanújába fogták a másik nemes férfit, Zrínyi Pétert, akit 1671 április 30-án Bécsújhelyen kivégezték. Miklósrá még előbb szemet vetettek. Sokat mondó tény, hogy neki november 20-ára (ez két nappal a tragédia után lett volna) Bécsbe kellett volna indulnia, hogy ott a magyar ügyről tárgyaljon. Erre nyilván a „gyilkos baleset” miatt már nem volt szükség.

Az erdőszélen várakozó Bethlen beszámolójával kapcsolatban megjegyzendő: a történetek után majd fél évszázaddal (1708-1710 táján), az Önéletírás című munkája részeként jelentette meg a vadászbalesetről szóló részt. Addigra igazán fényes pályát futott be. Leírásának gyengéi közé sorolható, hogy a koronatanú Paka vagy Póka vadásztársáról alig esik szó nála. A beszámoló érdemei viszont így is elvitathatatlanok. Erényei közt említhető, hogy az egykoron e tárgyban megjelent írások közt ez volt a legbővebb, ráadásul irodalmi igénynel megfogalmazott, magyar nyelvű.

A halott Zrínyit egy hónapig feküdt a ravatalon, ez idő alatt személyi titkára, Forstall közléről is többször láthatta. Ő írta „a bal fülén alól, az orcáján a szemé felé rút szakasztásról”, hogy az „még a tapasztaltaknál is gyanút keltett,

hogy golyótól ered.” És valóban: hihetetlen, hogy megsebzett vaddisznó végzett azzal, aki száz csatában eshetett volna el.

Zrínyit a Csáktornya-hoz közeli Šenkovechez tartozó Szent Ilona kolostor családi kriptájában helyezték örök nyugalomra 1664 december 21-én. Ám mint tudjuk, ez a nyugalom közel sem lett örök. A várhoz közeli „erdős-kében található klastrom” mauzóleumában több más halott földi maradványait is elhelyezték. Így „a Sziget Várát nagy vitézséggel oltalmazott nevezetes Bajnok elmetszett fejét, abba a nagy réz koporsóba helyeztetve, mellyet négy oroszánok tartanak... Miklós hitvesének Frangepán Katalinnak hideg tetemei is ide rejtettek a' tsendes nyugodalomra, már annak előtte” – áll az egykori feljegyzésekben.

A kolostorról és annak mauzóleumáról jószerivel csak írásos emlékek maradtak, tárgyi leletek alig. A feljegyzések egyike Vályi András földrajztudósé (1764-1801), akinek legjelentősebb munkája a Magyar országnak leírása, az ország legelső betűrendes helységnévtára. A három kötet 1796 és 1799 között jelent meg Budán. A szerző 12.500 települést sorol fel, a hozzájuk kapcsolódó ismertetőikkel. Részletesen kitér a „Szala Vármegyéhez” tartozó Csakatur (Csáktornya) várára és környékére, így a Szent Heléna klastromra, amelyről többek közt ezt írja: „Zrínyi Nemzetségnek virágzásakor Szent Pál Remete szerzetesei voltak benne, kiknek bőv jövedelmű klastromot állítottak vala itten 1374. esztendőben 's e' Klastromban vala a' Nagy Zrínyieknek temető helye, mellyben minden halotti felül írat nélkül való márvány mutattya a' temetségnek helyét. Rendbe szedte ugyan a' Klastromnak valamely Szerzetese az e' Kriptában nyugvó Zrínyieket, kik között első helyet foglalt ZRÍNYI MIKLÓSNAK Sziget Várát nagy vitézséggel oltalmazott nevezetes Bajnoknak elmetszett feje, abba a' nagy réz koporsóba helyeztetve, mellyet négy oroszánok tartanak...”

A szigetvári hős első felesége, Katalin nyolc, felnőtt kort megélt gyermeket – hét lányt és egy fiút – szült, s 1561-ben halt meg újabb vajúadás közben. Az egyetlen fiú, Zrínyi György (1549-1603) tárnokmester gondoskodott arról, hogy anyja mellé temessék apját, akinek levágott fejét díszkísérettel hozatta ide s katonai tiszteletadással helyezték el a családi sírhelyen. A krónikák arról is szólnak, hogy a szigetvári „nagy Vezérnek halála után” négy gyermekét temették itt,

Egykori ábrázolás a vadkan támadásáról

Csak a kápolna maradt meg a Szent Ilona kolostorból, a család temetkezési helyéből

majd a dédunokáját, a másik híres Zrínyi Miklóst is, „a’ kinek olly szerentsétlen halála vala, mellyről a’ köz nép; és némellyek úgy vélekedtek, hogy vadászatytyában ölettetett volna meg, valamely vad kan által; de a’ szemesebben nézők’ ítélete szerént vetekedő társainak gonoszságai által ment véghez. Szánakozott szerentsétlen halálán, nem tsak egész Horvát Ország; hanem mindenek, a’ kik nagy vitézségjét ésmérték, a’ vagy hallották” – áll Vályi ismertetőjében.

A gyász-szertartást Petar Petretić zágrábi püspök vezeti, búcsúbeszédet Ivan Kery (Kéry János) lepoglavi pálos szerzetesek főperjele mond „álmétkodásra méltó szép deáksággal”, elhalmozva az elhunytat olyan jelzőkkel mint: a magyar föld vigasztalója, Szlavónia fénye, Dalmácia védőoszlopa, Európa szíve, a haza bálványa, a kereszténység büszkesége, a császárság (a Habsburg birodalom) pajzsa, a pápaság éltetője, a közjó legfőbb védelmezője, az egész emberiség példaképe. Két nemzet - a magyar és a horvát - a haza atyját, Stájerország a védelmezőjét, Ausztria őrzőjét siratja. A méltatók közt van Zrínyi ír származású személyi titkára, Ágoston-rendi szerzetes Marcus Forstall, aki II. Titus Flavius Vespasianus császárral, a római Colosseum építőjével említi egysorban a megboldogultat.

A költői vénával megáldott, horvátul verselő Ana Katarina Zrinska-Frankopan, a testvér Péter felesége is megsiratja: „Plači Mejumorje Gospodina tvoga, / Orsagi žalujte bana hervatskoga. / Vi vugerske strane prijatelja svoga, / Varaši krajine glavara vridnoga.” (Magyarra fordítva: „Sirasd uradat Muraköz, bánkódjatok országok a horvát bán miatt, ti magyarok a barátotok, a krajinai városok a becses fejedelem elvesztésén.” És még egy verssor tőle csak magyarul: „Én is sírni fogok nyomorúságos pillanatomban...”

E gyászos időben európai uralkodók méltatták tetteit. Így Londonban, ahol még életében megjelentették életrajzát. Termetéről azt írták, hogy „kellően

A szigetvári hős símlékének töredéke a csáktornyai múzeumban

magas, nem kövér, de nem is sovány. Éles szemű, hajkoronája rendezett. Kinézete ragyogó.” Belső tulajdonságai közül kiemelik műveltségét, felkészültségét, határozottságát, tiszteletet parancsoló föllépését. Halálának 340. évfordulóján, 2004-ben a néhai Zvonimir Bartolić professzor, csáktornyai Zrínyi kutató írta róla: „A jó szerencse megvédte a harcok közepette, de a rossz szellem elragadta ... A sors végzete, hogy az idegen földön kivégzett, vértanúhalált halt testvér, Zrínyi Péter és Fran Krsto Frankopan földi maradványai megőriztettek, s igaz, több mint kétszáz év elteltével tértek haza Bécsújhelyről, ahol összeesküvés vádjával kivégezték őket, ám Miklós hamvai, itt közel hozzánk, Csáktornyához, az enyészeté lettek. Szálka volt ő hosszú ideig a hatalom szemében, különösen a titói úgynevezett öngazgató kommunizmus idején”.

Tudnának a múltról mit mesélni a mauzóleum megmaradt kövei. Sajnos, nagy részüket széthordták, másutt építették be. A masszívnak hitt, az örökkelválásnak emelt sírkövek közül is sajnálatos módon alig valami őrződött meg az évszázadok során. Egyedül a szigetvári hős veronai vörös márvány síremlékének faragott kőtömbje, az is töredeztve, hiányosan. Az értékes leltre 1924-ben találtak rá egy ásatás során A pusztítások ügyében lehetne természeti csapásokra hivatkozni – így az 1695-ös nagy tűzvészre vagy a 18. és 19. századbeli két földrengésre -, ám az okok másutt is keresendők. A kolostor helyén mára egyedül a Szent Ilona (Heléna) kápolna maradt fenn, a nyolcszögletű mauzóleumnak csak az alapjai láthatók. A parányi imaház tulajdonképpen az egykori templom része, belül gótikus freskókkal a 14. századból.

Szerencsére megőrződött a kuršaneci emlékoszlop, igaz az sem a vadászbaleset helyszínén, az erdőszélen, hanem Gornji Kuršanec (1896-tól Felsőzrínyifalvának is nevezett) település központi parkjában, ahova később kénytelen-kelletlen költöztették. Eredeti helyén, ahol a tragédia történt, a spanyol származású Pignatelli Belliguardo Anna hercegnő emeltette 1724-ben. A szépséges grófnőről, a csáktornyai földbirtokos Althan feleségéről bennfentesek tudni vélik, hogy III. Károly szeretője volt, s a szóbeszéd szerint a király nem tudott nemet mondani, amikor a grófné arra kérte, állítsanak emléket a hölgy által csodált hős Zrínyi Miklósnak. Ezt meg is tették, ám amikor az erdőt később kivágták, mert kellett a hely a Dráva felduzzasztott vízén létesített erőműnek,

Latin és horvát nyelvű emlékoszlop Kursanec parkjában

a három és fél méter magas obeliszket a csáktornyai várban berendezett múzeumba menekítették, ahol 1994 óta őrzik. Kuršanec-nek a hiteles másolat jutott. A kettő közt annyi a különbség, hogy a másodpéldány talapzatához külön márványtáblát illesztettek, rajta a kecses oszlop latin nyelvű szövegének a horvát változata. Íme a latin felirat, ahogy a keskeny, karcsú oszlopra a közlendőt sorokra bontva vésték: „1664. 18. novemb. Epitaphium Comitis Nicolai a ZRINIO. / Hic cadit invictus quodam interfectus ab apro / Zrinyi praeda suis, hostibus apta magis. / Qui tot mille feros ferro superaverat hostes / Victor ab immani vincitur ipse fera. / Ille quidem finivit opus, vitaeque labores / At patriae infelix, incipit esse labor. / Ille quidem nostros mirabitur aethere casus / Flebit ut illius nostra ruina necem. / Sors bona nil aliud mediis servavit in armis / Eripuit fato sors mala nil aliud. / Quam sit in humanis sors impia proxima rebus / Mortis in hoc speculo quisque videre potest.” Az alatta külön kőtáblán található horvát szöveg magyarul így hangozhatna: „Itt halt meg a győzhetetlen Zrínyi, megölte a vadkan; vaddisznó prédája lett, bár inkább ellenség keze által kellett volna elesnie. A győztest, aki annyi ezer vad ellenséget elpusztított kardjával, vadállat győzte le. Itt fejezte be művét és élete gyötrelmeit; a szerencsétlen hazára szenvedések zúdultak. Az égből nézi szenvedésünket, romlásunk siratja meggyilkolását. Jó szerencse, semmi más őrizte meg a hadakozásban; elragadta a fátum, a rossz sors, semmi más. Mennyire közeli a végzet az emberi dolgokban, mindenki láthatja ebben a tükörben.”

A költő és hadvezérre számos köztéri alkotás és utcanév emlékeztet szűkebb pátriánkban. Az egykoron Zala vármegyéhez tartozott Csáktornya főterén 1904. június 12-én, ünnepélyes külsőségek között avatták fel az őt idéző műalkotást, Szász Gyula szobrász és Árkay Aladár építész munkáját. A nyolc méteres oszlop haraszi fehér kőből készült, tetején a kiterjesztett szárnyú turulmadár (horvátok szerint sasmadár) karmaiban kard és toll, valamint líra, azaz lant. A szablya a bátorságot, és hősiességet szimbolizálja, a lant pedig a költészetet.

Az 1904-es avatásról a Margitai József felelős szerkesztő kétnyelvű hetilapja, a Muraköz-Medjimurje is beszámolt. A címlapon közölték dr. Ruzsicska Kálmán királyi főtanácsos köszöntőjét, a protokollban külön kitérve dr. Wlassics Gyula kultuszminiszter, a vidék országgyűlési képviselőjének a jelenlétére, aki ünnepi beszédet mondott. Az eseményen képviseltette magát Zalaegerszeg és Nagykanizsa küldöttsége. Báró Wlassics Gyula, Zala nagy szülöttje következőképp zárta beszédét: „Senki sem volt jobb horvát Zrínyinél és senki sem volt magyarabb nála. Mindenható Isten add, hogy Szent István koronájának népei megértsék egymást balsorsban és békében.” A vallás és közoktatási miniszternél méltóbb notabilitás fel sem avathatta volna az emlékművet. Magyarul fordult a tömeghez, ám mondandóját horvátul is kinyomtatták Fischel Fülöp csáktornyai nyomdájában. Jellemző a nációk sokszínűségére, hogy a zsidó származású Fishel unokája az a Fejtő Ferenc, aki Franciaországba is elvitte jó hírünket.

A Mikszáth Kálmán szerkesztette korabeli Vasárnapi Újság így számolt be az eseményről: „Látni kellett azt a néparadatot, mely zászlók alatt, zenészóval vonult be a vidékről a fölavatás napján Csáktornyára, köztük 220 előljáró is, kik Muraköz 110 községét az ünnepélyen képviselték.” A lap kiemelte még: „Nem hivatalosan csi-

Tipikus Zrínyi ábrázolás a 17 századból

Zrínyi Miklós lovasszobra Zalaegerszegen a városháza előtt

nált lelkesedés volt ez, hanem az őszinte hazafias felbuzdulásnak önkéntes megnyilatkozása.” A korabeli lapok az adakozásra is kitértek, megemlítve, hogy a polgárok nemzetiségre, társadalmi helyzetre való tekintet nélkül ajánlották föl segítségüket az emlékműhöz. Ebben kiemelkedett Festetics György, a muraközi birtokok felvilágosult főura, aki a gyűjtés élére állt, amiről Margitai csáktornyai lapja szintén rendre hírt adott, ébren tartva a Zrínyi kultuszt. Adakozásra buzdítva lelkesítő verset is közöltek Kelle György tollából. Íme az érzelgős, döcögős rímekbe szedett költemény: „A dicső Zrínyi név / Hitregévé avatta fel ezt / Két hon, két testvér nép. // Két hazának Milciadáse / S hozzá magyar Homér. // Fényes, két országot betöltő / Nap volt a szellemed. / Két nemzet közt kapocs voltál te / Összetartó nagy kar. // Hej, akkor még egymást szerette / A horvát és a magyar.”

És itt van a zalaegerszegi Zrínyi gimnázium, amely az idén ünnepli alapításának 125. évfordulóját! Az ország egyik legjobb középiskolája a költő és hadvezért nevét viseli 1949-től. Kapóra jött alapításának 75. évfordulója 1971-ben, ami alkalmat adott arra, hogy Zrínyi szobrot álmodjanak az iskola előkertjébe. Szabolcs Péter vörös márványból faragott, hasáb alakú kőposztamensen álló műalkotását végül a tervezettnél egy évvel később, 1972. október leplezték le.

És a másik megyeszékhelyi műalkotás, amely 1989. óta áll a városháza előtt; Tóth Béla szobrász és Vadász György építész alkotása (az ólombetűs felirat Béres János munkája). A magas, henger alakú kőposztamensen két hátsó lábára támaszkodó, ágaskodó lovon ül Zrínyi, kezében kardot tartva. Az életnagyságúnál kisebb méretű kompozíció a 17. századi lovas Zrínyi-metszeteket idézi. Létrejöttéről 1985-ben döntött az akkori városi tanács, elhatározva, hogy „a VII. ötéves tervidőszak végén elhelyezésre kerüljön Zrínyi Miklós költő és hadvezér (az egykori Zala megye szülötte és főispánja) emlékműve.” A legfőbb érv mellette az, hogy Egerszeg vára volt Zala megye török elleni harcainak központja, ott székelt a hadi irányítás, és ott tartották a legtöbb megyegyűlést, amelyen Zrínyi is gyakran részt vett. A szoborállításra két jeles esemény is alkalmat adott: 1989, Zrínyi halálának 325., és 1990 a megye török alóli felszabadulásának 300. évfordulója. Az avatót 1989. november 18-án tartották. Az eseményen Zalaegerszeg ismert szü-

löttje, Keresztury Dezső (1904-1996) köszöntőjét Kovács Sándor Iván (1937-2019) irodalomtudós, számos Zrínyi monográfia szerzője olvasta fel. Az irodalomtörténész figyelmet érdemlő utószót is írt Keresztury: Nehéz örökség című drámájához. Az epilógus professzor szerzőjét sokan ismerik Zalában egyetemi éveikből, s onnét, hogy jó viszonyt alakított ki a helyi muzeológusokkal, könyvtárosokkal, irodalmárokkal.

A tragédiát – most már tudjuk – Keresztury egyetlen színpadi művét 1976 nyarán a Gyulai Várszínház mutatta be a színészsóráis, Sinkovits Imre főszereplésével. Mellette Gombos Katalin (Sinkovits élete párja) Zrínyi Péter feleségét, Frangepán Katalint személyesítette meg a darabban. A színen olyan neves művészek tűntek föl, mint Kállai Ferenc Hohenlohe tábornokként, vagy Kálmán György udvari pap szerepében. Kár, hogy az előadás nem került a Nemzeti Színház színpadára, mint ahogy más teátrum sem vállalkozott eddig a bemutatására. Ahogy az akkori kevés színikritikák egyikében megfogalmazták: két haza, két szülőföld determinációja munkál az előadásban.

Keresztury egyik tanulmányában arról is ír, hogy Zrínyi nemcsak a címét viselte a főispáni méltóságnak, hanem valóban gondot fordított a neki rendelt Zala és utóbb Somogy megye ügyeire. Amikor csak tehetett, személyesen vett részt a megyegyűléseken, végig járva az útjába eső településeket délről északnak tartva. Útiránya a Murán átkelve lehetett Letenye, Söjtör, Egerszeg. Ha bokros teendői máshová szólították, mindig igazolta távolmaradásának okát, és ilyenkor is küldött valakit maga helyet. Hol Lippich Márton másodalispánt, hol a jegyzőjét.

A hagyománytiszteletre jeles példát mutat a murakeresztúri iskola, amelynek szintén a költő és hadvezér a névadója. Az intézményben Zrínyi kadétszoport tevékenykedik. Az egykori Zrínyi-Újvár-i erősséghez közeli településen rendre megemlékeznek a történelmi hősről, időnként tudományos konferenciákat tartava. Egy ilyen alkalommal a csáktornyai várkastély múzeumának igazgatója, Vlado Kalšan lebilincselő előadásában nem titkolt büszkeséggel végig így nevezte a költőt és hadvezért: Csáktornyai Zrínyi Miklós. Ahogy ő fogalmazott: büszke lehet rá a történelmi Zala minden polgára márcsak annak okán is, hogy a megye örökös főispánjáról van szó. Büszke minden magyar és horvát, sőt osztrák és közép-európai állampolgár, minden szigetvári, zágrábi, babócsai, légrádi vagy csáktornyai lokálpatrióta! Zrínyi ugyanis sokarcú lojalitásának és identitásának köszönhetően összeköt és nem szétválaszt. Határok ellenére összeköthet napjainkban is országokat, nemzeteket, politikusokat, tudósokat és hétköznapi embereket egyaránt. Mindannyiunk közös hőse ő. Őrizzük meg a jövőben is ekként!

A hagyományápoló Zrínyi kadétszoport Murakeresztúron

Bakonyi Péter

Zala megye szovjet megszállása, a háború polgári áldozatai

Hadműveletek Zala megye területén

Az 1944. év elejére a hitleri Németország katonai helyzete egyre kilátástalanabbá vált, a keleti fronton a Vörös Hadsereg súlyos veszteségek árán ugyan, de feltartóztatlanul folytatta előrenyomulását. A front közeledése egyre inkább felértékelte Magyarország stratégiai helyzetét, s mivel Hitler pontosan tudta, hogy Horthy Miklós kormányzó és szűkebb köre az angolszász hatalmakkal keres kapcsolatot, elrendelte az ország katonai megszállását. 1944. március 19-én hajnalban a német csapatok a Margaréta-terv alapján – komolyabb ellenállásba nem ütközve – bevonultak Magyarországra.¹ Ezzel új fejezet kezdődött az ország történetében. Sztójay Döme vezetésével új kormány alakult, amely a németek és a németbarát szélsőjobboldal elvárásainak megfelelően vezette az országot. A Gestapo és a magyar hatóságok százával tartóztatták le a megbízhatatlannak

Bolgár katonák bevonulása
Nagykanizsára 1945 tavaszán

¹ Lásd erre pl. Számvéber 2005, 159–160. p.

Szovjet őrnagy temetése Zalaegerszegen 1945 áprilisában

ítélt magyar politikusokat és egyszerű állampolgárokat,² a keleti frontra rövidesen újabb honvéd csapatokat küldtek, 1944 májusában pedig elindultak az első vonatszerelvények Auschwitz felé.³

A német megszállás után az ország – és ezzel együtt Zala megye – lakossága egyre közvetlenebbül szembesülhetett a háború jelentette pusztítással, ugyanis a Földközi-tengeri Szövetséges Hadászati Légierő (Mediterranean Allied Air Forces, MAAF) megkezdte Magyarország bombázását.⁴ A Dél-Itáliából felszálló amerikai bombázógépek elsősorban az ország nagy ipari létesítményeit, a vasúti pályaudvarokat és reptereket vették célba. Ennek megfelelően Zala megyében leginkább a MAORT olajipari létesítményei és a nagyobb települések vasútállomásai szerepeltek a potenciális célpontok listáján. De az ellenséges vadászgépek a nyílt pályán közlekedő vonatszerelvényeket is rendszeresen géppuskatűz alá vették. Ugyanakkor a német és a magyar légierő vadászrepülői sok esetben már Zala megye légtérében megtámadták a bombázóköteléseket, emiatt az eltévedt lövedékek, a megsérült repülő kényszerből kieresztett bombaterhe állandó veszélyt jelentett a lakosságra. A megye települései közül az első komolyabb bombatámadás Bázakerettyét érte, amikor 1944. július 30-án egy amerikai bombázókötélék megtámadta a MAORT gazolintelepét. A nagyobb települések közül Zalaegerszeget október 7-én érte az első légitámadás, Nagykanizsát október közepén két alkalommal is bombázták, Keszthely pedig november 19-én került a bombázógépek célkeresztjébe.⁵

Amire a tél beköszöntött, már az is nyilvánvalóvá vált, hogy néhány hónapon belül a szárazföldi harcok is el fogják érni a megye területét. Ennek előzménye, hogy 1944 szeptemberében Románia átállása után a német Dél-Ukrajna Hadseregcsoport összeomlott, a frontvonal elérte

2 A vezető politikusok közül letartóztatták például Keresztes-Fischer Ferenc belügyminisztert, miközben mások, mint például Kállay Miklós miniszterelnök vagy Bethlen István egykori kormányfő bujkálni kényszerültek. Letartóztattak számos magas rangú katonatisztet is, például az Államvédelmi Központ vezetőjét Ujszászy István vezérőrnagyot. Sipos et al 1997, 19. és 225. p.

3 Romsics 2005, 262–263. p.

4 Pataky-Rozsos-Sárhidai 1992, I. kötet, 99–105. p.

5 A megyét ért angolász légitámadásokra lásd például Cseh 2009 és Veress D. 1981.

Bajtársai tisztelegnek egy szovjet őrnagy temetésén Zalaegerszegen, 1945 áprilisában

Magyarország határait és elkeseredett harcok kezdődtek Észak-Erdély birtoklásáért. Az ország keleti határvidékén nem sikerült megállítani a szovjet előrenyomulást, október 6-án pedig Arad térségéből kiindulva a Tiszántúlon bontakozott ki egy nagyszabású támadó hadművelet, mellyel kezdetét vette a hónap végéig elhúzódó debreceni (vagy alföldi) páncéloscsata. Horthy Miklós kormányzó október 15-i kiugrási kísérlete kudarcba fulladt, az ország irányítását pedig német támogatással a Szálasi Ferenc vezette Nyilaskeresztes Párt ragadta magához.⁶ A hatalomra került nyilasok a végsőkig tartó harcra kívántak berendezkedni, ennek jegyében próbálták mozgósítani az ország még meglévő anyagi és emberi erőforrásait. A nyilasok fanatizmusát jól jellemzi Zala megye nyilas főispánjának, Csomay Miklósnak az 1944. november 30-i vármegei értekezleten tett kijelentése. A sajtó tudósítása szerint a főispán az összegyűlt járási főszolgabírók, polgármesterek és a különféle hivatalok vezetői előtt „teljes felelősségének tudatában bejelentette, hogy a Német Birodalom [...] ezt a háborút 1945. április 1-ig

győzelmesen befejezi”.⁷ A valóság azonban egészen más képet mutatott. A Vörös Hadsereg ekkor már a Dunántúlon harcolt, Budapest körül pedig lassanként bezárult az ostromgyűrű. A szovjet 57. hadsereg és a szovjet 4. gárdahadsereg csapatai december első hetében megszállták a Balaton déli partját, a magyar és német katonaság a tó északi partján, illetve a Balatonmáriafürdő–Nagybajom–Barcs vonalon rendezkedett be védelemre.⁸ Vagyis 1944 végére a front megközelítette, sőt a Balatonnál el is érte Zala megye határait.

1944–1945 telén a szovjet és német hadvezetés a Budapest és Székesfehérvár körüli harcokra koncentrált az erőket, így Zala megye közvetlen közelében csak kisebb összetűzésekre került sor. Miután Budapest 108 napos ostrom után, 1945. február 13-án a szovjetek kezére került, a német hadvezetés még egy utolsó nagy offenzívával próbálkozott a Dunántúlon. A március 6-án megindult „Tavaszi ébredés” elnevezésű hadművelet során a Balaton és a Velencei-tó között, valamint a Balatontól délre, Nagybajom térségében indítottak támadásokat. A komoly erőösszpontosítás ellenére

6 Lásd erre részletesen Ungváry 2004, 325–337. p. és 343–349. p.

7 Zalai Összetartás 1944.12.01. 20. szám 1–2. p.

8 Veress D. 1986, 565–567. p.

a németek nem tudtak áttörést kicsikarni, az offenzíva kudarcba fulladt.⁹ A sikertelen akció után pár nappal, 1945. március 16-án a 2. és a 3. Ukrán Front megindította bécsi támadó hadműveletét, melynek első szakaszában a szovjet hadvezetés a Dunántúl elfoglalására összpontosította erejét.

Zala megye előterében, a Balaton és a Dráva között a 2. német páncélos hadsereg, a Balaton északi partján pedig a 6. német hadsereg csapati állomásoztak. A még harc képes magyar alakulatok is német főparancsnokság alatt működtek. Velük szemben álltak a 3. Ukrán Front egységei, amelyeknek a tervek szerint két irányból kellett támadniuk Zala megyét. A 27. hadsereg (megtámogatva a 26. hadsereg bizonyos egységeivel) feladata volt előrenyomulni a Balaton északi partján, majd pedig délnek fordulva el kellett vágnia a 2. német páncélos hadsereg visszavonulási útját. Ezzel egyidejűleg kellett támadásba lendülniük a Balatontól délre, a Marcali-Nagybajom-Nagyatád vonalon elhelyezkedő 57. szovjet és 1. bolgár hadseregeknek. A szovjet hadvezetés terve az volt, hogy a német csapatokat Zala megye területén bekerítik és vagy megadásra kényszerítik, vagy felmorzsolják.

A Balaton-felvidéken a szovjet csapatok március 24-én Felsőörs térségében törtek be Zala megye területére, másnap pedig már Nyírad, Szóc és Taliándörögd körzetében is harcok folytak. A harcolva hátráló német csapatok több helyen is heves ellenállást fejtettek ki, miközben a szovjet légierő repülőgépei folyamatosan támadtak a visszavonuló katonai konvojokat. Eközben nagyon sok Balaton-felvidéki települést ért légitámadás, ezek közül talán a Tapolca elleni március 25-i bombázás követelte a legtöbb halálos áldozatot. Az állami és polgári halotti anyakönyvekbe kb. 40-45 halottat jegyeztek fel, de egyes adatok szerint a civil áldozatok száma megközelítette a kétszázat.¹⁰ Ugyanezen a napon a szovjetek birtokba vették Balatonfüredet, majd a következő napokban elfoglalták Sümeget és Tapolcát. A németek március 29-én pedig már Keszthelyt és Zalaegerszeg városát is kénytelenek voltak kiűriteni. Ekkor lendült támadásba a Balatontól délre az 57. szovjet és az 1. bolgár hadsereg. A német hadvezetés felismerte a bekerítés veszélyét, többször kísérletet tettek

az északi irányból közelítő szovjetek feltartóztatására, miközben az arcvonalat tartva Nagykanizsa térségébe vonták vissza csapataikat. A várost azonban már április 1-jén kénytelenek voltak feladni. A következő napokban a Nagykanizsa és Letenye közötti útszakaszon hátráló németek komoly veszteségeket szenvedtek az ellenséges légitámadások és tüzéségi tűz miatt. Végül a letenyei Mura-hídon keresztül a Muraközbe vonultak vissza, ahol aztán még két napon át tartották magukat.¹¹

Szovjet megszállás Zala megyében

A megszálló katonaság hamar berendezkedett a megye területén, megalakultak a különböző szintű (megyei, járási, városi) katonai parancsnokságok, melyek aztán sorra adták ki a rendelkezéseket a magyar közigazgatási szervek számára. Megkövetelték, hogy a bíróságok, hivatalok, iskolák újból kezdjék meg működésüket, a lakosság pedig lásson hozzá a romok eltakarításához. A munkálatok minél gyorsabb elvégzése érdekében a lakosságot robotmunkára vezényeltették.¹² Éjszakai kijárási tilalmat vezettek be, előírták a fegyverek és lőszer beszolgáltatását, a bujkáló német katonák feljelentését. A szőlőhegyekbe menekült falusiakat felszólították, hogy térjenek haza otthonaikba, a rendeletek megszegőit ellen pedig hadbírósi eljárást helyeztek kilátásba.¹³

A szovjet parancsnokságok rendelkezései nyomán lassanként újraszerveződött a közigazgatás és megalakultak a Nemzeti Bizottságok, ugyanakkor a fontosabb pozíciók elosztásáról a Budapesten tartott pártközi értekezleten született döntés. Így például Nagykanizsának szociáldemokrata polgármestere lett a fogász végzettségű Windisch Dénes személyében, Zalaegerszegen pedig a Nemzeti Parasztpárt soraiba tartozó Baráth Ferenc vette kézbe a város vezetését. A főispáni hivatalt először Briglevics Károly ügyvéd foglalta el, aki a Károlyi-kormány

11 A Zala megye területén lezajlott hadi eseményekre lásd például Veress D. 2003, 1085–1144. p.; Ungváry 2004, 448–472. p. vonatkozó részeit.

12 MNL ZML IV.401.a. 58/1945.

13 MNL ZML IV.401.a. 6/1945.; IV.421.b. 7/1945.; V.1792.b. 416/1945.; V.1807.a. 840/1945.

9 Ungváry 2004, 448–458.p.

10 Veress D. 2003, 1102. p.

idejében egyszer már betöltötte ezt a pozíciót. Azonban április közepén megérkezett Budapestről a kormány által kinevezett parasztpárti B. Molnár József tanár, aki 1946 májusáig viselte a főispáni tisztséget. A járási főszolgabírók és körjegyzők többsége nem menekült el az országból, a harcok elülte után a szovjet utasításoknak megfelelően újraindították hivatalaik működését.

A háború utáni hónapokban a megye vezetőire, a hivatalnokokra és a falvak, városok előljáróira óriási munka hárult, mellyel sokszor csak nagy nehézségek és súlyos konfliktusok árán tudtak megbirkózni. A szovjet parancsnokságok folyamatosan utasításokkal és feladatokkal bombázták őket, melyek teljesítésére rendszerint meglehetősen rövid határidőt szabtak. A megszállók a lehető legalaposabban meg akarták ismerni a megye demográfiai, gazdasági, kulturális viszonyait, ennek megfelelően különféle statisztikák, kimutatások összeállítását követelték meg.¹⁴ Ezen felül minden településről részletes térképet kellett készíteni, a valóságnak megfelelően feltüntetve a lakóházak számát, elhelyezkedését.¹⁵ Mindezzel együtt megjelentek az első utasítások a megszálló katonaság élelemmel és takarmánnyal való ellátásáról is, így például az április 8-án kiadott parancs szerint a Lenti, Letenyei, Novai és Zalaegerszegi járásnak öt napon belül elő kellett teremteni 30 vagon búzát, összesen 100 vagonra való árpát, kukoricát és zabot, 40 vagon burgonyát, 200 vagon szénát és szalmát, továbbá 20 vagonra elegendő sertést és szarvasmarhát, végül pedig 20 ezer liter bort.¹⁶

A fentihez hasonló rendelkezések teljesítése már csak azért is nagy nehézségekbe ütközött, mert a megyét előzől szovjet katonaság lényegében szabadrablást rendezett az elfoglalt településeken. A járási főszolgabírók heti jelentései arról tanúskodnak, hogy a katonák minden mozdítható értéktárgyat, ruhaneműt, élelmiszert összeszedtek, rengeteg állatot elhajtottak és feltörték a közraktárakat. De sok helyen még a lakások berendezését is szétverték.¹⁷ A határ menti járásokban tovább rontották a helyzetet a horvát oldalról, vagyis a Muraközéből betörő partizánalakulatok portyázásai. A magyar hatóságok hiába kérték a szovjet vagy bolgár katonaság segítségét, ha azok fel is tartóztatták a partizánokat, végül mindig hagyták őket távozni a zabrált holmival.¹⁸ Az állandósuló fosztoga-

A Zalaegerszeget megszálló szovjet katonák egy csoportja 1945 tavaszán

tások miatt a megszálló katonaság számára teljesítendő beszolgáltatások lényegében kétszeresen sújtották a lakosságot. Hiszen egyrészt az orosz parancsnokságok által kivetett élelmiszermennyiséget is be kellett szolgáltatni, másrészt a falvakban garázdálkodó fegyveres katonák követeléseit sem lehetett megtagadni.

Az élet- és vagyónbiztonság megrendülése a lakosság egy részét is arra csábította, hogy az őrizetlenül maradt boltokból, raktárakból vagy a tehetősebb polgárok lakásaiból kisebb-nagyobb értékeket eltulajdonítson, amelyeknek aztán jó hasznát vette az egyre nagyobb teret hódító cserekereskedelemben. Ugyanis a közellátás szinte teljesen összeomlott, a liszt, a zsír, a cukor és a só vagy éppen a petroléum hónapokig hiánycikknek számított, vagy csak a feketekereskedelem révén, sokszoros áron lehetett beszerezni. A megyei és járási hatóságok időről-időre felszólították a lakosságot a lopott holmik beszolgáltatására, de mivel hosszú időn át nem létezett cselekvőképes rendfenntartó erő, ennek nem sok foganatja volt.¹⁹

A megszálló katonaság garázdálkodásai változó intenzitással ugyan, de egész éven át folytatódtak. A települések éjjeli őrség, önkéntes rendőrség felállításával próbálták úrrá lenni a helyzeten, de sem ők, sem

14 Lásd erre például: MNL ZML IV.401.a. 1/1945.

15 MNL ZML V.1761.a. 31/1945.

16 MNL ZML IV.401.a. 8/1945.

17 MNL ZML IV.401.a. 25/1945.

18 MNL ZML IV.461.b. 170/1945. és 304/1945.

19 MNL ZML IV.424.a. 236/1945.; V.1782.a. 125/1945.; IV.401.a. 25/1945.

a lassan szerveződő hivatásos rendőrség nem volt képes gátat vetni a bűncselekményeknek. Ráadásul az új karhatalom szervezését igencsak megnehezítette a csendőrség feloszlata, illetve az, hogy az egykori csendőrököt a rendőrség kötelékéből el kellett bocsátani.²⁰ A szovjet parancsnokságok ugyan mindig segítséget ígértek a fosztogató katonák ellen, de amire a katonai rendfenntartók kivonultak a tett helyszínére, az elkövetők általában már rég elmenekültek. Ugyanakkor azt is világossá tették, hogy szovjet katonával szemben a fegyver használata a magyar rendőrök számára még jogos önvédelmi helyzetben is tilos.²¹ Jól jellemezte ezt a helyzetet a Nagykanizsai járás főjegyzőjének június végén kelt jelentése, mely szerint „a lakosság tudatában van annak, hogy fegyvertelen és karhatalmi erő nélkül védtelen, és hogy ki van szolgáltatva minden önkényeskedésnek és ezért némán megadja magát szomorú sorsának”.²²

De nemcsak a közbiztonság és a közellátás terén uralkodtak kétségbeejtő állapotok, hanem az általános közegészségügyi helyzet is lesújtó képet mutatott. A működőképes kórházak megteltek háborús sebesültekkel, miközben az orvos- és gyógyszerhiány a vidéki településeken is egyre aggasztóbb méreteket öltött. Mindezt tetézte, hogy az átvonuló szovjet katonaság nyomában ugrásszerűen megnőtt a nemi betegek száma. A nagyobb településeken a menekültek és az újonnan érkező megszállók elhelyezése miatt egyre nagyobb zsúfoltság alakult ki, amely kedvező közeget jelentett a rühösség, a tetvesedés és a különféle fertőző betegségek terjedésének. A háborús megpróbáltatások, a közellátás összeomlása miatt amúgy is legyengült lakosság körében akár drámai következményei is lehettek volna egy komolyabb járványnak, azonban a megyei vezetők és az orvosok erőfeszítéseinek, valamint a szovjet katonai parancsnokság együttműködő magatartásának köszönhetően sikerült gátat vetni a betegségek terjedésének. Az egyik legkomolyabb helyzet a zalaegerszegi kórházban alakult ki, ahol már április folyamán hastífusz járvány kezdődött. Ezzel egyidejűleg a Sümegi járáshoz tartozó 1600 lelkes Nyirád községben is megjelent a betegség. Zalaegerszeg polgármestere a Népjóléti Minisztériumtól kért segítséget, amely a Nemzetköz Vöröskereszt révén tudott biztosítani jelentősebb mennyiségű oltóanyagot. A vakcinát pedig az orosz parancsnokság által rendelkezésre bocsátott repülőgép szállította a városba.²³ A nyári

20 MNL ZML IV.401.a. 25/1945.

21 Uo.

22 MNL ZML IV.401.a. 25/1945. és 275/1945.

23 MNL ZML IV.401.a. 25/1945. és 48/1945.

hónapokban szórványosan a falvakból is jelentettek fertőző betegségeket, mint például a diftéria, a vérhas, a hastífusz, de végül ezek terjedését is sikerült megfékezni.²⁴ A lakosság egészségügyi ellátásában a körorvosok áldozatos munkája mellett komoly szerepet játszottak a védőnők, valamint a Nemzeti Segély²⁵ szervezetének tagjai.

A harcok és a megszállás polgári áldozatai

A megye területén lezajlott hadműveletek és a szovjet megszállás áldozatainak számát a rendelkezésre álló dokumentumok alapján nem lehet pontosan meghatározni. Azonban a Zala Megyei Levéltárban őrzött állami halotti anyakönyvek másodpéldányai segítségével képet alkothatunk a megye lakosságát ért veszteség nagyságáról. Az anyakönyvek jelentőségét az adja, hogy az anyakönyvvezetők minden esetben feltüntették (vagy igyekeztek behatárolni) az elhalálozás időpontját, helyét, valamint viszonylag részletesen leírták annak okát. Ezen információk alapján aztán már többnyire beazonosíthatók a megye területén elhalálozott háborús áldozatok. Ebbe a kategóriába nemcsak a hadműveletek vagy a megszállás időszakában erőszakos halált halt személyek kerültek be, hanem a háborús bal esetek (jellemzően robbanások) áldozatai is. Itt kell megjegyeznünk, hogy az áldozatok összegyűjtése a korabeli Zala vármegye közigazgatási határait figyelembe véve zajlott (tehát beleértve a Balaton-felvidéki járásokat is), kivéve a Muraközt és a Muravidéket. Utóbbiak esetében ugyanis nem álltak rendelkezésre a halotti anyakönyvek.

Kérdésként merül fel persze az, hogy az áldozatok ténylegesen mekkora hányadát anyakönyvezték. Számításba kell vennünk például azt, hogy nincsen elegendő információnk a megye területén végrehajtott kivégzésekről, nem tudjuk megállapítani, hogy a szőlőhegyekben és erdőkben bujkáló menekültek

24 MNL ZML IV.401.a. 25/1945.

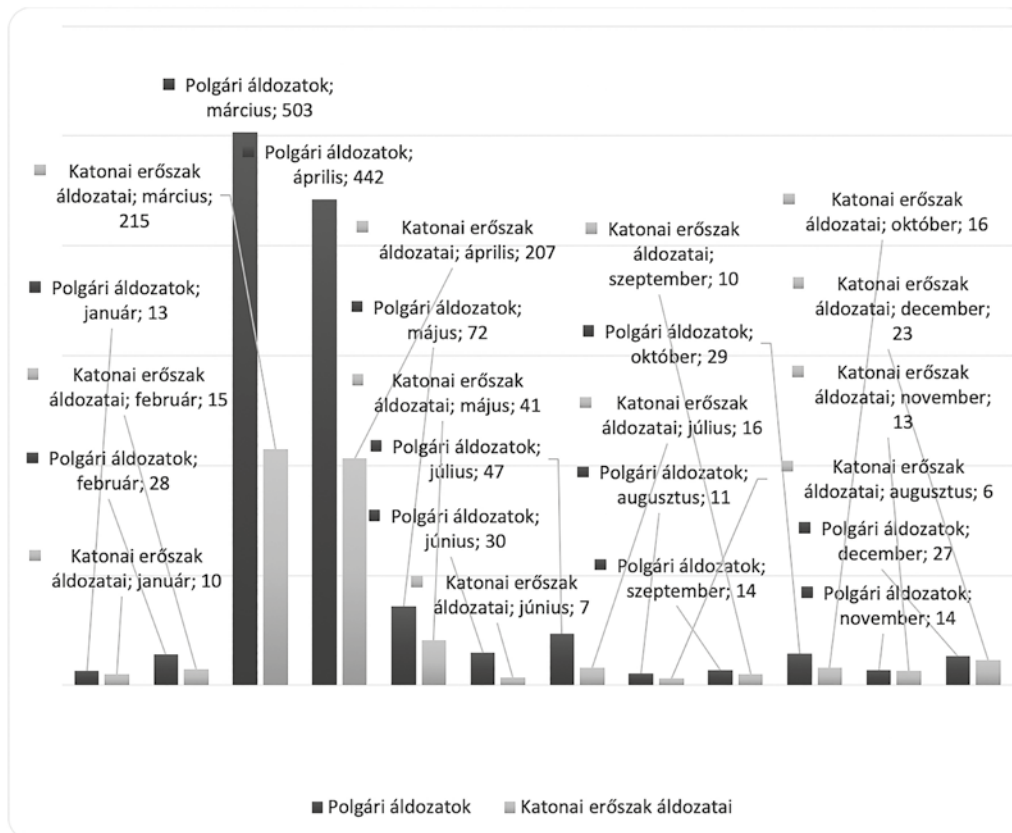
25 Mivel a háború végére a Magyar Vöröskereszt működése megbénult, ezért az Ideiglenes Nemzeti Kormány 1945 januárjában egy új segélyszervezetet alapított Nemzeti Segély néven. Feladata volt többek között a népkonyhák és gyermekotthonok működtetése, de a tuberkulózis (tbc) elleni küzdelemben is komoly szerepet játszott. A Nemzeti Segély zalaegerszegi tagszervezete 1945. május 16-án, a nagykanizsai szervezet pedig május 23-án alakult meg. 1948 májusában beolvadt az újjászervezett Magyar Vöröskeresztbe. Kovács 2018, 16-17. p., 26. p.

közül hányan haltak meg a harcok során. Másrészt viszont Zalában nem került sor hosszan elhúzódó harcokra, a közigazgatási és római katolikus egyházmegyei iratok között fennmaradt kárjelentések adatai pedig többé-kevésbé összhangban vannak az anyakönyvekből kiolvasható számokkal. Az 1945. január 1. és az 1950. január 1. között keletkezett állami anyakönyvi bejegyzések alapján úgy tűnik, hogy az 1945. év folyamán a háborús események és a megszállás következtében megközelítőleg 1230 polgári személy vesztette életét. A bejegyzések havi megoszlását egy diagram segítségével még szemléletesebben mutathatjuk be (1. ábra).

A diagramról leolvasható az adott hónapban bejegyzett polgári áldozatok száma, továbbá külön oszlop szemlélteti azokat a haláleseteket, amelyek egyértelműen szándékos katonai erőszak (tehát szándékos gyilkosság) miatt következtek be. Ebbe a kategóriába az agyonlövés, leszúrás, agyonverés stb., valamint a kivégzés miatt életüket vesztett civilek kerültek be. Mivel az anyakönyvvezetők sokszor meglehetősen homályosan fogalmaztak, ezért nem könnyű ezt a kört behatárolni. Amennyiben minden olyan esetet kizárunk, ahol bármilyen balesetre vagy véletlen, nem célzatos cselekményre utaló kifejezés szerepel, akkor az egész év során megközelítőleg 579 fő (47%) esett áldozatul szándékos katonai erőszaknak.

1. ábra: A háborús és a megszállás áldozataira vonatkozó 1945. évi anyakönyvi bejegyzések számának alakulása havi bontásban²⁶

Első pillantásra szembeötlő, hogy a civil áldozatok 77%-át, vagyis 945 főt március és április fo-

lyamán regisztrálták az anyakönyvvezetők, ebben a két hónapban a támadó szándékkal fellépő katonák kb. 422 fő életét oltották ki. Ha kifejezetten a hadműveletek áldozatait próbáljuk beazonosítani, akkor például kiindulhatunk abból, hogy a frontvonal március 24-én érte el a megye területét és a harcok lényegében április 4-re befejeződtek. A tizenkét nap leforgása alatt

26 Saját szerkesztés az állami halotti anyakönyvek adatai alapján.

720 olyan bejegyzés született, amely összefüggésbe hozható a háborús eseményekkel. Ebből 357 esetben valószínűsíthető, hogy a halálesetet szándékos erőszak okozta. Ezen a ponton azonban az anyakönyvek egy komoly hiányosságába ütközünk bele. Ugyanis a bejegyzések több esetben bizonyos „fáziskésést” mutatnak, vagyis a halál időpontja és a halált okozó sérülés bekövetkezése között több nap, de akár több hét is eltelhetett.²⁷ Abban biztosak lehetünk, hogy az április folyamán bejegyzett áldozatok között szép számmal vannak olyanok, akik a harcok alatt szerzett sérüléseikbe haltak bele. De a jelenleg rendelkezésre álló források alapján lehetetlen pontosan meghatározni a hadműveletek következtében meghalt civilek számát. Ha csak egy közelítő becslést kívánunk végezni, akkor például tághatjuk a vizsgált időszak határait. Amennyiben április közepén húzunk egy határvonalat, akkor az áldozatok száma 853 főre módosul, közülük pedig 405 fő kapcsán merül fel, hogy szándékos gyilkosság oltotta ki az életüket. Az eddig elmondottakat az alábbi táblázat foglalja össze.

3. táblázat: A hadműveletek és a megszállás első hetének polgári áldozatai²⁸

Vizsgált időszak	Háborús áldozatok összesen	Szándékos katonai erőszak áldozatai
1945. március – április	945	422
1945. március 24. – április 4.	720	357
1945. március 24. – április 15.	853	405

Az anyakönyvek fenti adatai alapján úgy tűnik, hogy az 1945 tavaszán Zala megyében lezajlott hadműveletek polgári áldozatainak száma 750-850 fő lehetett. Közülük kb. 350-400 fő a szándékos katonai erőszak áldozata lett, nagyjából ugyanennyien pedig vagy a háborús balesetek, vagy a különféle harci cselekmények miatt, de nem kifejezetten a civilek ellen irányuló támadások során veszítették életüket.

A diagramról az is leolvasható, hogy 1945. május eleje és december vége között 244 polgári személy halála hozható összefüggésbe a megszállással vagy a háború utóhatásaival (például az elhagyott robbanószerek okozta balesetekkel), s úgy tűnik, hogy közülük 132 fő esett áldozatul a katonák erőszakoskodásainak. Ha április 16-tól vizsgáljuk az anyakönyvi bejegyzéseket, akkor az áldozatok száma 322, illetve 161 főre növekedik. Az is megfigyelhető, hogy a nyár közepén, valamint az év utolsó hónapjaiban megugrott az áldozatok száma. Ennek hátterében a szovjet csapatok átvonulása, illetve a téli szállásra Zala megyébe vezényelt alakulatok megjelenése állt. Ugyanakkor a fennmaradt dokumentumokból az is kiolvasható, hogy bár a megszállás hónapjaiban a fosztogatásokból és rablásokból sokszor komplett katonai alakulatok is kivették a részüket, a gyilkosságok zömét egyedül csellengő katonák vagy néhány főből álló csoportok követték el.

A nők elleni erőszak a megszállt Zala megyében

Az 1945. év halálos áldozatainak 74%-a, vagyis 914 fő a férfiak, illetve a fiúgyermek soraiból került ki. Rajtuk kívül 316 nő és lánygyermek veszítette életét az év folyamán. Amennyire az anyakönyvi bejegyzésekből megállapítható közülük kb. 133-an estek áldozatul szándékos katonai erőszaknak, gyilkosságnak. Döntő többségüket, mintegy 106 főt a március közepe és április vége közötti időszakban jegyezték be az anyakönyvekbe. A gyilkosságok mellett a nők ellen elkövetett nemi erőszak is súlyos traumákat okozott a lakosság körében. A levéltárban őrzött iratok között nem található olyan dokumentum, amely segítségével megyei szinten összesíteni lehetne

27 Ez történt például 1945. március végén Bazsi községben, ahol egy orosz katona fejbe lőtte a 22 éves Farkas Máriát, aki ezt követően közel egy hétig szenvedett, mire április 2-án bekövetkezett a halála. MNL ZML IV.433. 6208. és 6035.

28 Saját szerkesztés az állami halotti anyakönyvek adatai alapján.

az áldozatok számát. A fennmaradt közigazgatási iratok pedig nagyon óvatosan fogalmazzák a kérdés kapcsán, inkább csak utalgatnak arra, hogy az ilyen esetek – legalábbis a megszállás első heteiben – tömegesen fordultak elő. Valamivel több adatot találhatunk a plébániák kárjelentéseiben, ugyanakkor pontos számadatokat ezek az iratok is csak elvétve közölnek. Bár a források nagyon hiányosak és szűkszavúak, néhány járási és plébániai jelentést érdemes áttekintenünk.

A Balaton-felvidék jelentősebbnek számító települései közül a Sümeg nagyközségben lejárásodott eseményekről rendelkezünk részletesebb információkkal. A plébános 1945. május 2-án kelt jelentése szerint a szovjet megszállás éjszakáján a katonaság lényegében az egész települést kifosztotta, majd így folytatta beszámolóját: „A nők (gyermeklányok és öregek is) lettek ennek a gyászos éjszakának legszerencsétlenebb áldozatai, [...] mert legnagyobb részük a meggyalázáson kívül még fertőzést is szenvedett.”²⁹ Ezekről az eseményekről a járási főszolgabíró nem tett említést a jelentéseiben, ellenben az alispáni hivatal iratai közül előkerült egy 1945. május 22-ére keltezett kimutatás a Sümegi járásban regisztrált nemi betegekről. A lista 107 nevet tartalmaz, közöttük csak 3 férfi neve bukkant fel, a többiek nők. Többségében a húszas és harmincas éveikben járó férjezett asszonyok, de a legfiatalabbak mindössze 13-14 évesek voltak.³⁰ Ugyanakkor nem minden település lakosságának kellett átélnie ilyen szörnyűségeket, például Gógánfa plébánosa azt jelenthette püspökének, hogy: „A plébánia lakossága aránylag nagyobb veszedelem nélkül élte át a súlyos napokat; lakosságnak (nőknek) egy-két esetet leszámítva bántódása nem volt.”³¹

Úgy tűnik, hogy Keszthelyen a plébániákon menedéket kereső női lakossága is viszonylag szerencsésnek mondhatta magát, legalábbis a plébános szavai erre utalnak: „A város ostroma alatt és a megszállás első heteiben a Ranolder intézet és a kármelita rendház több száz családnak biztos menedéket adott. Ugyanúgy, de kevesebb családnak a prémontrei rendház és a plébánialak is. Az apácák és a kármelita atyák bátorságukkal, lélekjelenlétükkel és leleményességükkel a többször jelentkező erkölcsi veszélyt mindannyiszor sikeresen elhárították.”³² Ellenben a járás néhány más településén, mint például Nemesbük, Vállus, Várvölgy vagy Zalaszántó községekben a női lakosság jobban ki volt téve a szovjet katonák erőszakoskodásainak.³³ A járási főszolgabíró viszont csak szűkszavúan érintette a kérdést: „Nőkkel történt erőszakoskodások az első időben napirenden voltak, most már ez is, valamint a lakosság fosztogatása is csak szórványosan fordul elő.”³⁴

A zalaegerszegi polgármester a főispán számára készített heti jelentéseiben nem tett említést sem az esetleges erőszakról, sem pedig nagyobb számú nemi betegről.³⁵ A zalaegerszegi esperesi kerület vezetője sem részletezte az ilyen jellegű eseményeket, mindössze annyit jegyzett meg, hogy „súlyosabb esetek” Alsóbagod, Böde és Zalalövő

Czémán Antal családjának síremléke a csásfordi szőlőhegyen

29 Varga 2015, 209. p.

30 MNL ZML IV.401.a. 143/1945.

31 Varga 2015, 98. p.

32 Uo. 127. p.

33 Uo. 170., 235. és 275. p.

34 MNL ZML IV.401.a. 25/1945.

35 Uo.

mellett Zalaegerszegen történtek.³⁶ A járási főszolgabíró 1945. április 28-án kelt heti jelentése az alakulataiktól elszakadt katonák számlájára írta a nők ellen sorozatosan elkövetett erőszakoskodásokat.³⁷ A söjtöri plébános jelentése pedig arra is rávilágít, hogy az ilyen esetek felderítése, számbavétele már akkoriban sem volt egyszerű feladat. Ő ugyanis a következőket írta püspökének: „Atrocitások különbözőek: a plébános szerint 10, az orvos szerint 65, a nép szerint 87 eset történt.”³⁸

A Novai járás főszolgabírója már április végén jelezte az alispáni hivatalnak, hogy a nagyszámú nemi beteg mellett nagyon sok asszony és leány teherbe is esett a szovjet katonák erőszakoskodásai következtében. Sürgette a felettes hatóságot, hogy valami módon segítsenek a szerencsétlenül járt nőkn. Ennek kapcsán megjegyezte: „Nem valószínű, hogy ezt a munkát – ágyak hiánya miatt – csak a kórházak és gyógyintézetek hosszadalmas jegyzőkönyvezések után megfelelő időben el tudnák végezni. Gyors, csak igen kevés adminisztrációval járó intézkedésre van szükség.”³⁹ A járás plébániái közül például a novai és a pákai a lelkészek tettek említést nagyobb számú nemi erőszakról, ezek alapján mind a két településen 20-25 eset történhetett.⁴⁰

A letenyei főszolgabíró szintén április végén jelentette, hogy a megszálló katonaság által elkövetett erőszakoskodások miatt a nemi betegek számának gyors növekedése várható.⁴¹ A járás plébánosai közül a letenyei lelkész 130-140 esetről tett említést, Tornyiszentmiklós községben pedig 60-80 nő eshetett áldozatul a megszállók garázdálkodásainak.⁴² A becsehelyi plébános számadatokat nem közölt, mindössze a következőket írta: „Nagyon sok leányt és asszonyt megbecstelenítettek. Sokan titkolják ezt és nem merik magukat orvossal megvizsgáltatni.”⁴³ A bánokszentgyörgyi plébános szerint a községben 38 nő kereste fel az orvost fertőzéstől tartva,⁴⁴ ellenben a szomszédos

Borsfán és a közeli Bázakerettyén a lelkész csak 1-2 erőszakos esetről tett említést.⁴⁵

A Lenti járás főjegyzője június elején kérte a főispán segítségét ahhoz, hogy a szovjet katonák által teherbe ejtett lányokon és asszonyokon a lehető leggyorsabban, a lehető legteljesebb titoktartás mellett végezzék el a terhesség megszakítását. Az irat hátoldalán szereplő megjegyzés szerint a főispán szóban tájékoztatta a főjegyzőt, annak nincs írásos nyoma, hogy végül miként rendezték a helyzetet.⁴⁶ A rendelkezésre álló adatok alapján úgy tűnik, hogy a járás települései közül Lenti község lakói szenvedték meg leginkább a szovjet megszállást. Legalábbis a plébános jelentéséből meglehetősen sötét kép bontakozik ki: „A nők 75%-át megbecstelenítették, köztük 10-12 évesek és 70 éven felüliek. Köztük voltam, szemimmel láttam! Sok esetben történt fogamzás s ezeket mind kórházba utalták. A betegnek se szeri se száma.”⁴⁷

Nagykanizsa város polgármestere a heti jelentéseiben csak a város kórházában ápolt néhány tucat nemi betegről tett említést, de ezek többsége szovjet katona volt.⁴⁸ A járási főszolgabíró viszont egy szóval sem említette, hogy akár a nemi betegségek, akár a nők elleni erőszak problémaként jelentkezne a felügyelet alá tartozó körjegyzőségekben. Az egyházi iratok azonban nem hagynak kétséget afelől, hogy a járás néhány községében a női lakosságot nem sikerült megoltalmazni a katonáktól. Például Szepetnek kapcsán a következő sorokat olvashatjuk: „Nőkkel súlyos atrocitások voltak. Többet elhurcoltak, még 70 éveseket is. Kb. 40-50 esetről van biztos tudomása [a plébánosnak].”⁴⁹ De a nagykanizsai járásban is voltak szerencsésebb települések, amelyek lakossága e téren nagyobb megrázkódtatások nélkül vészelte át a megszállás első heteit. Például Eszteregnye plébánosa azt jelenthette, hogy: „A nők hősiesen védekeztek, alig egy esetről tudnak.”⁵⁰

Összességében véve annyit megállapíthatunk, hogy a nők ellen elkövetett erőszakos cselekmények a szakirodalom által már feltárt min-

36 Rétfalvi–Tangl 2017, 353. p.

37 MNL ZML IV.401.a. 25/1945.

38 Uo. 444. p.

39 MNL ZML IV.418.b. 68/1945.

40 Rétfalvi–Tangl 2017, 443. és 447. p.

41 MNL ZML IV.401.a. 25/1945.

42 Rétfalvi–Tangl 2017, 451. és 457. p.

43 Uo. 430. p.

44 Uo. 449. p.

45 Uo. 449. és 454. p.

46 MNL ZML IV.401.a. 271/1945.

47 Rétfalvi–Tangl 2017, 391. p.

48 MNL ZML IV.401.a. 25/1945.

49 Rétfalvi–Tangl 2017, 456. p.

50 Uo. 455. p.

tázatok szerint történtek.⁵¹ Vagyis azok a települések szenvedtek a legtöbbet, amelyek közelében a szovjet csapatok komolyabb ellenállásba ütköztek. Ez lehet a magyarázata például a Letenyén és annak környékén elkövetett nagyszámú erőszaknak is. Ahogy azt már fentebb említettem, a háború utolsó napjaiban a hátráló német csapatok Letenyénél keltek át a Mura folyón, ennek megfelelően ebben a térségben erős utóvédharcokra került sor. Hasonló volt a helyzet Nova, Lenti vagy Sümeg esetében is.⁵² A harc nélkül megszállt települések esetében sokat számított, hogy a tisztek mennyire voltak képesek kordában tartani a katonaságot, az előljárók vagy adott esetben a plébános szót tudott-e érteni a katonákkal. Több faluban a jól kiválasztott búvóhelyek mentették meg a nőket az erőszaktól.⁵³

Rövidítések jegyzéke

Irodalom

Cseh 2009 = Cseh Valentin: Szövetséges légitámadások a MAORT üzemek ellen 1944-ben. In Cseh Valentin (szerk.): „70 éve alakult a MAORT” – tanulmányok egy bányavállalat történetéből. Zalaegerszeg, Magyar Olajipari Múzeum Közleményei 37, 2009. 154-170. p.

Kovács 2018 = Kovács Tibor: Hittel és alázattal. Vöröskeresztes élet Zala megyében 1945–2016. Zalaegerszeg, Magyar Vöröskereszt Zala Megyei Szervezete, 2018.

Pataky–Rozsos–Sárhidai 1992 = Pataky Iván–Rozsos László–Sárhidai Gyula: Légi háború Magyarország felett. I-II. kötet. Budapest, Zrínyi Kiadó, 1992.

Pető 1999 = Pető Andrea: Átvonuló hadsereg, maradandó trauma. Az 1945-ös nemi erőszak esetek emlékezete. In Történelmi Szemle 1999. 1-2. szám 85-107. p.

Rétfalvi–Tangl 2017 = Rétfalvi Balázs–Tangl Balázs (szerk.): „Az Úr irgalma, hogy nem veszünk el.” A Szombathelyi Egyházmegye második világháborús kárjelentései 1944–1948. Szombathely, Szombathelyi Egyházmegyei Levéltár, 2017.

Romsics 2005 = Romsics Ignác: Magyarország története a XX. században. Budapest, Osiris Kiadó, 2005.

Sipos et al 1997 = Sipos Péter (szerk.): Magyarország a második világháborúban. Lexikon A–Zs. Magyar Hadtudományi Társaság–Petit Real, Budapest, 1997.

Számvéber 2005 = Számvéber Norbert: A német megszállás – percről percre. In Hausner Gábor (szerk.) A Hadtörténelmi Múzeum Értesítője 8. Budapest, Hadtörténelmi Múzeum, 2005. 159–178. p.

Ungváry 2004 = Ungváry Krisztián: A magyar honvédség a második világháborúban. Budapest, Osiris Kiadó, 2004.

Varga 2015 = Varga Tibor László (szerk.): Folytonos fegyverropogás közepette. Források a veszprémi egyházmegye második világháborús veszteségeiről I. Veszprém, Veszprémi Érseki és Főkapitányi Levéltár, 2015.

Veress D. 1981 = Veress D. Csaba: Zala megye és a szövetséges (USA, brit) stratégiai légierők támadásai. In Közlemények Zala megye közgyűjteményeinek kutatásából. Zalai Gyűjtemény 16. Zalaegerszeg, 1981. 151-167. p.

Veress D. 1986 = Veress D. Csaba: Harcok a balatoni védelmi vonalban (1944. december–1945. március). In A Veszprém Megyei Múzeumok Közleményei 18. Veszprém, 1986. 563-585. p.

Veress D. 2003 = Veress D. Csaba: Magyarország hadikronikája 1944–1945. Budapest, Militaria Történelmi Hagyo-

51 Lásd erre például Pető 1999, 85-107. p. vagy Ungváry 2004, 337–343. p.

52 Veress D. 2003, 1106., 1113–1114., 1137., 1140., 1142. p.

53 Például Varga 2015, 80. és 202. p.

mányórzó és Hadisírgondozó Alapítvány, 2003.

Levéltári források

MNL ZML IV.401.a. = Zala vármegye főispánjának iratai. Általános iratok.

MNL ZML IV.418.b. = Novai járás főszolgabírójának (főjegyzőjének) iratai. Közigazgatási iratok.

MNL ZML IV.421.b. = Sümegi járás főszolgabírójának (főjegyzőjének) iratai. Közigazgatási iratok.

MNL ZML IV.424.a. = Zalaegerszegi járás főszolgabírójának (főjegyzőjének) iratai. Közigazgatási iratok.

MNL ZML IV.433. = Egyedi iratok gyűjteménye

MNL ZML IV.461.b. = Lenti járás főjegyzőjének iratai. Közigazgatási iratok.

MNL ZML V.1761.a. = Ortaházai körjegyzőség iratai. Közigazgatási iratok.

MNL ZML V.1792.b. = Tótszentmártoni körjegyzőség iratai. Közigazgatási iratok.

MNL ZML V.1807.a. = Zalaszentgrót nagyközség iratai. Közigazgatási iratok.

MNL ZML XIV.23. = Teleki Béla naplói 1944–1969.

Képmelléletek jegyzéke

1. Bolgár katonák bevonulása Nagykanizsára 1945 áprilisában (Thúry György Múzeum)
2. Szovjet őrnagy temetése Zalaegerszegen 1945 áprilisában (Magyar Nemzeti Levéltár Zala Megyei Levéltára)
3. Bajtársai tisztelegnek egy szovjet őrnagy temetésén Zalaegerszegen, 1945 áprilisában (Magyar Nemzeti Levéltár Zala Megyei Levéltára)
4. A Zalaegerszeget megszálló szovjet katonák egy csoportja 1945 tavaszán (Göcseji Múzeum)
5. Szovjet katona pózol egy zalaegerszegi fényképésznél 1945 tavaszán (Göcseji Múzeum)
6. Czémán Antal családjának síremléke a csáfordi szőlőhegyen (Takács Tibor tulajdonában, Zalaszentgróton)

Kolozsi Orsolya

Életfogytig tartó ragaszkodás

A szerelem és a várankozás, illetve ezek összefüggései az irodalom időtlen toposzai, kikerülhetetlen témái, mégis, mintha egyre nehezebb lenne írni róluk. Mintha a szerelem, a szerelemre várankozás évei, évtizedei megközelíthetetlennek lennének giccs és pátosz nélkül. Szilasi László legújabb regénye azt kísérli meg, hogy különösebb érzélgősség nélkül, viszonylag szikár prózanyelven mutassa be egy ötvenöt éven át tartó, beteljesült, mégis beteljesületlen szerelem történetét. A Kései házasság cselekményét a valóság ihlette, egy békéscsabai idős pár „legendája” adta, de csupán az alaphelyzet táplálkozik a realitásból, a történet teljes egészében fikció. Az 1964-ben megismerkedő pár (Vajda Ilma és Gavenda Péter) hosszú évtizedeken át alakuló kapcsolatát frappáns, könnyen átlátható szerkezetbe szorítja a szerző: a szegedi megismerkedéstől kezdve minden egyes évnek (egészen 2019-ig) egy rövid, 2-3 oldalas fejezetet szentel a regény, az adott év „met-szetét”, vagy még helyesebben az adott év legemlékezetesebb helyzetét, pillanatát bemutatva. Ez a pillanat persze nem biztos, hogy a legkiugróbb történés is egyben, lehet, hogy csak egy nap, amikor a hős nem tesz mást, mint édesanyjával együtt órákon át néz ki az ablakon: „A beüvegezett folyosó ablakán át néztük, ahogy odakint lassan kékre vált a hó, felvillannak az utcai lámpák, átkukucsálnak a kátrányos deszkakerítésen, és egy eltévedt, éhes nyúl olyan mozdulatlanul áll meg a kert végi fák éles vonalában, akár egy szó, amit ollóval kanyarítottak ki egy régi gyerekkönyvből. (...) Álltunk a csendben. Néztük, ahogy a mindent elmosó éj halkán közelít.”

Az aszimmetrikus szerelmi kapcsolatot a nő szemszögéből mutatja be a kötet, hol egyes szám harmadik személyű, mindentudó, de Ilma perspektíváját közvetítő elbeszélő alkalmazásával, hol a nő naplójegyzeteinek egyes szám első személyű, kurzívval szedett betoldásával. Férfi író, női hang és nézőpont; de mégsem ezért különleges a kötet, hanem mert egy olyan szerelmet állít a középpontba, mely igencsak eltér a normától, már ha a szerelem esetében lehetséges egyáltalán normáról beszélni. Egy olyan, sokáig egyoldalúnak tűnő szerelmet vizsgál, mely nem is biztos, hogy szerelem, melyre a többség azt mondaná, nem éri meg, nem méltó, nem egyenrangú; ezért hagyni kell veszni. De éppen ezzel kérdez rá arra, mégis mi az, hogy szerelem? Közvetíthető-e, elmondható-e az élmény? Ahány ember, annyi szerelem - általános emberi, mégis ezer és ezer variáció. A szerelem, az szerelem, nem definiálható, de még csak nem is hasonlítható más szerelmekhez. És minden, csak nem racionalitás, ahogy Ilma egyik barát-nőjének válaszolva meg is jegyzi: „Jaj, Smaca. Nehogy már a másik jó tulajdonságaiból ki kelljen vonni a rosszakat, és ami megmarad, az legyen a híres szerelem oka. Nem a tulajdonságok döntenek el, hogy illenek-e ketten egymáshoz, hanem a szerelem, bármi legyen is szerinted az.” Erről az értelmezhetetlen szenvedélyről (mely minden szerelem sajátja) Szilasi úgy ír, hogy egy pillanatig nem lesz szirupos vagy szürreális, hanem teljesen természetes, egy tépelődésekkel, megingásokkal, kérdésekkel teli állapot; egy élet rajza, melyben az egyetlen biztos pont a szeretett férfi, Gerenda.

Aki persze minden, csak nem biztos pont. Bár végig jelen van a nő életében, kétszer is megházasodik, sok szeretője van, felelőtlen és öntelt figura,

aki nem érdemli ki ezt a szerelmet (épp mert a szerelmet nem kell, és nem lehet kiérdemelni), és minden tud lenni, csak biztos bázis nem a nő életében. Szerelmük különlegességét éppen az adja, hogy évtizedeken át egymás mellett állnak, de mégsem egymáséi teljesen. A Rilkrétől származó mottó („mert sose fogtalak, szilárdul tartalak”) értelmében pedig lehet, hogy paradox módon éppen ez adja kapcsolatuk erejét, hosszú távú elfogadásukat. Gerenda nagyon sokáig nem lesz Ilmáé, legalábbis a hagyományos értelemben nem, de a nő mindezek ellenére (vagy talán épp ezért) egy öszvér makacsságával és elszántságával ragaszkodik a férfihoz, várja, hogy végre ne csak részleteiben, hanem teljesen az övé lehessen. Hisz abban, hogy ezt így rendelte a sors. Ez a kitartó hűség több irodalmi előképet felidéz, például Bernhard Schlink Olga című regényének címszereplőjét, aki haláláig hű szerelméhez, Herberthez, aki az Északi-sark meghódítására vállalkozik, és az expedíció örökre eltűnik. Ebből a regényből Szilasi könyve szó szerint is idéz, a Herbert nevet természetesen Gerendává változtatja: „Én nem gyászolom Gerendát. Én vele élek.” Gerenda persze nem csak egy emlék, hanem az utolsó pillanatokig jelen lévő szereplő, de az erős és szinte megmagyarázhatatlan megszállottság mégiscsak irodalmi rokonokká avatja Olgát és Ilmát. Mint ahogy véleményem szerint rokonuk Florenzo Ariza is, aki Garcia Márquez Szerelem a kolera idején című regényében ragaszkodik ekkora elánnal szerelméhez, és több, mint ötven évig vár, hogy jóval túl a hetvenen válthassa valóra álmait. A kolumbiai szerző gyönyörű története nem csak a megszállottságban rokon, de ugyanúgy sokat tud az időskori, az élet végén beteljesülő szerelemről, s ezzel egy időben az idő múlásáról is. Az említett szövegek mellett persze előkerül még az egyik legősibb történet, az Odüsszeia, abból is különösen Odüsszeusz hűséges és okos felesége, Pénélopé, akit Ilma egyfajta modellnek, azonosulási mintának tekint: „De én tudtam, a hajdú lényéből megértettem, hogy Odüsszeusz felesége, a hűséges Pénélopé én vagyok. Az okos lelkű, a jó eszű, a szilárd szívű. Húsz éven át várom az uramat. Szövöm a halotti leplet. Mindig lebontom. Telnek és múlnak az évek. Megöregszünk, elváltozunk. De amikor az uram hazatér, mindketten visszafiatalodunk.” Ezek az irodalmi összefüggések, finom rájátszások megmutatják, hogy Szilasi rendkívül művelt, olvasott szerző, és hogy ez a tulajdonsága milyen jól tesz a szövegnek, és általában milyen jól tesz az írásoknak, ha szerzőjük nem csak jó író, de kiváló olvasó is.

A női nézőpontot jól működteti a regény, autentikusnak tűnik, még az olyan veszélyes vizeken is, mint például Ilma abortuszának leírása. Ez az egyetlen fejezet

egyébként, melyben az egyes szám harmadik személyű elbeszélő visszavonul, és csak az egyes szám első személyű narráció mutatja be a traumatikus élményt, azt implikálva, hogy az ilyen súlyú történetekről mindig csak első személyben, személyes élményként lehet beszélni. A regény egyébként nem csak Vajda Ilma sorsába avat be, de mintegy háttérként felvillantja a körülötte történő eseményeket is. Minden egyes évhez egy emlékezetes bel- vagy külföldi eseményt rendel: például a Holdra szállást, Mindszenty bíboros amnesztiáját, a chilei bányászok drámáját, Kádár sírjának megrongálását. Ezek az események nem teszik történelmi regénnyé a szöveget, de úgy tűnik, nem is ez a cél. Funkciójuk inkább az, hogy kontextusba helyezték, akár ellenpontozták ezt a nagyon személyes, vallomásos történetet. A gyors tempóban változó politikai, történelmi, társadalmi események az idő száguldását, a világ fordulatossá válását mutatják, Ilma életében pedig épp ellenkezőleg, szinte áll az idő, és nem történik semmi, leszámítva ezt az erőteljes, sokszor mérgezőnek és hiábavalónak tűnő szenvedélyt. Rengeteg minden történik a világ különböző, egymástól távoli pontjain, miközben Ilma életében alig valami: tanár egy vízügyi szakközépiskolában, haláláig ápolja nagybeteg anyját, minden egyéb csak Gerendáról szól.

A külső szemlélő számára eseménytelen és jelentéktelen élet azonban nem sekélyes, távlati nem kifelé, hanem befelé nyílnak, nagy mélységeket és magasságokat ismer, nagy érzelmi amplitúdón mozog. Ilma olyan hős, akivel sok ponton nehéz azonosulni, de meg lehet érteni, el lehet fogadni. Az idő múlásával, ahogyan elfogadja önmagát, az életet, ami neki jutott, egyre erőteljesebbé, határozottabbá válik, Gerenda pedig mintha éppen ellentétes utat járna be, időskorára egyre halványabb és fakóbb lesz a valaha önérzetes, erős és gyönyörű(nek látott) férfi. A női hős egy nagyon különleges, erős karakter, kitartó ragaszkodása pedig szerelmét is különlegessé teszi. Szilasi ezúttal is technikásan, okosan ír, szabályos szerkezetbe rendezte ezt a mindent elsöprő szenvedélyt, az érzelmi hullámokat. Nem csak egy furcsa párt állított azonban a középpontba, hanem az elfolyó időt is láthatóvá tette, egy élettörténet akkurátus végigkövetésével kiválóan megmutatta azt, milyen gyorsan múlik a nekünk szabott idő, hogyan kell elgyászolnunk egy idő után a lehetséges sorsalternatívákat, és megbékélni azzal, amivé lettünk.

(Szilasi László: Kései házasság, Magvető, 2020)

Bartusz-Dobosi László

Anyanyelve a mese

A 16. század egyik kiemelkedő misztikusa, Avilai Nagy Szent Teréz megalkotta az emberi lélek metaforájaként is értelmezhető, drágakő tisztaságú kastélylabirintusát, a Belső várkastélyt, amelyben „szobáról-szobára” haladva az ember egyre jobban megismerheti önmagát, s ezáltal egyre jobban kezdhet hasonlítani az Istenre. Mirtse Zsuzsa legújabb könyve, a Tizenhárom bűvös tükör, ennek az enigmatikus befelé vezető útnak és a klasszikus népmesei elemeknek a modern pszichológia alapvetéseivel kombinált változata. A kötet borítóján élénk magasodó soktornyú vár és tükörképe azt a sok árnyékkal és fényvel vegyes látomást vizionálja elénk, amely saját múltunkon keresztül tükröződő jelenünket értelmezi. „Állj szóba az emlékeiddel, merj szóba állni velük, és akkor maguk közé fogadnak” (A felejtés palotája) – olvassuk a felnőtteknek szóló mesék egyikében a személyes, belső utazásra, eddigi döntéseinkkel való szembenézésre invitáló kihívást. Az itt egybegyűjtött tizenhárom mese, mint tizenhárom bűvös tükör, prózai kérélytelenséggel mutatja meg a saját múltunkban rejlő elakadásainkat, rossz döntéseinket, a bensőnkben felnövekvő sárkányokat – ahogy a szerző nevezi a felnőtté válás démonait. „Ő hizlalta fel őket azzal, hogy sosem harcolt ellenük. Nem viaskodott velük cseppet sem. Hagyta, hogy uralkodjanak fölötte: kiszárítsák benne a bátorság kútját, szétmorzsolják a remény kőszikláját, felegyék az igazi utakat a lába elől.” (A felszívú fiú)

A kötet különlegességét azonban nem a mondandó újdonságában, mint inkább a megfogalmazás módjában kell keresnünk. Abban, ahogy a könyv lapjain (és feltehetőleg a valóságban is) a szerző saját ifjúkori énjével találkozva szembesül és szembesít az elfeledett gyermekkor igazságaival. Analizálja saját magát és egyben olyan tükröket tart elénk (is), amelyekbe kénytelenek vagyunk belenézni. Visszafordul, sőt visszamegy addig a pontig, ahol úgy érzi elrontott, elvesztett valamit, ahol a világa kibillent az egyensúlyából. Nemcsak időben, hanem a megszólalás módjában is a gyermeki lét felé indul el. Azt a nyelvet keresi, amely egykoron mindannyiunk anyanyelve volt: a mesék, a gyermekek nyelvét. Abból a bibliai alapvetésből indul ugyanis neki ennek a kalandos, visszafelé vezető vándorútnak, amely szerint „az ilyeneké [ti. a gyermekeké] a mennyek országa.” (Mt. 19,14) S hogy mi a különbség a gyermek és a felnőtt között? A szerzőnek erre is nagyon egyszerű válasza van: „Te már felnőtt vagy, ezért félsz az időtől. Minden felnőtt fél titokban tőle. Nem tudsz belesimulni. Türelmetlen vagy, hogy nem leszel kész, kapkodszt, nem élvezed a haszontalan órákat, csak mindig el akarsz jutni valahová. Én még ráérek.” (A tizenharmadik tükör)

A gyermek a teljességet fogja fel, a felnőtt már csak a részlegest, a konkrét, előtte tornyosuló feladatot látja. „Szekere” beleragad a mindennapok sarába, azt hiszi, hogy valaha is „kész lehet”. A

gyermek azonban füttyül arra „hogya éppen hol nem tart még” (Ördöglámpás) és éppen ettől a szabadságtól lesz az élete teljes. A szerző efelé a gyermeki teljesség felé fordul vissza, azt próbálja őszinte szembenézéssel, fájdalmasan nyílt meséin keresztül újra megtalálni. Mert, ahogy írja: „...a felejtéshez az emlékezésen keresztül vezet az út.” (A felejtés palotája), s azért is, mert a gyermeki énjé még „...csupa tűz volt. Olyan volt, mint az ördöglámpás: belülről világított.” (Ördöglámpás). Ezt az állapotot kell újjáéleszteni!

Mirtse Zsuzsa újra megtalált anyanyelve tehát a mese. Sőt, bizonyos értelemben a hazája is. „Otthon akartam lenni valahol, végleg. Most én nyújtottam ki a kezem. Ujjam hegye finoman érintette a papírt. Be akartam záródni a mesekönyvbe, ott akartam lenni örökre...” (A tizenharmadik tükör). S minthogy ez a műfaj bizonyos megközelítésből közösségi horizontú, így mindenki megtalálhatja benne a saját életmeséjét, hiszen a kizárólag a saját hírnevével törődő király, az önimádó tündér, az elkényeztetett királylány, a dönteni nem tudó, vagy az azzal járó felelősséget magától elhárító manók sokasága, vagy éppen az erejét rossz célokra használó varázsló hétköznapi másai itt élnek közöttünk, egyikük másikuk pedig egyenesen mi magunk vagyunk.

Persze nincsenek általános minták, receptek a gyógyulásra. Inkább csak diagnózisok vannak, amelyekből kiindulva aztán már el lehet kezdeni a „meseterápiát”. Egy interjúban nyilatkozza: „Elvéve vannak csak elvarrott, szépen lecsiszolt sorsok, mert legtöbbször cérnaszálak lógnak ki belőlünk, itt-ott mindig foszlik valami, amit

gondoznunk, javítgatnunk kell, hogy hordható, kényelmes legyen a kabátunk, ruhánk, életünk.”

Mirtse Zsuzsa ebben a gyógyító szándékban talál magának méltó társat Békés Rozi grafikusművész személyében, aki vizuális értelemben kelti életre ennek a mesebeli kastélynak minden bujkáló szörnyetegét és apró, pici hőstét, verbálisan megformált karakterét. Illusztrációiban ugyanúgy keveredik a realitás és az absztrakció, mint magukban a mesékben. Kevés színnel és szinte vonalrajzszerű figuráival, mégis többszörösen összetett szimbólumrendszerével a különböző karakterek ábrázolását egyenesen azok belső énjének kivetüléseként láttatja.

A kötet meséi mindemellett tele vannak költészettel, zeneiséggel, sőt a szerző sajátos humorának egy-egy gyöngyszemével is. „Kirúgtak a mesekönyvből – biggyesztette le a száját a lány. – Nem voltam hajlandó egész nap az aranyhajam lógatni a toronyablakból, hogy majd egy királyfi rákapaszkodik, aztán még feleségül is elvenne úgy, hogy nem is ismer.” (A félszívű fiú). Szinte látni véljük magunk előtt Mirtse Zsuzsát saját belső várkastélya toronyszobájának ablakában, amint mosolyogva újraéli magában saját gyermekora valóságmeséit és közben gyógyul. Meséiből viszont tudjuk, hogy „...csak annak van ilyen mosolya, akire vigyáznak, és akinek van kire vigyáznia.” (A felejtés palotája). Lapozzunk hát előre saját mesekönyvünkben mi is, hogy megtaláljuk azt az elveszett gyermeket, önmagunkat, akire vigyázhatunk, s aki remélhetőleg vigyázni fog ránk! S ez nem mese.

(Mirtse Zsuzsa: Tizenhárom bűvös tükör, Magyar Napló Kiadó, 2019)

A. Gergely András

Füzérbe font szabadság(ok)

Vörös István korábbi regénye, a *Thomas Mann kabátja* fejezetei önálló novellaként is szerveződtek az olvasó szemei elé, új novellafüzére viszont már regényként is ízelhető. No, nem egyszerű meseféleként, vagy a laza szövésű íróregény foltonfoltjait követő tónusban, mely már a választ is kínálja a létezés és az alkotás alapkérdéseire... – hanem úgy, ahogyan a különböző történetek motívumai és mondatai tükröződnek egymásra, majd abból az egység és teljesség látszólag véletlen kapcsolathálóba fonja a história valóságát,¹ valamiféle magántónusú nemzeti konzultáció aberrált keretében.

Fejezetei a „Milyenek a szegények?”, „Milyenek az ételek?”, „Milyen a történelem?” és „Milyenek a migránsok?” kulcskérdések köré illeszkednek. S ahogyan a bakonymérői Tamás Marci névbetűből összekomponált Th. Mann a „napozó disznók”, a „lélekvándorlás”, a „Fekete Elefánt” légköre, a „valóság sznobizmusa” és „az ördögi jogok szerződése” kavargásában keresi-leli-kavarja a maga írói világát, titkos aranyszálat varratva gallérijába, úgy a „Faust kabátja” kivagyiságával „az igazolatlan létbe csúszni át” keserédes pajkosságát is átélni engedi emitt, ahol a jelenkori Budapestet és a korajövőkori agglomerációt faggatja, a városon és társadalmon kívül maradtak világát teszti, s ekörül nemcsak életsúlyos állapotokat fogalmaz, élethelyzetei már messze nemcsak valamiféle közömbös táji ködből vagy „őszi áldozatból” állnak, hanem a kérdező kivagyiságával „az igazolatlan létbe csúszni át” keserédes pajkosságát is elrejtik. A historikus sodrások nemcsak „búcsút” jelentenek „a mágikus realizmustól”, de a szegény állástalan tanító sorsától a frissen utcára került férfi első szabad(téri) éjszakájáig még megannyi búcsút tesztítenek ki: a groteszktól, a politikától, a szabadságtól is elköszön a „határsértés” fejezetzáró soraiban, ahol az ember földjén már nem a traktor az úr, hanem a köztársaság és a királyság közötti őrtorony soklövetűje. Álújsághíre épp oly lelkes-lendületes, mint cinikája, jól szabott ironiáját abból a cseh irodalmi milióból hozta, ahol amúgy hol költőként, hol regényíróként, hol fordítóként, hol oktatóként is mozog. A „nemróla szóló történet” pedig átvezet „a túlvilág kiürítésébe”, Gagarinnal (korábbi regényhőse száguldó mitikus hősével) való találkozás „semmi és valami közötti” légkörébe, de az ételek fejezetében a túlélés, a haladás, az emlékezés, a múlt és a feledés receptjeit is beilleszti két kupica pálinka elé. Talán az élelem-mitikus mozaikgyűjtemény záróegysége mint a lét kocsonyás alaptónusa határozza meg a lehetséges jövőképet, avagy a történelemmel leszámolás gyász-élményét, varjú-károghányi tónusát, s nem utolsósorban az „Ófelsége pincére voltam” attitűdjével a Hruscsov pincére voltam korélményét cseréli fel. Megcsökött kísértethajója pedig nemcsak

¹ *A szabadság első éjszakája*. Noran Libro Kiadó, Budapest, 2019., 408 oldal

átszáguld a történelmen, de „felmentést kap sorstalanságból” is, miképp „a magára maradt gép melankóliája” már a hit lehetetlenségeit is magával hozza.

A „Tanácstalan Köztársaság” és a „Temető Dunakairóban” derűje már a tévtanok idejét, a tiszadamaszkuszi vörösbort, a hajdúkémbridzsi üvöltést és Nostradamus keményen Brüsszelnek ellentmondó hangsúlyait hozza. A migránsok milyenségére figyelmeztető tónusban pedig mosolyogtatóan válaszol: „Milyenek a migránsok? Nem migránsok. Olyanok, mint amilyen ötven éven át voltam, vagy olyanok, mint amilyen néhány másodpercig vagyok néha? Lelkesedem egy tengeröblökkel sűrűn tagolt jókora földdarab iránt, ahol élnem kell? /.../ Milyenek a migránsok? Ezt akarod tudni még most is, amikor a szó már, sok más szó mellett, elfelejtődött? Nézz a tükörbe!”

Na persze, mire ez eszmeképzetek végleg egybeállnak, 2050-re, s mikorra már végleg „összeomlott a gandhiánus békediktatúra. És a világból egyre jobb hely lett. Véget ért a béketeror. Az apolitikai korrektség. Itt van újra a politikai szemétség. Intrika, hazudozás, színlelés, lopás és felelősségáthárítás. /... / Végre jobb hely lesz a világ”. E derűs és tragikus, Hrabal-os és antisorsrealista világban nemcsak a pincérnő táncol egyet Hruscsovval, hanem az olvasók is a Szerzővel. Köszönjük a táncot, s a képzetet is, miszerint az elmúlt harminc év krónikáját „Nem kell félni, hogy túl sokan elolvassák, és nyugodtan el is felejtethem, mert senki sem fogja firtatni, hogyan is volt valójában” (400. oldal).

A gyász hír okossá tesz – közli egyik novellacíme. S túlélővé talán, ha az egész mindenség gyász híre jön. Már legalább a sorsrealista firtató figyelme felé...

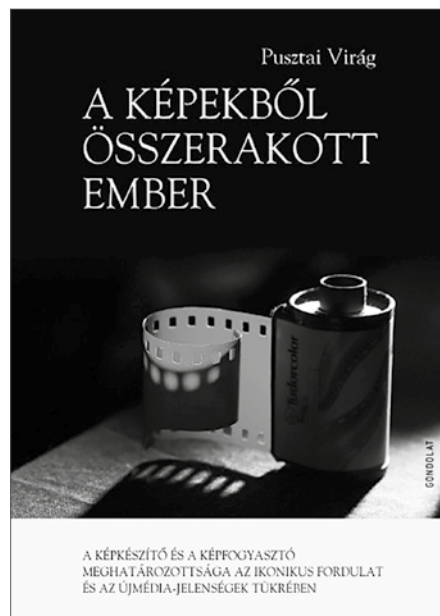
Erdei Lilla

Ideatéka

A vizuális kultúra tudományos igényű körüljárása épp olyan nehéz, mint amennyire hálás feladat. Nehézsége részben módszertani, hisz e terület vizsgálata megköveteli az interdiszciplináris jártasságot, részben pedig a tisztánlátást segítő történelmi távlat hiányából fakad. (Kérdés persze, létezhet-e egyáltalán elégséges távolság, tökéletes objektivitás.) Napjainkban nemcsak a vizuális kultúra intézményes és technológiai átalakulásának lehetünk tanúi, de át kell élnünk azoknak az esztétikai nyelvjárásoknak, képbefogadási gyakorlatoknak a térvesztését is, amelyek – a digitális bennszülöttnek számító Z-generációsok és a még fiatalabbak kivételével – legtöbbszörnek még akkor is otthonosabbak, ha közben már az újmédia-környezethez, a digitális eszközök használatához, a felszaporodó képekhez is alkalmazkodtunk. Ez az otthonosság mára leginkább inverz formájában, a hiányán keresztül tapasztalható meg, és a veszteség miatti nosztalgia a tanulmányírókat is elfogulttá teheti.

Pusztai Virág azonban nem téveszti el az arányokat. Vizsgálata fókuszában a könyvvé átdolgozott doktori disszertáció szemléletes címében szereplő, képekből összerakott ember áll, azaz a képek szerepe az önértelmezésünkben, egyéni és kollektív emlékezetünkben, valamint az, ahogyan a tanulmányban bemutatott változások hatására ez a vizuális alapokon nyugvó identifikáció is módosul. Pusztai részletesen és mélyrehatóan, mégis világosan, olvasmányosan mutatja be a tanulmányban használt fogalmakat (kép és válfajai, érzékelés, észlelés, kultúra, média stb.), körüljárja a vizuális kultúra témájában releváns – vagy épp időközben felülírt – pszichológiai, filozófiai, művészettörténeti és technológiai paradigmákat, illetve azok összefonódásait. Látásmódjának holisztikus jellege abban is megmutatkozik, hogy noha hangsúlyozza a különbségeket a hagyományos (még az analóg fotográfiát is magukban foglaló) képtípusok, valamint a posztfotografikusnak is nevezhető kor álló- és mozgóképi dömpingje között, e fázisokat mégis egyazon kulturális folyamat szakaszaként kezeli: Csejtei Dezsőt idéző nyelvi leleménnyel mutat rá a video és a platóni idea-fogalom közös szógyökére, és kultúránk majdan megírandó történetének játékosan Az ideától a videóig címet adja (p. 187.).

Pusztai a posztfotografikus kor egyik fő tüneteiként emeli ki a mögöttes jelentések hiányát, a képek befogadásának kiüresedő képzeleti dimenzióját. A fent említett veszteségérzet főként e kérdés kapcsán érhető tetten a szövegben, pl. olyan (tegyük hozzá, valóban nem szorosan releváns) jelenségek ignorálásánál, mint a szubkultúrák képhasználata, amelyben, még ha a hivatalos kulturális intézmények és a posztmodernben szétforgácsolódo metanarratívák kontextualizáló-kanonizáló ereje nélkül is – vagy legalábbis sokkal kisebb léptékű kanonizáció mellett –, de ma is

kialakulnak és fennmaradnak szimbolikus konnotációk. (Igaz, e szubkultúrák stiláris elemei valóban kiüresedhetnek, árucikké válhatnak, ahogy a szövegben példaként felidézett emo esetben történt.) Hasonló a helyzet a videoklip-kultúrával, amelyet a Pusztai által idézett Almási Miklós a hagyományos kultúra iránti nosztalgia pozíciójából tesz felelőssé a fiatalok „kulturális vakságáért” (p. 200.), ám amelynek sokoldalúságát, nagyon is meglévő narratív potenciálját, valamint a filmes avantgárdal (így a belső munkára kifejezetten apelláló szürrealizmussal!) való kapcsolatát olyan szerzők elemezték, mint pl. Marsha Kinder. Ezt azonban bőven ellensúlyozza a tanulmány egészének tárgyilagosságra való törekvése, a kategorikus jóslatok kerülése, illetve bizonyos kérdések nyitottságának, eldöntetlenségének hangsúlyozása, legyen szó a kép autonóm nyelvvé válásának lehetőségéről vagy épp arról az eshetőségről, miszerint az élményeit kényszeresen megörökítő és megosztó ember talán már valóban nem érzékeli másodlagosként a digitális térben rekonstruálódó valóságot a tényleges élmények teréhez képest.

A tanulmány nem hátrál meg a kényes kérdések előtt sem. Ezekben különösen A képekkel irányított ember című, harmadik fejezet bővelkedik, amely bemutatja, hogyan vezet a környezetünket uraló, sokszor épp csak a tudatküszöbünk környékén villódzó képek gyors cserélődése az értelmezési folyamat felületessé válásához, hogyan válunk – túlingereltségünk, bosszúságunk ellenére is – kiszolgáltatottá a manipulációval szemben. Ehhez társul a fotó „ablaként”, a valóság tökéletes leképezéseként való értelmezése is, amely azonban már az analóg fénykép korában sem állta meg a helyét. Az a mediálisan konstruált „valóság” tehát, amely a posztfotografikus kor könnyen elkészíthető és megosztható, az újmédia manovichi sajátságaival jellemezhető (variábilis, könnyen hibridizálódó, kreatív felhasználási lehetőségeket kínáló), de tartalmukban többnyire redundáns, inflálódott képeiből összeáll, egyre fragmentáltabb, és egyre sietősebb, felületesebb befogadást igényel – ám eközben továbbra is a valóság hiteles, objektív leképezésének illúzióját tartja fenn. Amint Pusztai rámutat, a hitelességnek ez az álcája még úgy is veszedelmesen hatékony manipulációs eszköz, hogy a média hivatásos képviselőinek kapuőr-szerepe mára meggyengült, és a dialogikus médiatér az uralkodó nézetek mellett számtalan fél-professzionális vagy teljesen civil hangnak (pontosabban képnek) is teret ad. A gondot a nyugati világban tehát már nem (annyira) a direkt cenzúra és propaganda, vagyis az aronsoni rábeszélőgép okozza, inkább az

információs zaj, amely nehezíti a tájékozódást és döntéshozást, idővel pedig csömört eredményez, létrehozva a baudrillard-i szimulákrum passzívizáló, lebeszélőgépként működő „valóságát”, amely többé nem valóságos – és nem is hamis (p. 212.).

Felmerül a kérdés, hogy visszafordítható-e ez a tendencia, biztosíthatjuk-e a látás szabadságát. Utóbbi alatt Pusztai az értelmező, tájékozódó látás akadálymentesítését érti, egyrészt az egyének képhasználati kultúrájának fejlesztése révén, másrészt pedig olyan intézményes eszközökkel, pl. médiatörvényekkel, amelyek kifejezetten a reklámcélu képekkel való visszaélést korlátozzák. Pusztai nem bocsátkozik konkrét (akár hazai) példák, intézkedések, hiányosságok vizsgálatába – ez értelemszerűen nem is célja a tanulmánynak –, azt azonban hangsúlyozza, mennyire kényes az egyensúly a látás szabadsága és a vélemény szabadsága között. Ugyanígy tudatosan fogalmaz kérdő módban A képekből összerakott ember című, negyedik fejezetben, a történetírás dilemmáival kapcsolatban: ma még nem egyértelmű, hogy a „győztesek által írt” történelem elfogult, ám az emlékezet szelekciója révén áramvonalasra csiszolt koncepciója előnyösebb-e, vagy a posztfotografikus kor audiovizuális oral history-kollázsa a maga „felejteni nem tudó” egyéni portfólióival, nehezebben áttekinthető, de demokratikusabb, partikuláris múltértelmezéseivel.

Ez a már méltatott, nyitott kérdésekkel operáló írásmód itt sem teszi bizonytalanná a szöveget, épp ellenkezőleg, a zárlatban megfogalmazott lehetséges (közel)jövőképek leírása már-már vizionárius erőt áraszt. Az eddig is olvasmányos, praxisokra érzékeny szöveg itt olyan fikciós művekben találja meg szellemi „rokonait”, mint Jon Turteltaub 2006-os sorozata, a Jericho, vagy (impliciten) Bene Zoltán Áramszünet című regénye, amely az elektronikus média infrastrukturális ellehetetlenülését és ennek egzisztenciális következményeit járja körül, felillantva a szervezesebb, egységesebb, akár mitologikus gondolkodás visszatérésének lehetőségét is. A képekből összerakott ember zárszavában tehát jól tükröződik a téma aktualitása: kultúránkat – a tudománytól a szépirodalomtól át a popkultúráig – remélhetőleg ugyanúgy meghatározza a képekről és a képek általi meghatározottságról való gondolkodás igénye, mint maguk a képek.

(Pusztai Virág: A képekből összerakott ember. A képkészítő és a képfogyasztó meghatározottsága az ikonikus fordulat és az újmédia-jelenségek tükrében, Gondolat, 2019)

Regős Mátyás

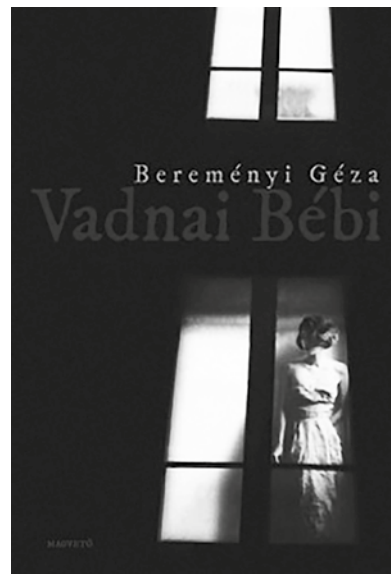
Beszélő óriások között

A nő, aki nélkül nem lehet élni, akit sem megkapni, sem pedig elengedni nem tudunk, aki kikaparja, elhagyja, máskor az égő városon át is visszaszerzi gyermekét, aki sohasem öregszik meg, aki mindig csak játszik, ugye, véresen komolyan, a nő, aki elcsavarja a fejünk. Aki nőnek túl gyerek, asszonymnak kacér, anyának örült, ringyónak angyal. Aki egynek sok, többnek pedig kevés.

Két nő ugrik be. Adriani Alisz (Ottlik Géza: *Hajnali háztetők*) és a Vadnai bébi. Alisz, akit muszáj szeretni, „átvihetnének Lellére, Bébé”, „most maradjon nálunk egy kicsit, Bébé”, aztán meg a nagy semmi. „Ali, ó, Ali...” Aki kacérságával kizsarolja férjéből a legkedvesebb, legnagyobb és életveszélyes mutatványt, de mivel (többek közt) éppen ő az ok, másrészt pedig éppen a házigazdával bezárkózva abszintozik, lemarad róla. Alisz és Bébi is *valami mást* keres, mindig mindenről lemaradnak, gyermeki, önző és egzotikus álmaik keserű vénasszonyokká fonnyasztják őket. De fiatalon szépek, zsarolók, felelőtlenek. Bébi „Budapest szépe”, akit felvilágosult úri szülei új felfogásban neveltek (pedig ekkorra a szülők már kimentek a divatból), elnézték, sőt, támogatták kamaszkori szexuális játékait, aki a Moulin Rouge-ban nagyjelenetet rendez, elvesse-e gyermekét, ha nem, ki nevelje fel, közben mindvégig tisztázott tény, a magzatot ki kell kaparni. Dr. Szemző (Bébi aktuális partnerének mostohatestvére) el is végzi a beavatkozást, de Bébi életében először szerelmes lesz, úgy dönt, a Vadnai bébi most szerelmes. Bébi sorsa véglegesen eldőlt, mindenkit és mindent feláldozva indul Szemző felé, miközben a Moulin Rouge világháborúvá, az újabb magzat eszközzé, a szerelem gyűlöletté válik. Bébi csak „ferdén, kiszámíthatatlanul, öngyilkos módon tud boldog lenni.”

Az apa, aki egészen hülyének néz, akit nem érdeklünk, akinek sikerünk bukás, ugyanis legfőbb erényünk az ereinkben csorog, aki nagydumás örült, és lumpen, magatehetetlen fasz, aki jelenetté, álságos performanszá silányítja az életünk, aki kibújik a bőrből, ha meglát, hoztál-e bort, fiam, de úgy szökünk el a közeléből, hogy Isten se talál meg. Aki érdeklődést színlelve összeroskad könyvünk megjelenése hallatán, majd leplezetlenül hozza fel saját műveit, mert az aztán valami. Az más, mi nem értjük az egészséget.

Az egyik Zsámboky Gyula (Mándy Iván: *Mi az, öreg?*), Apa, aki tönkreteszi Anyát, akinek semmi nem elég jó, mert neki semmi nem sikerült. És nekünk éppen nyeresre állnak dolgaink, szerényen, de felfelé ível pályánk, némi pénzhez jutunk, életünk rendeződni látszik. „De hogy tévét vett...! Még csak egy autó hiányzik. [...] El fog hülyülni, teljesen el fog hülyülni.” Sikerünk csak azzal állhat összefüggésben, hogy Apa Andersent olvasott fel gyerekkorunkban. Lelkünkre köti, szerkesztőnknek mutassuk csak meg verseit, ahhoz hozzáértő szemre van szükség. „Mi az, öreg?” – kérdezi, és nem hagy nyugtot, hogy csak úgy egy kicsit bármit, mondjuk bambán készüljünk egy hosszabb lélegzetűre... A másik Dobrovics apja (Bereményi: *Vadnai bébi*), akihez bort kell vinni, mert józanul szárnyal a képzelete, s csak részegen lehet vele tárgyalni, aki so-

ÚJ OLVASÓ

sem tud elégszer biztosítani arról, mennyi mindent köszönhetünk neki pőre létünkön kívül. Akihez csak feljárunk, mert mégiscsak az apánk, de ha nem az lenne, végül is pofás ivócimbora ironikus hangvételű éjszakákhoz. Beszél, de nem értjük már mit mond, minden hangzója, rezgése annyit tesz, fiam, öreg, én beszélek. Én beszélek. És ilyen még a nem létező apa, a Vetró (Bereményi: *Magyar Copperfield*), akinek elvisszük friss kötetünket, erre követeli a feleségétől a verseit, na, azokat olvassuk el. És szegény feleség: „értsd meg, nem láttam, nem mutattál semmit, neked nincs és nem is volt semmiféled, versed meg pláne nem, apu drága.” Közben a kötetet véletlenül leverik, felvesszük, zsebünkbe süllyesztjük.

A barát, aki a bolondok papja, akiről úgy hisszük, mágiikus képességekkel bír, akivel nem lehet találkozni, de ha eleget gondolunk rá, megjelenik, akit megidézzük, akivé nagy titkon mind lenni vágyunk, akit, ha nézünk, nem ismerőst, de magát az embert látjuk, és akit végző soron csak segíteni és sajnálni lehet.

Alisz férje, Halász Péter. Karácsonyi Lili szerelme. Aki biztosan nem látott semmit az ablakból, hiszen a falhoz volt szorítva arca, nehogy leessen, de elhiszük neki a lenyűgöző látomást, ami „alapjában semmitmondó kép, piszkos falak, tetők cikkcakkja”, és nem jelent semmit, mégis a világot magyarázza meg. Aki nem hajlandó lefesteni a képet, „nekem elég, hogy láttam.” Aztán a szent örült, Neal Cassady (Jack Kerouac: *Úton*), aki keresztülvágat Amerikán, aki az apját keresi, aki nem ír le semmit, mert műfaja az élet, a performansz, a belső lángolás. Nemzedéke legnagyobbja, mégsem tudni róla semmit, megfagyott amerikai síneken. És Doxa, akire mindannyian vágyunk, aki erőteljesebb nyomást helyez ránk, mint felettes énünk, aki tükör a létezéshez, látnok, költő, próféta, de soha nem ír le semmit. Akinek a Vénpicsa az anyja (igen, a drága Bébi), akivel durván bánik, de ha megszabadul az Andrássy úti lakás szorításából buddhai, jézusi hírnökké válik. Aki megment a szocialista rendőrségtől, a *fejek* gúnyolódásától, aki végül megtalálja az apját, de akkorra már mindegy, nem érdekes az egész. Bolondokházába jut, ápolt és ápoló, kapocs a kint és a bent, a fent és a lent között. A mester, az okos ember, a nagy testvér, aki beavat, aki jól tudja, nem attól leszünk írók, mert jó műveket csinálunk, éppen fordítva, ami még nagyobb felelősség. Aki meglátja azt, ami ott van bennünk, pedig ki hitte volna, aki sínre rak, felszentel, aztán otthagya, emigrál, elpusztul.

Seymour (J.D. Salinger: *Seymour: Bemutató*) elégedetlen velünk, mert tudja, hogy nagyon jó írás lehetne *ebből*. Elmagyarázza, nem a teljesítményünk tesz

azzá, akik vagyunk, így csak az elesett és világi emberek gondolkodnak. Küldetésünk van, te pedig író vagy, Buddy Glass, és a *végén* csak két kérdést fognak feltenni neked. „Valóban feljött minden csillagod? Valóban mindent megtettél, hogy a szívedet írd ki?” Ajváz (Bereményi: *Vadnai bébi*) pedig – miután megmutatta szédítő, titokzatos novelláit Dobrovicsnak – egyszerűen megmondja, „gondolom, írnod kéne, olyan vagy.” Térdére ülteti Dobrovicsot, hintáztatja, négyet előre, négyet hátra, dúdol valamit, aztán befejezi. „Jó, felállhatsz. Mostantól író vagy. Látod? Az írógépen hat üres leütés egy bekezdés. Így állítsd be a sorközöket. Szerezz egy írógépet magadnak.” Seymour rövidesen meghal, Ajváz pedig elhagyja az országot, hogy eltűnjön New Yorkban.

És én, aki figyelek, aki nem tudja, mi lesz, aki be vagyok szarva, akivel csak úgy történnek a dolgok, aki láthatatlan vagyok, de az egyetlen látó, mert mindent elmesélem, aki már nem tudja, hülyének tette magát, vagy valóban hülye, akinek esélye sincsen megszólalni a színpadon, mert a donjuanok, a fejek, a szentek, az apák, anyák és primadonnák sokkal erősebbek.

Dobrovics „terveket készített Doxáról mint írásbeli témáról a mosókonyhában. A tüzessége felől indított.” Végül megszületik a Doxa-történet, habár néhol lyukas a valóság szövete, így Dobrovics „csak valószínűsíteni tudott.” Doxa főszerepét kisajátította anyja, a Vadnai Bébi, hozva magával abortuszt, háborút, szerelmi gyűlöletet. Persze, a szocializmus, de még a második világháború is mellékes, esetleges, ócska díszlet a beszélő óriások mögött. Dobrovics „végül is ráébredt, hogy az ő ismerősei nem helyezhetők bele az emberiség történelmébe. Legfeljebb odatévedtek.” Végül persze mi is rájövünk, hiába Bébi nyomulása, Doxa verbális látomásköltészete, a huszadik század csúcsirodalmában gyökerező archetipikus karakterek bődületes ereje, Dobrovics a lényeg. Dobrovics pedig az esőben áll, ami „olyan gömb, amelynek középpontja mindenütt, kerülete sehol sem található, miként Istennek.” Mi pedig így állunk a regényben, három idősíks, meg a beszélő óriások között, vajon hol a középpont. „Újabb hullám. Alulról, közben egyfolytában zuhogva felülről is.”

(Bereményi Géza: *Vadnai bébi*, Magvető, 2013)

Móré Tünde

Átláthatóság

Mécs Anna második novelláskötete, a Kapcsolati hiba húsz novellát tartalmaz, amelyekből 12 a Könyvesblogon indított, havonta jelentkező tárcasorozat darabjaként volt először olvasható. Tárcasorozatból készült kötetre az utóbbi évtizedben több példát is találhatunk, Tóth Krisztina Hazaviszlek, jó?-ja mellett említhetjük Parti Nagy Lajos több folytatást megélt Fülkefor-sorozatát, de Darvasi László Magyar sellőjének részletei is tárcák voltak, mindhárom jellemzően a közéleti állapotokra reflektált. Míg Szabó T. Anna Töréleszt című az írásai előszőr a Nők Lapjában jelentek meg, és a női szerepekre, a női kiszolgáltatottságra koncentrált. Mécs Anna sorozata egy másik, nem kevésbé társadalmi fókuszra választott, azt, hogy „milyen hatással van az emberi viszonyokra a technológia.” Ezzel a döntéssel az utóbbi évek egyik slágertémáját dolgozzák fel a novellák, és ez lesz a fő összekötő kapocs is a szövegek között.

A Kapcsolati hiba novellái jellemzően néhány oldal terjedelműek, rövid élethelyzetekre építenek – hasonlóan a szerző előző kötetéhez, a Gyerekzárhoz. A harmadik személyű elbeszélés mód belső fókuszációval alakítja ki a szereplők nézőpontját, legtöbbször a technika segítségével konstruált látszat mögé pillant be. Ez a látszat sokféle lehet, véleményem szerint az a közös bennük, hogy valamilyen vélt vagy valós hibát, hiányt, szégyent vagy hátrányt próbálnak vele igazítani a szereplők. A külföldön élő vagy éppen itthon boldogulni próbáló fiatal felnőttek, a 21. századhoz alkalmazkodni vágyó idősebb korosztály, szülők és gyermekek a szereplői Mécs Anna történeteinek. Ezek néha hétköznapi tragédiák, néha pedig megmosolyogtató anekdoták, a szövegeknek a két minőség közötti váltások adnak keserű hangulatot.

A technológia számtalan variációjával találkozunk a Kapcsolati hiba lapjain. A Tinder (Robbantott hal) és az Instagram (Drexít) mellett ott van okoslakás (Ha Anyukát is felokosíthatnám), az okosvibrátor (Lorenzó bejut a várba) és az okosgyűrű (Az álmaidat is add nekem), a multikommunikációs kontrollja (A megértés puffjai), de a téma lehetőségét ad a hosszútávú hatások és az erre adott reakciók bemutatására is (Műanyagmentes falafelgolyók, Szerény javaslat). Az árnyalt történetek a technológia apropóján reflektálnak generációs problémákra és kérdésekre. Az, hogy a támogató appok és okoseszközök ellenére egyre nehezebbé, vagy éppen lehetetlenné válik a kommunikáció közhelyes állításnak számít, de Mécs Anna érzékenyen mutatja be ennek társadalmi vetületét is (Prémium felhasználók).

Egy olyan világot teremtenek a szövegek, amelyekben a látszat lesz mindennél fontosabb, ennek lelepleződése pedig tragédia. A Műanyagmentes falafelgolyók karaktere például azért kap pánikrohamot, mert kiderülhet, hogy nem teljesen műanyagmentes a július. A novellák egy része az egymástól távol élők kapcsolattartását járja körül, ennek mindenféle nehézségével. Egy kapcsolat kiüresedését mutatja meg a Lorenzó bejut a várba, miközben a szexuális sztereó-

típiákat is felcseréli a szöveg; a családok-barátok vég nélküli megkímélését segíti, hogy az Instagram posztok beállíthatók több évre előre (Drexit). Utóbbi címe finom iróniával játszik el a Brexit körüli káosz és a beteg Dorottya tervei közötti ellentéttel. A Vált-suk le a Nagypapát éppen fordított logika mentén épül fel: a családban elhatalmasodó pártoskodás, – ami kísértetiesen emlékeztet a magyarországi közélet állapotára – miatt költözik külföldre a novella főszereplője.

Alapvetően városi történetek ezek, a vidék úgy jelenik meg, ahol ezek a szereplők nem akarnak, de nem is tudnak élni. A Menekülő állatokban a vidéken rendezett csapatépítő eseményei párhuzamba kerülnek a frissen kinevezett vezető, Tünde képességeivel. A föld nyelje el pedig felhasználja a jól ismert topozokat, amely a vidéken csetlő-botló, egyedülálló városi nőhöz kapcsolódik, azzal tetőzve, hogy teátrális, és kissé kiszámítható jelenetben szabadul meg a mindezt jelképező állandóan csörgő telefontól. Más szemszögből dolgozza fel az egyedülálló létet a Robbantott hal, amely abból a helyzetből indul ki, hogy a fiatal felnőtt tanítja édesanyját tinderezni, és a szülő-gyermek szerepcserével játszik, amely egészen odáig megy, hogy a gyermek lesz édesanyja „hangja” a beszélgetésekben, hogy később a helyét is átvegye.

A technológiai fejlődéssel jár rengeteg adat és információ, ezekkel pedig az is, hogy egyre kisebb az a személyes tér, amit nem regisztrálnak valamilyen platformon. Erre a problémára a kötet egy-egy szövege úgy kérdez rá, hogy létezik-e teljes kontroll, van-e mindent látó és tudó Nagy Testvér? A megértés puffjai karkai hangulatú munkahelyén a belső chat és a hozzá tartozó rendszerüzenetek kifinomult kommunikációs javaslatai a frusztrációk és mérgező környezet felszámolása helyett éppen annak állandó fenntartóivá lesznek. A történet intimebb és ijesztőbb változata Az álmaidat is add nekem, amelyben az alkalmazással összekötött gyűrű a férj feleség fellett gyakorolt teljes kontrolljának az eszköze lesz: „A telefonodon ott az alkalmazás, mondta András. Tehát a telefonjában turkált. Vajon máskor is nézgette-e, vajon látta-e azokat az üzeneteket is, amiket piszkoztatban hagyott, és nem küldött el Csabának. Vajon András többet tud róla, mint gondolná. Vajon az, hogy tudja a kódját feljogosítja, hogy ezt csinálja.” A novellák azonban nem csak a mindenhol megjelenő ellenőrzésről szólnak, hanem arról is, hogy valójában lehetetlen vállalkozásról van szó, a teljes láthatóság mindössze a felszínen létezik. A technológiai kaleidoszkópot szerencsésen töri meg A sirály, ahol Eszter viselkedésének állandó szabályozása, párjának és családtagjainak folyamatos jó tanácsai ellen

lázad azzal, hogy nem használja a GPS-t a vezetéshez. Természetesen csak akkor, amikor a mellette ülő férfi lehunyja a szemét.

A telefonhoz fűződő személyes viszonyunkat több szöveg is központi motívumként használja, ennek a témának egy újabb változata a V. „Szalay bele akar nézni a mobilomba.” A nyitómondat érzékelteti, hogy mennyire erős határsértésről van szó, egyben pedig az ellenpontját jelenti annak, hogy egy sokkal súlyosabb határsértésről, a fiatal diák-fiatal tanár közötti kapcsolatról van szó, a novella tulajdonképpen „maga-mentség”.

Az eddigi példákból látható, hogy noha számtalan változatban, de mégis ugyanarra a vélt, vagy valós félelemre építenek a szövegek: a technológia ahe-lyett, hogy közelebb hozna minket, éppen elszigetel, vagy éppen az a probléma, amit megoldani vágyunk, megmarad, és a technológia csupán a kényelem és a kontroll illúzióját nyújtja. Ez utóbbira példa a Lorenzó bejut a várba, ahol a távkapcsolat vergődését az sem tudja elleplezni, hogy egyre kifinomultabb segédeszközöket használnak, a Prémium felhasználókban a szegénység az, amit takargatna az állásra pályázó karakter, hogy aztán az általa használt applikáció fedje fel a társadalmi különbséget. „Az egyetemen a beadandóíró program szinte helyettük megírta a beadandókat a betáplált források alapján; a vizsgákon eleinte még apró fülesekön keresztül súgtak egymásnak, később ezt a beszédjavító applikációt használták, amire nekik már egyetemistaként adtak pénzt a szülei. Én meg csak most tudom kipróbálni ezt az ingyenes változatot, ahol 200 szó után jön a reklám.” Ez utóbbiban egészen odáig jutunk, hogy az alkalmazás átveszi az emberi nyelv helyét, tulajdonképpen ideig-óráig az emberi test részévé válva. A Save game a szerepjátékok jellegzetes adatsorát („ÉN: életerő: 50; intelligencia: 90; varázszerő: jelenleg 0, de remélem hamarosan 100.”) használja fel, hogy érzékeltesse a család tragédia – súlyosan beteg édesanyja – hatását, ahol a varázszerő és a varázsnelv is kevésnek bizonyul, hiába birkózik meg közben az egyik személyes problémájával is a szereplő.

A Kapcsolati hiba legjobb írásai a technológia szerepe mellett a generációk közötti átrendeződésről, társadalmi szerepekről és változásról, társas és társtalán magányról, látszatról és láttatásról szólnak. Mécs Anna második kötete változatos narrációval, rétegzett prózájával éri el, hogy a sokszor ismerős helyzetek és történetek mondjanak valami lényegeset a 21. század elejének kapcsolatairól.

(Mécs Anna: Kapcsolati hiba, Scolar Kiadó, 2020)

Turbuly Lilla

„Istenem, ez színes!”

Beszélgetés Ecsedi Erzsébettel

Mi, egerszegiek tudjuk, hogy itt él közöttünk egy nagy színésznő, az országos közvélemény azonban a kelleténél sokkal ritkábban csodálkozik rá erre. Ecsedi Erzsébet 1991-ben szerződött Zalaegerszegre. Négyéves kihagyással azóta is a Hevesi Sándor Színház tagja, vagyis 25. évadát töltötte idén a társulatnál. A 25 éves Pannon Tükör jubileumi számában az egerszegi évtizedek mellett az indulásról és a közben megtett kacskaringókról is beszélgettünk.

Kezdjük a végén! Júniusban mutatták be a Kőszegi Várszínházban Az Öreghid alatt című előadást, amelyben egy gengszterfőnöknőt játszol. Balogh Gyula kollégám ezt írta rólad a Népszavában megjelent kritikájában: „képes megállítani a levegőt, létezős színésznő, teljesen manírmentes, öröm nézni”. Idén ebben az élményben már nem lehet részünk, de úgy hallottam, jövő nyáron sokat játszátok majd.

Idén csak a bemutatót tudtuk megtartani, mert a járvány miatt elmaradt előadásokat minden színház most igyekszik pótolni, így nehéz egyeztetni a sok helyről jött színészeket. De jövő júliusban megnézheti, aki szeretné. Kegyetlen dolgokat művel ez a gengszterfőnöknő, akit játszom, de aztán róla is kiderül, hogy emberből van. Felfedi a fiatalságát, és ha akkor nem is tudott változtatni az életén, most, idős fejjel megteszi. Szeretek Kőszegen fellépni, örülök, hogy idén is sikerült. Vendégszerepeltem ott négy éve egy Goldoni-darabban, a *Terecskében*, és még korábban a *Nem éhetek muzsikaszó nélkülben*, ami már háromszor is visszatért az életembe: sorban eljártam benne mind a három öregasszonyt.

Ez különben is jellemző a pályádra: már fiatalon idős szerepeket bíztak rád.

Vörös Róbert (*dramaturg, rendező – a szerk.*) mondta nekem még annak idején, hogy én majd idős koromra leszek nagy színésznő... Harmincnégy éves voltam, amikor már Mamókát játszottam a *Padlásban*. Emlékszem, az egyik előadásra a párom behozta a kislányomat, Csengét, aki akkor még csak pár hónapos volt. Amikor megláttam őket, megijedtem, hogy el ne sírja magát. De hát szokva volt a színházhoz, még nyolchónapos terhesen is a színpadon voltam. Ötven se voltam, amikor már az Öregasszonyt játszottam az *Indul a bakterházban*. Ilyen a színészi alkatom.

Fotók: Hevesi Sándor Színház archívuma

Úgy tudom, az a bizonyos négy év kihagyás éppen akkor jött, amikor a lányod még nagyon kicsi volt.

Két és féléves volt, amikor nem kaptam szerződést. Ráadásul olyan későn tudtam meg, hogy már esélyem sem volt máshová szerződni a következő évadra. Nagyon fájt. Biztos vagyok benne, hogy nem miattam volt, hanem a párom miatt nem szerződtetett Halasi Imre, de ezt nem mondta ki, csak azt ismételte, hogy nem tud nekem szerepet adni a következő évadra. A társam, *(Bayer Csaba képzőművész 1961 – 1999 – a szerk.)* tényleg nehéz ember volt, de ezt akkor sem rajtam kellett volna levérni. Ott maradtunk mindenféle bevétel nélkül egy kisgyerekekkel. Végül Vándorfi László segített, ők akkor Veszprémből bérletes előadásokat indítottak Szombathelyen, és az ottani jegyirodában kaptam munkát. Ott sem bírtam persze sokáig színház nélkül lenni, sosem tudtam otthon ülni, és várni a szerepekre. Novák Marival (akinek szintén felmondtak akkoriban) csináltunk egy versekből összeállított zenés gyerekelőadást, *Bálna-bál* volt a címe, és Orbán Sándor /HOTA/ írt hozzá remek zenét. Jó munka volt, mindent mi csináltunk benne, a díszletet és a jelmeze-

ket is. Egyébként az összes rendezésemhez a mai napig én turkálom össze a jelmezek nagy részét! Az egerszegi Charity bolt azóta is az én aranybányám, ha jelmezeket keresgélek.

A gyerekdarabok rendezése végigkíséri a pályádat.

Még Szolnokon kezdtem. Volt rá igény, a színház pedig kevés gyerekdarabot játszott. Három-négy előadást is rendeztem, a *Hamupipó*két befogadta a nagyszínház is. Általában falusi művelődési házakba jártunk velük. Volt, ahol a pókhálózással kellett kezdeni a színpad berendezését, a technika pedig kb. két negyvenes égő volt, de megoldottuk. Sosem felejttem el, egyszer egy kislány az első sorban felkiáltott, amikor felment a függöny: „Istenem, ez színes!” Merthogy addig csak fekete-fehér tévén látott mesét...

No, akkor ugorjunk vissza a fekete-fehér tévék korszakába, a pályakezdésedhez. Úgy tudom, a 25. Színház stúdiójában tanultál.

Nagyon jó tanároktól. Györgyfalvy Katalin táncművész volt az osztályfőnökünk. Montágh Imrétől tanultam beszélni, Selmeczi Györgytől énekelni, Iglódi István volt a mes-

tersegtanárunk. Tanított bennünket Vekerdy Tamás is, a tőle tanult relaxációs módszert máig használom. Komoly, többnapos felvételi után nyolcvanan kezdtünk, de az első év végére már csak huszonnégyen maradtunk. Két év után tettünk vizsgát, majd a Várszínházhoz szerződünk többen is. Később Kecskemétre, majd Szolnokra szerződtem, és csak ezek után következett Zalaegerszeg.

Mielőtt visszakanyarodnánk Egerszeghez, beszéljünk egy kicsit a független színházakkal való kapcsolatodról is. Úgy tudom, játszottál a Stúdió K-ban, és most már hosszú ideje játszol és rendezel Celldömölkön, a Soltis Lajos Színházban is.

A Stúdió K-val több évig dolgoztam még Budapesten, majd később Szolnokra is a vezetőjük, Fodor Tamás segítségével tudtam elmenni, mert Schwajda György akkor az egész társulatot leszerződte oda, engem pedig úgy vettek fel, hogy a Stúdió K állományában leszek – kevesebb fizetésért, mintha a színház alkalmazott volna színész státuszban. A celldömölkiekkel akkor kerültem kapcsolatba, amikor Szombathelyen, a jegypénztárban dolgoztam. Jött oda a vezetőjük, Nagy Gábor, hívott egy előadásukra, *A borra*, amit még a

névadójuk, Soltis Lajos rendezett. Nagyon tetszett nekem, és felvettem, hogy jó lenne bemutatni a *Csalóka Pétert* is. Mire Gábor, hogy mikor kezdjük? Meg is rendeztem nekik, az akkor még siheder, ma már ismert színésszel, Herczeg Tamással a főszerepben. Aztán jöttek szépen sorban a gyerekelőadások, rendszeresen jártam a színjátszótáborukba is tanítani, gyerekekkel foglalkozni. Vittem magammal Csenge lányomat, volt, hogy a tudtom nélkül őt is becsempészték az előadásba, később már játszott is. Még olvasni sem tudott, de már követelte az olvasópéldányt, aláhúzatta a szövegét, amit kívülről megtanult, aztán úgy tett, mintha olvasná. Már akkor „musort” szerkesztett, rendezett.

Nem csoda, hogy rendező lesz belőle, most volt harmadéves a Színház- és Filmművészeti Egyetem bábrendező szakán. Több gyerekelőadást csináltatok már együtt Csengével. Készültök most is valamire?

Igen, szeretnénk elkezdni együtt, még a nyár folyamán egy monodrámát, csak most fordított helyzetben. Eddig ugyanis én rendeztem őt, most viszont ő rendez majd engem. Vannak elképzeléseink, pályáztunk is, de amíg nem

jön meg az eredmény, és nem kérünk engedélyt a szerzőtől, addig a cím sem publikus.

Volt már egy másik monodrámad is, a Shirley Valentine, egy könnyed, mégsem súlytalan női sorstörténet.

Nagyon szerettem játszani. Vágyom a monodramákra. A *Prahhal* kezdődött, bár az kétszereplős. Sztarenki Pál nézte ki nekem és Farkas Ignácnak ezt a Spiró-darabot, amit a Lakásszínházban mutattunk be. Nagyon szép időszak volt. Odamentünk, elsöpörtük a havat, begyújtottunk a kályhába, úgy kezdtünk (még kabátban) próbálni. Szövegeztünk, ötleteltünk Igivel, aztán két próbája között megérkezett Sztarenki Pali is, a darab rendezője, akivel tovább boncolgattuk a lehetetlen helyzeteket, és közben jókat derültünk. Igazi örömmunka volt.

Sztarenki Pál egy másik rendezésében, a *POSZT-ot megjárt Színésznőkben* nyújtott alkításodért megkaptad a színész zsűri legjobb színésznőnek járó díját, majd hamarosan az Aase-díjat is. Emlékszem az előadás utáni szakmai beszélgetésre: *Koltai Tamás felháborodására, hogyhogya létezik olyan kritikus, aki nem ismer téged. Sajnos Zalaegerszegre tényleg ritkán jutnak el kritikusok. Hogy látod, a Prahon és a Színésznőkön kívül melyik hevesis szerepeid voltak a legfontosabbak a pályádon?*

Még Bagó Bertalanék idejében nagyon szerettem a *III. Richárd*ban Margitot. Külsőre

tisztára úgy néztem ki benne, mint Erzsébet királynő (nevet). Aztán az *Indul a bakterház Öregasszonyát*, amire az első díjamat is kaptam. Szerettem Verebes Istvánnal dolgozni az *Idelemben*. És erre a mostani évadra is jutott egy jó szerep, az *Augusztus Oklahomában* című előadásban. Funtek Frigyes rendezte. Belőlünk indult ki, kollégának tekintett bennünket. Azt akarta, hogy érezzük magunkénak a szerepet. Ezt kevés rendező engedi meg, ezért is szerettem, ha színész rendez. Nagyon jó visszajelzéseket kaptunk, sajnáltuk, amikor lekerült a műsorról.

Jövőre milyen feladataid lesznek?

A legjobban a *Becs völgyét* várom, Szálinger Balázs darabját Mihály Péter rendezzi majd. De szerepelek a mostani évadról jövőre átcsúszott *Sose halunk megben*, a *Cigánykerékben* és az *Elnémult harangokban* is. Ja, és még az elmaradt *Tóték* előadásokat is pótoljuk.

Úgy tudom, játszol egyetemi vizsgafilmekben is.

Az első felkérésem négy éve volt, és olyan jól sikerült, hogy azóta is hívnak. Gyimesi Anna *Negyven év* című rövidfilmje komoly kihívás volt, mivel két olyan dolgot is meg kellett benne tennem, amitől mindig is félttem: levetkőzni meztelenre, és belefeküdni egy koporsóba. De aztán úgy voltam vele: most már miért ne? Mindig is szerettem új dolgokba belevágni.

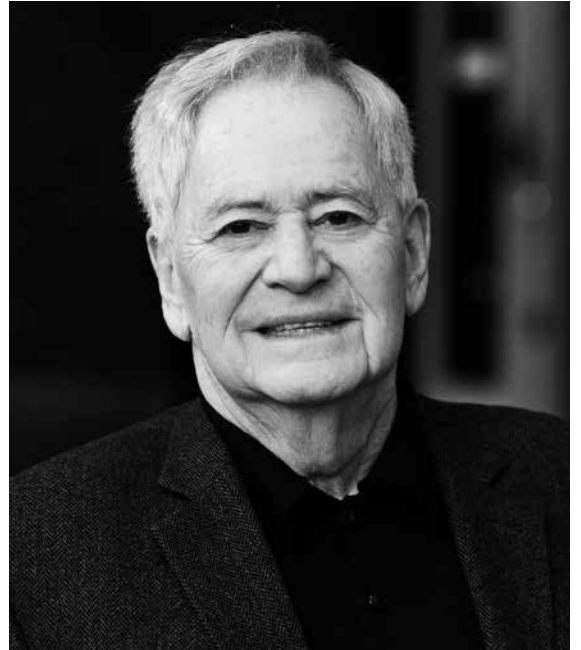
Kun Máté

Zárójelentés

- Szabó István filmjéről

Szabó István (1938-) az a rendező, akinek a neve még azon személyek köreiben is ismert, akik kevésbé mozognak otthonosan a magyar filmek világában. Eddigi pályafutása során számtalan magyar- és nemzetközi díjat nyert el, többek között Balázs Béla-díjat (1965), Kossuth-díjat (1975), illetve a magyar rendezők között elsőként nyerte el az Oscar-díjat (legjobb idegennyelvű film, 1982) a Mephisto című alkotásáért. Még ebben az évben lett Érdemes művész, pár évvel később pedig Kiváló művész is (1985), 2014 óta a Nemzet művésze.

Hosszabb kihagyás után, idén jelent meg legújabb filmdrámája, a Zárójelentés. A filmben szereplő színészek jelentős része a (rendezőhöz hasonlóan) szintén országosan ismert művészekből áll, így láthatjuk (néhányat említve) Udvaros Dorottyt, Eperjes Károlyt, Szirtes Ágit, Stohl Andrást, Kerekes Évát, illetve az osztrák Klaus Maria Brandauert, aki a film főszereplőjét, Stephanus doktort alakítja. A Golden Globe-díjas Brandauerről érdemes megjegyezni, hogy nem először szerepel Szabó István filmjében, ő játszotta a főszerepet a Mephistóban, illetve később a Redl ezredesben és a Hanussenben is szerepelt. Ezúttal egy magyar, nyugdíjazott

doktor szerepébe bújva láthatjuk őt, aki küzd a környezetével és önmagával is.

A film nyitó képsorai Stephanus doktor álmát jelenítik meg, ahol a valóság és az „áhitott” világ válik egy pillanatra eggyé. A doktort felesége riasztja, hogy be kell ugrania egy operába, mert az énekes szívrohamot kapott az előadás közben. Mikor a doktor megérkezik a színpadra, felesége többszöri felszólítására áriázni kezd, ugyanis nagy rajongója az operának, szinte áhítattal rajong érte (sajnos az álomban a doktor magánéneke a közönség nemtetszését váltotta ki). Az abszurd jelenetet a valóság váltja fel, vagyis a kórház bezárása és a doktor nyugdíjazása, amit (szerintem a magyar mentalitástól eltérően) rezignáltan vesz tudomásul, nem hibáztat senkit, nem sajnálatja magát, csupán higgadtan elfogadja a számára rendelt nyugdíjas jövőt. Persze nem sokáig élvezi ezt a kényelmes életet, özvegy édesanyja meglátogatása után elhatározza, hogy visszaköltözik a szülői házba, és folytatva édesapja hivatását, a falu körzeti orvosa lesz. Döntése nem ütközik különösebb ellenállásba, ambiciózus felesége (akit Udvaros Dorottya alakít) nem különösebben marasztalja, édesanyja pedig örül, hogy végre együtt lehet a fiával. A megérkezést követően nosztalgikus pillanatok következnek, Kristóf atya, a gyerekkori barát, aki a falu plé-

bánosa lett (őt Eperjes Károly alakít) már-már gyermeki örömmel fogadja a visszatért orvost (focizni kezd a helyi gyerekekkel, végül egy vehemens mozdulatával össze is tör egy üveg kovászos uborkát is). Az orvosi rendelőben pedig nem más lesz az asszisztense, mint a régi szerelme, Asszisztens Marika (Szirtes Ági). Jó értelemben véve megmosolyogtató, és fokozza a vidéki milió érzetét, hogy néhány szereplő neve a foglalkozás plusz kicsinyítőképzős keresztnév kombinációjából tevődik össze (Énekerzsi, Asszisztens Marika, Fűszeres Marika, stb.)

Az idilli pillanatokot a polgármester (Stohl András) törli meg, amikor közli, hogy a falunak jelenleg nincs pénze a doktor számára szükséges gépekre, majd a termálfürdő megépítése után, ugyanis a polgármester egyik nagy terve, hogy a faluban termálfürdőt nyit (hozzá egy szükséges hotellel), ami majd elhozza a gazdagságot és általános jólétet a falunak. Persze a nézők Stephanus doktorral együtt már az elejétől kezdve érezhetik, hogy ez a tervezett fürdő csupán illúzió, és az egyetlen cél a falu egyszerűbb szellemi síkon létező lakosainak a hitegetése. Stohl András remekül és hitelesen alakítja az irányító, kissé arrogáns karaktert, aki nem tűri, ha valaki nincs vele egy véleményen. Az egyik kedvenc dialógusom közöttük így hangzott: „Gondolom vizsgálták már ilyen

géppel” - mondta Stephanus, majd elővette a horozható EKG gépet. „Még nem. Magának honnan van?”- kérdezte a polgármester. „Vettem”- mondta Stephanus.

A film első drámai fordulata nem sokáig várat magára, a pék (Kovács Lajos) rosszulletén keresztül betekintést kapunk a magyar egészségügy jelenlegi „működésébe”, kezdve a nehezen érkező mentősöktől a passzív ügyeletes orvos át, aki figyelmen kívül hagyja Stephanus utasításait, egészen a passzív kórházi dolgozóig, akik nem tájékoztatják Stephanust a pék állapotáról. A vége természetesen a pék halála, aki a történet egyik mellékszereplője, így az elvesztése inkább kollektív együttérzést vált ki a nézőből.

Valódi értékvesztést a tanítónő, Énekerzsi elkerülhetetlen halála jelenti, aki lényegében a falusi pletykák áldozata lesz. Régi viszonya a polgármesterrel (akkor még iskolaigazgató) stigmaként rakódott rá, egyetlen vigasza a zene szeretete a gyermekkórus irányításán keresztül, ám a házaspár megjelenése hamar a múltban gyökeröző rosszindulatú pletykák megjelenését eredményezte. Kapcsolatát hiába próbálta megszakítani az orvossal (aki kicsit bele is szeretett) a megvető pillantások miatt, a falusiak ezúttal már a gyerekeiket is elkezdtek tiltani tőle, így Énekerzsi az egyetlen örömétől megfosztva már csak a saját életét tudta elveszíteni. A tanítónő karaktere remekül mutatja be, hogy egyedül mennyire tehetetlenek és kiszolgáltatottak vagyunk a rosszindulattal szemben, napjaink egyik új szavával élve nevezhetnénk ezt a „cyberbullying” egyik variánsának.

Stephanus harca önmagával ezen a ponton kezd

érezhetően változni, eddig a miértekre kereste a választ, amire a pap adta a legkézenfekvőbb feleletet (egy kicsit túl öregek ehhez az új világhoz). A tanítónő értelmetlen halála kibillentette a joviális orvos szerepéből, eddig csendesesen fogadta a helyiek és a polgármester okozta kellemetlenségeket. Most viszont szembeszáll édesanyjával (aki az idealizált anyaként nem sokra tartja a menyét, sem pedig a fia barátját, a papot), majd a polgármestert is határozottan helyre teszi. A történet ezen pontján a polgármester át akarja tenni az orvosi rendelőt az iskola egyik szárnyába, hiába tiltakozik ez ellen Stephanus. A polgármester utolsó próbálkozásként meg akarja vesztegetni, de mivel ez nem sikerül, inkább a lejáratására fordítja az energiáját. A sajtón keresztül igyekszik ellehetetleníteni Stephanus doktort, miután kiderítette az orvos egy nagyon régi bagatell ügyét. Újra szárnyra kelnek a rosszindulatú pletykák („Te tényleg a börtönből jössz?” - kérdezte Asszisztens Marika), de ezek lényegében leperregnek az orvosról. Jóval nagyobb csapásként éli meg az előbb említett Asszisztens Marika elbocsájtását, akiért még egyszer szembeszállt a polgármesterrel, de hiába. Ez volt az utolsó csepp, Stephanus elhagyja szülőfaluját. A sors azonban közbeszól, s bár nem jó szívvel, de orvosi esküjének eleget téve segít az időközben rosszul lett polgármesteren, hogy végül egy hosszabb (és szerintem teljesen felesleges) monológgal erkölcsi győzelmet arathasson felette. Ez utóbbiért szerintem kár volt, nem volt szükségszerű, ahogy az egyszerű falusi asszonyok sztereotipizálása sem. Viszont mindenért kárpótól a sok humor, és a remek színészi teljesítmény.

Karkó Ádám

Két portré egy sorban

*Önnön magamé vagyok meg azoké, akik
megkapják mindenemet, mert mámorosan
sóvárojják velem a szabadságot,
és mindenkié, mert mindenkit
egyformán szeretek - szeretek.*

(Egon Schiele: *Önarckép*)

A bécsi Leopold Museum 2020. május 27-én nyitotta meg újra Hundertwasser – Schiele elnevezésű kiállítását, amelynek rendező elve a két alkotó életútjának és művészeti alkotásainak összehasonlításán alapul. E kiállítás két jelentős portréval büszkélkedik.

Nézzünk rá a két festményre. Ha gépen vagy telefonon nyitjuk meg a képeket, akkor variálhatjuk, ahogyan akarjuk. Ellenben a kiállításon, ahol láttam e két portrét, egymással szemben helyezték el a két önarcképet, balra volt Schiele, jobbra pedig Hundertwasseré. Nyilván érthető, hogy mindkettő a terem középpontja felé néz, az egyik így, a másik úgy, de próbáljuk ki, hogy mi magunk vagyunk a festmények rendezői: fordítsuk meg a két képet, legyen balra Hundertwasser, jobbra Schiele, gondolkozzunk el, mi lehet a különbség. Ha a legutóbbi rendezési terv szerint járunk el, úgy érezhetjük, hogy nincs különbség, első blikkre. A tekintetek még mindig minket bámulnak, a nyak ugyanúgy áll, a vállak hegyesen felénk szegeződnek, az ajkak még mindig csücsörítenek, de van egy fontos momentum, ami azt gondolom, valahogy meghatározza a művészet-befogadási elveinket: a világostól a sötétig, a pasztell árnyalattól az élénkig halad a tekintetünk, ha két portét kell összehasonlítani tehát, mindenképp az az első gondolatunk, hogy az előbbit kell először megnéznünk ahhoz, hogy megértsük az utóbbit.

Az természetes, hogy a két kép között mennyi hasonlóságot sorolhatunk fel. Ha alaposabban megnézzük, a két tekintet ugyanarra néz, mégsem ugyanazt az arcukat mutatják: Schiele arcának a baloldalát, a másik képen ellenben az arc jobb oldalát látjuk. Hundertwasser implicit módon utal rá, hogy első ránézésre képeik egyhangúlag hasonlítanak, szemünk mégis becsaphat minket. Kiemelném az

arcok kapcsán, hogy Schiele mennyire nőies kompozíciót használ arcának bemutatására, míg a Hundertwasser-kép alig-alig hangsúlyozza ez a feminin vonalat, sokkal inkább maszkulinabb az ábrázolásmódja.

Vállaik hullámzása, szemöldökeik ívei hasonlítanak, mintha rokonok lettek volna e részletekben. Szájaik csücsörítenek, de meglehet a szájuk ilyen volt, s nem fűzhetünk más jelentést hozzá.

Érdekes még a bőrszín összetettsége mindkét képen, valamint a háttér kidolgozatlansága. Mindkét művész ügyel arra, hogy nem vonja el a tekintetet sem a szürke, sem az élénk kék háttér, mintha önmagában lenne a két portré, meghatározhatatlan, hogy hol látja önmagát, milyen környezetben. Csak és kizárólag így az önmagához való viszonyáról mesél a kép, hiszen festő és festett ugyanaz. A leglényesebb ismeretelméleti kérdésre koncentrálni: ki vagyok én?

Ezek az önreflexív tulajdonságok meghatározzák rendszerelméleti és lételméleti életstruktúráink működését, vagyis hogy az ember hogyan látja önmagát. Ha a két művész így látja önmagát, kényszerű feltenni a kérdést, a néző hogyan látja saját magát.

A minap egy budai kávézóban „elvégeztem” magamon a hatábrás pszichológiai önismerteti tesztet. A lényege természetesen nem bonyolult, az eredménye talán annál inkább, de hasznos, sőt, azt hiszem, hogy az eddig kipróbált „feladványok” közül ez volt a legizgalmasabb és a leghasznosabb, mert el mertem hinni azt, amit mutatott az eredmény, *beleengedtem* magam az elfogadásba, hogy valóban nem rossz, ami velem történik, hogy tényleg úgy látnak, ahogy azt szeretném. Apró kreatív ötleteket kell lerajzolni a már meglévő ábrákba, ábrákra, ábrákhoz és sorolhatnánk még természetesen az önreflexivitás ragjait.

Tehát megismertem mostani önmagam, jobban mondva megismerhetem magam a pszichológia szerint. Az önismereti tesztek az önprofilát ábrázolják, mint a fentebb említett két festmény is. Nos, persze a két festmény két ember arcát, esetleg felsőtestének mozgását mutatja be, de nem hinném, hogy csupán ennyi lenne. Az önértelmezés a művészetekben mindig egyfajta identitásismeretet mutat, amely befolyásolja a világra vetített létértelmezési megjelenésünket.

Azok a portrék, amelyek Schielet és Hundertwassert ábrázolják, bennünket is ábrázolnak. Tudom, bonyolult, de érdekes elrugaszkodni a matériától, attól, amit szemmel láthatunk. Ezek az alkotók bizonyára azért tudnak ilyen nagy hatással lenni a művészetkedvelőkre (és egyébként azokra is, akik nem jártasak benne), mert az önértelmezést nem csak saját magukon képesek alkalmazni, hanem a festményeiken kívül is.

Megannyi ars poeticát olvashatunk az irodalomban is. Fiatal költőként én is mindig az identitásomat keresem meg az otthonomat. Smid Róbert egyszer azt mondta nekem egy találkozás alkalmával, amikor a verseimet olvassa, úgy érzi, hogy valami elveszett vagy valami hiányzik. Veszteség és hiány, ez a két fogalom összekapcsolódott az önértelmezés és az identitás tudat mezsgyéjén. Én ezt festeném az önarcképekre. Mi módon? Talán

így: „hangom silány és nevetséges,/ szemem téged meghazudtoló,/ üres, mint/ tekinteted.”
Halott beszéd

Pilinszky János szerint: „Művészi teremtés a szó szoros értelmében nincsen. De az engedelmes képzelet érintkezésbe léphet azzal az abszolút szabadsággal, szeretettel, jelenlétel és otthonossággal, amivel Isten a világot választotta. Röviden: az, amit mi »teremtő képzeletnek« nevezünk, nem egyéb, mint a képzelet odaadása: passzív teremtés.” Érthető, amit mond, ugye? Lehet, hogy nem. Mindenesetre azt gondolom, hogy a teremtő képzelet mindaz, amellyel önmagát kifejezi az ember – lehet, hogy erről van szó – illetve mindaz, ahogyan a művész önmagát ábrázolja. A passzív teremtő maga az alkotó, vagyis én. Nincs olyan művészet, amelyben Isten ne létezne, vagy pedig ha mégis van ilyen, azt nevezzük meg másképp: isten.

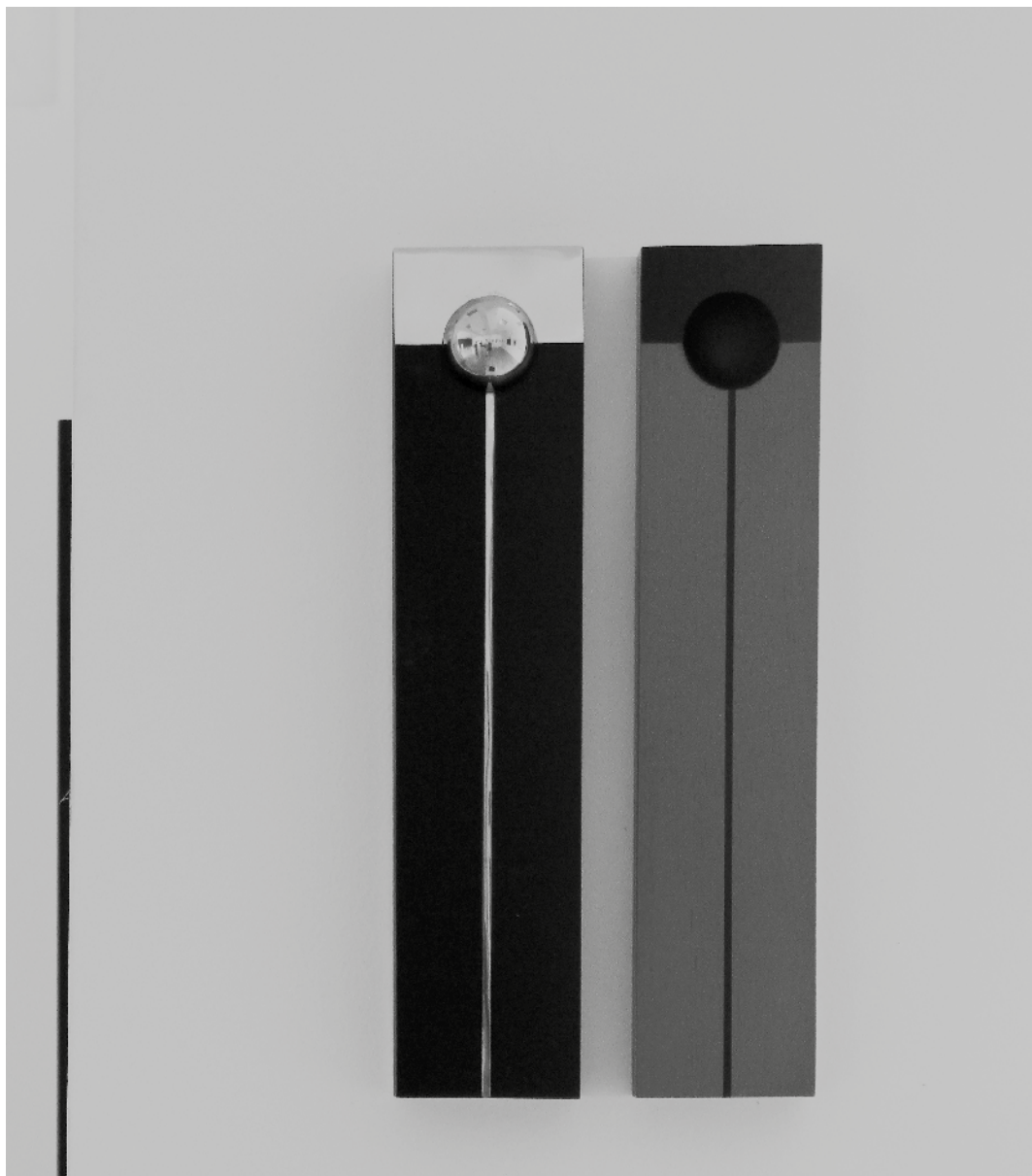
Az önazonosság keresése meghatározza az ember mindennapjait gyermekkorától fogva. Anyukánk meséje gyermekkorunkban érzelmeket vált ki belőlünk, a mesehősökben magunkat keressük. A kisgyermek veti fel legelőször a kérdést: ki vagyok én?, és a gyermeki énünk, az örök gyermek meg is őrzi azt, és folyamatosan válaszol, de mindig másként, hiszen a tükör mindig más arcot mutat.

Az önportré tulajdonképpen a vágy önmagunk megismerésére. Ez az ösztön, hogy tud-

jam, miért alkotok. Amikor egy költő felolvas, megkérdezik tőle, hogy miért alkot. Erre sokféle választ lehet adni. Sok célja lehet az alkotásnak, de én azt hiszem, alkotni azért érdemes, hogy megismerjük a világban az apró mozzanatok által kifejezett önmegismerési struktúrákat. A világ működik, viszont semmiképp sem hagyna ki belőle bennünket ez a mozgó élet, mert minél jobban ismerem magam, annál jobban rálátok arra, hogy kit hogyan ismerhetek meg, és hogyan segítek neki abban, hogy jobban megismerhesse

önmagát. A célom nem az új felfedése, hanem a meglévő megtisztítása és biztonságba helyezése, a homályos tükör letörlése.

„Pedig nem rejtőzöm — csak igazában nem vagyok. / Cselekszem és szenvedek, mint a többi, / de legbenső mivoltom maga a nemlét.” Weöres Sándor remekül fejezi ki, hogy amit látunk a két portréban, az nem csupán maga a festő, alkotó, szerző vagy bárki. Hanem valami azon túli, igazi lényegét tekintve valami érezhető és valójában mégis láthatatlan.

Pék Pál és a nyár

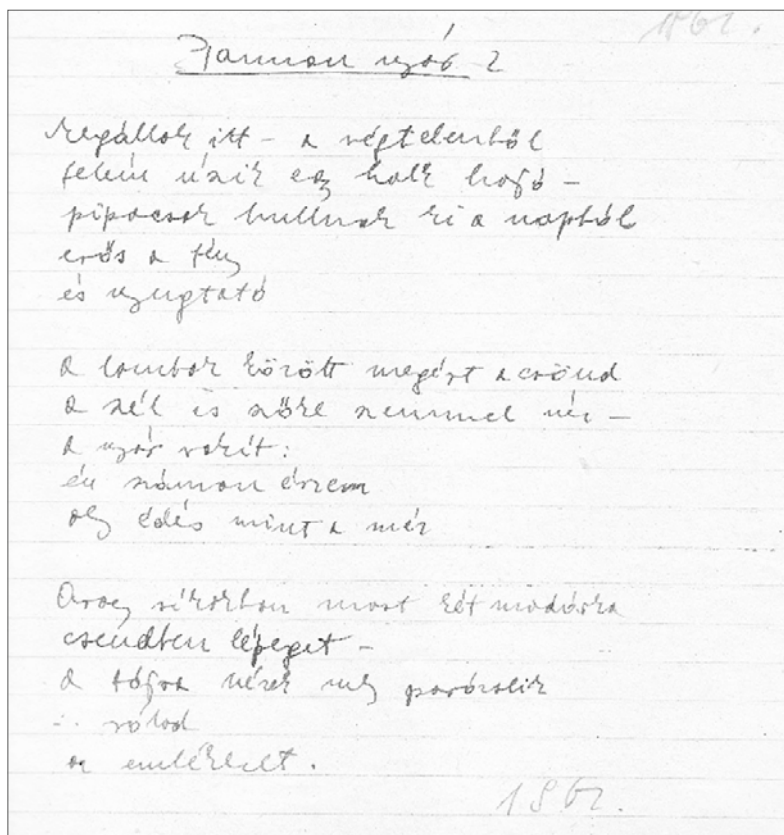
Furcsa nyarunk van: óvatosággal teli nyaralásokkal, a pandémiás tavasz miatt elmarad munkák egy részének pótlásával, s örökös tervezgetéssel, örökös bizonytalanságban: mennyire is írja át terveinket a járvány.

Pék Pál köteteinek megírásához pedagógusi nyári szabadságainak idejével számolt, bár mindig belefért nála egy-egy hosszabb nyaralás valahol délen, Spanyolország, Olaszország és Észak-Afrika kies vidékein, ahonnan nagy kedvvel és jó színben (megfelelően leburnulva) érkezett, s ahonnan mindig hozott magával zenei vagy irodalmi élményeket.

Verseiben viszont a nyár, elsősorban a múltó nyár, a múltó férfikor, múltó lehetőségek megidézője. 1984-ben jelent meg második, de országos kiadónál elsőként kiadott, édesanyjának ajánlott Nyár füstje című kötete. 1987-ben egy interjúbán a szerző így emlékezik a kötet hangütésére: „Az újabb verseim mindenképpen a magányból való kilépésről, a közösség felé vezető utamról adnak számot. A Nyár füstjében azt írtam, hogy csak a pillanat létezik. Azóta új felismeréssel gazdagodtam, nem tagadhatjuk meg, hogy a múltból táplálkozik a jelen.” Amikor megidézzük Pék Pál alkotói világát, magunk is hitet teszünk az ő felismerése mellett.

Levelesládánkból most két verset vettünk elő. Az egyik az 1961-ben megkezdett verses napólból idézet Pannon nyár.

A másik a Csorba Győzőnek, egykori mesterének ajánlott, 1979-ben íródott vers, az Európa útjain, mely a Nyár füstje kötetben is megjelent, s amelyben szerepel a „nyár füstje”, azaz a kötet címadó kifejezése.

Európa útjai Csorba Győzőnek

Utak, ti földön elcsavargók,
Európa útjai –
Madár-írástok évek boltján
kinek tud ártani?
Hozzátok-e az éjszakából
a hontalan fiút,
ha roncs mezőin – lakhatatlan! –
dobogva körbe fut?

És akartok-e föllobogni...?
Mentsétek át haza,
ha minden ország félig-értett
álarcok tavasza,
ha könnyű szívvel nem bővölik
lezüllött rajzait –
Európa, poklok túsztát meddig
sodorják útjaid?

Hisz tükör-arca elmerült már!
Nyár füstje, szemfedő,
himbált a fákon kusza ábrát,
s egykedvű, lágy eső
katedrálisát köddé nyütte –
De lázas homlokán
stigmáit ott az ég kirakta,
és bolydult Notre-Dame, –

minden szavát hajótörötté
alázva magasult,
hogyan határa, a visszahívó,
reggelre kilazult. –
Csak állt a szél-fútt Luxembourg-ban, –
a gyötrött ég alatt;
és hallotta a Saint Michel-ről
az ércek bonganak:

Kallósd hadar Szentgyörgyvölgynek,
s kövekbe költözik
pajták nesze, s a bodza illat
a kertbe leszökik,
s vigiliáin féreg dőzsöl
és kezek mindenütt – –
Kibontott csöndjük tusák napja,
a szembe visszasüt,

s vakítja egyre héthatárról,
kitárva kapuját –

Utak, ti folyton elcsavargók,
suhogtok folytatást?
Tudjátok-e: a „rendületlen”
kapkodva vetkezik,
s a balták népe – kaparj kurta! –
egy hazát kifakít...?

Mennyi lucsök! Milyen kelepcek!
Európa, útjaid
tévedt idő ma föl nem szántja –
Magunkból kitaszít,
mert Valance lombja, s dűnéken túl
a tenger elmarad – –
De szívünk alatt földet rendít –
a szárnyas testű mag.

Új rovatvezetők a lapnál

Örömmel adjuk hírül szerzőinknek és olvasóinknak, hogy új rovatvezetőkkel bővül, erősödik lapunk szerkesztősége. A versrovat vezetője a 2020/4. lapszámtól Babiczky Tibor költő, szerkesztő, a kritika-tanulmány rovat vezetője a 2020/5. lapszámtól Móré Tünde irodalomtörténész, kritikus lesz. Szerkesztőségünk ezúton is köszöni a másfél éven át tartó rovatvezetői munkát Gál Somának, akire a továbbiakban is közeli munkatársként számít. Nagygéci Kovács József, a kritika-tanulmány rovat eddigi megbízott vezetője főszerkesztő-helyettesként és a Pannon Tükör Online főszerkesztőjeként dolgozik tovább a lapnál.

Móré Tünde 1987-ben született Miskolcon, latin-magyar szakon diplomázott Debrecenben, 2016-ban doktori fokozatot szerzett. Jelenleg Budapesten él. 2017 óta a KMTG Előretolt Helyőrség Íróakadémia Kritikuműhelyének mentora. Lapunk állandó szerzője.

Babiczky Tibor költő, író 1980-ban született Székesfehérváron. A Pázmány Péter Katolikus Egyetemen végzett magyar-angol szakon. Első verseskötete 1999-ben jelent meg Istenek vagytok címmel a Püski Kiadónál, a legutóbbi Félbehagyott költemények címmel 2018-ban látott napvilágot a Jelenkornál. Regénye, a Magas tenger 2014-ben jelent meg a Magvetőnél. Lapunk állandó szerzője.

Pannon Tükör Díj

A Pannon Tükör indulásának huszonötödik évfordulója alkalmából a lap szerkesztősége díjat alapított, melyet ezentúl minden év decemberében tervez átadni három kategóriában. A szerkesztőség döntése alapján évente egy költő, egy kritikus és egy prózaíró részesül elismerésben.

A Pannon Tükör Díj oklevéllel, egy kisplasztikával és pénzjutalommal jár. Ünnepélyes díjátadás az év utolsó lapszámának bemutatóján, minden év decemberében. A díjazott szerzőkkel interjú készül, melyek a lap következő évi

számaiban lesznek olvashatók, illetve egy-egy kéziratot is megvásárol a szerkesztőség, gyarapítva ezzel a a Pannon Tükör kézirat-archívumát.

Közgyűlés

Közgyűlést tartott a Pannon Írók Társasága a Deák Ferenc Megyei és Városi Könyvtárban. Dr. Gyimesi Endre elnök elmondta, eredményes évet zárt 2019-ben a Pannon Írók Társasága, két fő feladatát magas szinten sikerült megvalósítani: megjelent a Pannon Tükör hat lapszáma, emellett már hét kiadványt, kötetet is közreadtak. A sikeres pályázatokkal (NKA, MMA) és a rendezvényekkel (bemutatók Zalaegerszegen, Budapesten és az ország számos egyéb pontján, részvétel jelentős kulturális fesztiválokban (Margó, Ördögkatlan) teljes év minden szempontból eredményesen zárult.

Kötetbemutató

Új kötettel gazdagodott a Pannon Tükör Könyvek sorozatunk. Nászta Katalin Felvágott szívvel című verseskötetét mutattuk be a zalaegerszegi Deák Ferenc Megyei Könyvtárban 2020. július 13-án. A rendezvényt házigazdánk, Kiss Gábor könyvtárigazgató nyitotta meg, majd Bubits Tünde főszerkesztő szólt a Pannon Tükör Könyvek sorozatról. A szerzővel a szerkesztő, Cséby Géza beszélgetett, és Czégő Teréz színművész olvasott fel a friss kötetből. Jó hangulatú beszélgetéssel és dedikálással fejeződött be a rendezvény.

Köszönjük Zalaegerszeg Megyei Jogú Város vezetésének, Balaicz Zoltán polgármester úrnak és a Zalaegerszeg Kultúrájáért Közalapítványnak a támogatást.

PANNON TÜKÖR

FARKAS FERENC:

Szerzőink

- András László** (1966, Piliscsaba) író, költő
Bakonyi Péter (1982, Borsfa) levéltáros
Balogh Ádám (1981, Budapest) költő, író
Bartusz-Dobosi László (1971, Pécs) író, kritikus
Beck Zoltán (1971, Pécs) zenész, dalszerző, író
Egyedi Péter (1980, Budapest) zenész, dalszerző
Erdei Lilla (1987, Szeged) író
Gazda Albert (1966, Budapest) író, újságíró
Gyimesi László (1948–2020) író, költő
Horváth Florencia (2002, Celldömölk) költő
Kali Ágnes (1996, Budapest) költő
Karkó Ádám (1997, Tát) költő
Kárpáti Dódi (1958, Budapest) zenész, dalszerző, képzőművész
Kellerwessel Klaus (1999, Kecskemét) költő
Kemény István (1961, Budapest) költő, író
Kollár-Klemencz László (1966, Budapest) zenész, dalszerző, író
Kolozsi Orsolya (1980, Budapest) kritikus
Kun Máté (1988, Budapest) bölcész
Lázár Domokos (1989, Budapest) zenész, dalszerző
Lovasi András (1967, Budapest) zenész, dalszerző
Mihovics József (1949, Zalaegerszeg) újságíró, szerkesztő
Morva Mátyás (1995, Budapest) író, szerkesztő
Móré Tünde (1987, Budapest) kritikus
Nagy Tamás (1996, Beregszász) költő
Pakula, Mateusz (1983, Krakkó) lengyel drámaíró, dramaturg
Schreiber-Kovács Gergely (1983, Krakkó) műfordító
Szabó Benedek (1987, Budapest) zenész, dalszerző
Szabó T. Anna (1972, Budapest) költő, műfordító
Szendrői Csaba (1987, Budapest) zenész, dalszerző
Szijj Ferenc (1958, Budapest) író, költő
Szűcs Krisztián (1974, Budapest) zenész, dalszerző
Turbuly Lilla (1965, Budapest) író, kritikus
Veszélka Attila (1962, Szeged) író, költő
Zavadszkij, Jurij (1981, Ternopil) költő, műfordító, előadóművész
Závada Péter (1982, Budapest) költő, drámaíró, zenész